

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ»
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΥ «ΕΜΕΙΣ» ΣΕ ΛΟΑΤ(Κ)Ι ΧΩΡΟΥΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ. Η
ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΤΟΥ ΖΑΚ ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΩΛΕΙΕΣ.

ΜΑΡΙΑ ΜΑΖΗ
(Α.Μ.: 0317Μ016)

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΑΘΗΝΑ 2019

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Αλεξάνδρα Χαλκιά, Καθηγήτρια, τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειον Πανεπιστήμιο
(επιβλέπουσα)

Άννα Λυδάκη, Ομότιμη Καθηγήτρια, τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειον Πανεπιστήμιο

Παναγιώτα Γεωργοπούλου, Επίκουρη Καθηγήτρια, τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειον
Πανεπιστήμιο

Copyright © Μαρία Μάζη, 2019

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ' ολοκλήρου ή τμήματος αυτής για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

*Για τον Ζακ, για τη Zackie
(22/08/1985 – 21/09/2018)*

Φωτογραφία: Marios Lolos

Περίληψη

Στις 21 Σεπτεμβρίου 2018 δολοφονείται άγρια ο Ζακ Κωστόπουλος/ η Zackie Oh στην οδό Γλάδστωνος στην Ομόνοια, μεσημεριανές ώρες, έπειτα από τον άγριο ξυλοδαρμό του ιδιοκτήτη ενός κοσμηματοπωλείου, όπου φαινόταν να είχε εγκλωβιστεί, ενός μεσίτη, καθώς, επίσης, και από 4 αστυνομικούς. Η συνολική ανταπόκριση μετά τη δολοφονία του Ζακ έδειξε πως, μάλλον, δεν ήταν και κάτι τόσο σημαντικό στο ελληνικό πλαίσιο, σε σχέση με άλλες δολοφονίες και τις εξεγέρσεις που ακολούθησαν αυτές ως αντίδραση της ελληνικής κοινωνίας. Η παρούσα έρευνα επιχειρεί, παρ'όλα αυτά, την χαρτογράφηση και μελέτη μιας πολιτικής ενός «εμείς» που αναδύθηκε στους ΛΟΑΤ(Κ)Ι κινηματικούς και μη χώρους, μετά τη δολοφονία του Ζακ μέσω της έκφρασης του δημόσιου πένθους για το Ζακ/ τη Zackie στο ελληνικό πλαίσιο, το οποίο εκφράστηκε, και συνεχίζει να εκφράζεται, με ποικίλους τρόπους, όπως με πορείες, εκδηλώσεις, ομιλίες, graffiti, εικόνες, κείμενα, αφιερώματα στη μνήμη του/της. Ακόμη, μελετάται το «κοινό» αυτό αγωνιστικό σώμα, όσον αφορά τις «εσωτερικές» συγκρούσεις του, στις διάφορες πολιτικές στρατηγικές που αφορούσαν το δημόσιο πένθος. Η ανάπτυξη της έρευνας στηρίχθηκε σε θεωρητικά εργαλεία της φεμινιστικής, μεταδομιστικής, κουήρ, κοινωνικής και πολιτικής θεωρίας και φιλοσοφίας. Ακόμη, η μέθοδος που επιλέχθηκε είναι ποιοτική έρευνα, με συνεντεύξεις ατόμων από κινηματικούς και καλλιτεχνικούς ΛΟΑΤ(Κ)Ι χώρους, συμμετοχική παρατήρηση σε πορείες και εκδηλώσεις που αφορούσαν τη δολοφονία του και ανάλυση εικόνων για/με τον Ζακ/ τη Zackie. Σύμφωνα με την παρούσα εργασία, το «εμείς» που αναπτύχθηκε στην έκφραση του δημόσιου πένθους και της συσπείρωσης, αφορούσε προσωρινές συμμαχίες του θεσμικού ΛΟΑΤΚΙ, του κουήρ, του αναρχικού και κάποιων στα ενδιάμεσα αυτών χώρων. Μαζί με τους «κοινούς» αγώνες, προέκυψαν, επίσης, και συγκρούσεις των χώρων που οδηγούσαν ταυτόχρονα και σε μία ανάγκη για αναθεώρηση των πολιτικών και την ανάπτυξη μιας διαθεματικής οπτικής, που διαπραγματεύεται τις υπεραπλουστευμένες αφηγήσεις των «κοινοτήτων» και των «κοινών» αγώνων.

Λέξεις – κλειδιά: δημόσιο πένθος, ΛΟΑΤΚΙ, κοινότητες, κοινωνικά κινήματα, Ζακ Κωστόπουλος, κουήρ θεωρία

Abstract

On September 21st 2018 Zak Kostopoulos/ Zackie Oh was brutally murdered in Gladstonos Street, in Omonia, around midday, following his brutal battering by a jewellery shop owner, - where he appeared to have been trapped-, a real estate agent, and also by four police officers. The general response after Zak's murder showed that within the Greek context it was not probably considered as important as other murders and the uprisings that followed them, as a reaction by the Greek society. Nevertheless, this research paper attempts the mapping and studying of the politics of "us", which emerged in LGBT(Q)I and non LGBT(Q)I spaces and social movements after Zack's murder, through the public mourning for Zack; this public mourning was expressed and is still being expressed in various ways like marches, events, speeches, graffiti, pictures, texts and features in their memory. Furthermore, it examines this "common" fighting body, in terms of its "internal" conflicts in the various political strategies of public mourning. The development of the research was based on the theoretical tools of feminist, poststructuralist, queer, social and political theory and philosophy. In addition, the method selected is the qualitative research, including interviews with people from LGBT(Q)I social movements and artistic sites, participatory observation on marches and events related to the murder of, and image analysis for / of Zack/Zackie. According to the present paper, the "us" developed in the expression of public mourning and mobilisation regarded temporary alliances between the institutional LGBTQI, the queer, the anarchist, and some of the in-between spaces. Along with the 'common' struggles, conflicts have also emerged, which led to the need for a reconstruction of the politics and the development of an intersectional perspective that negotiated the over-simplified narratives of 'communities' and 'common' struggles.

Key-words: public mourning, LGBTQ, communities, social movements, Zak Kostopoulos, queer theory

Ευχαριστίες

Η διεξαγωγή και η συγγραφή της παρούσας έρευνας, από το θέμα προς διερεύνηση μέχρι και τις πρακτικές διαδικασίες, δεν ήταν καθόλου εύκολη υπόθεση. Η έρευνα δεν θα μπορούσε να έχει αυτή την τελική της μορφή χωρίς τη συμβολή των γύρω μου, σε όλα τα επίπεδα, στα οποία οφείλω τις βαθιές ευχαριστίες μου.

Αρχικά, θέλω να ευχαριστήσω την καθηγήτρια Αλεξάνδρα Χαλκιά, η οποία, ως επιβλέπουσα της έρευνας, βρισκόταν εκεί σε κάθε πρακτικό βήμα, με αξιοσημείωτες συμβουλές, συζητήσεις και καθοδηγήσεις, και συνέβαλε καθοριστικά στην υλοποίηση της έρευνας, ενώ ταυτόχρονα αποτέλεσε πολλές φορές πηγή έμπνευσης όσον αφορά την προσωπική μου επιστημονική ματιά. Ακόμη, θέλω να ευχαριστήσω τα άλλα δύο μέλη της τριμελούς επιτροπής, την ομότιμη καθηγήτρια Άννα Λυδάκη και την επίκουρη καθηγήτρια Παναγιώτα Γεωργοπούλου, που στηρίζουν σταθερά την ακαδημαϊκή μου πορεία και το παρόν εγχείρημα.

Επιπλέον, ευχαριστώ για όλες τις ενδιαφέρουσες συζητήσεις την Αγγελική Σηφάκη, τη Μυρτώ Τσιλιμπουνίδη, τη Diana Riboli, την Άννα Καραστάθη, την Βασιλική Πολυκάρπου, τη Χριστίνα Βασιλοπούλου, τη Χριστίνα Καραμολέγκου και τον George Mantzios.

Οφείλω, επίσης, ένα μεγάλο ευχαριστώ στη σύντροφό μου Παρασκευή, για τις ενδιαφέρουσες και εποικοδομητικές σχετικές συζητήσεις και την αστείρευτη στήριξή της. Ευχαριστώ, ακόμη, την Δήμητρα, τη Γεωργία, την ΤΤ, την Κωνσταντίνα και όσες/οι φίλες/οι με στήριξαν σε αυτή την εργασία.

Τέλος, ένα μεγάλο, βαθύ ευχαριστώ οφείλω σε όλες/ους τις/τους συνομιλήτριες/ές μου, που τόσο ένθερμα και ανοικτά καλωσόρισαν την έρευνα και τη συμμετοχή τους σε αυτή και μοιράστηκαν μαζί μου τα πολύ δικά τους βιώματα. Χωρίς εκείνες/ους τίποτα από όλα αυτά δεν θα ήταν εφικτό να γίνουν πραγματικότητα.

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	8
Κεφάλαιο 1: Τα θεωρητικά εργαλεία.....	12
1.1. (Αν)άξιες ζωές: ετεροκανονικότητα, ομοκανονικότητα και κουήρ.....	12
1.2. Ο χώρος.....	15
1.3. Διαθεματικότητα.....	16
1.4. «(Αν)άξιο πένθος: συνάθροιση, νέα διανοητά υποκείμενα και τα όρια του πολιτικού μέσω του ‘καταχρηστικού πένθους’».....	18
Κεφάλαιο 2: Βιβλιογραφική επισκόπηση.....	24
2.1. Χώροι της «κοινότητας»: ΛΟΑΤ και κουήρ λόγοι.....	24
2.2. ΛΟΑΤ(Κ)Ι πένθος και απώλειες.....	28
2.3. Διαπραγμάτευση ασφάλειας, στρατηγικές πολιτικές και αναδύμενες συμμαχίες.....	32
Κεφάλαιο 3: Μεθοδολογία.....	36
3.1. Το πεδίο της έρευνας και τα ερευνητικά ερωτήματα.....	36
3.2. «Γιατί αυτή η έρευνα», η μέθοδος και τα μεθοδολογικά εργαλεία της εργασίας.....	37
3.3. Η θεσιακότητα της ερευνήτριας στο πεδίο: διευκολύνσεις και εμπόδια.....	40
3.4. Ερευνητικά διλήμματα.....	43
Κεφάλαιο 4: Η έρευνα του λόγου ΛΟΑΤ(Κ)Ι χώρων στην Αθήνα.....	45
4.1. Χαρτογραφώντας την έννοια της ΛΟΑΤ(Κ)Ι «κοινότητας» και των ΛΟΑΤ(Κ)Ι χώρων της Αθήνας.....	45
4.2. «Οργή και θλίψη, η Ζάκι θα μας λείψει». Η ΛΟΑΤ(Κ)Ι «κοινότητα» πενθεί.....	51
4.3. Η (επαν)οικοδόμηση του «εμείς» μετά τη δολοφονία. Το κινηματικό «σώμα» του δημόσιου πένθους.....	53
4.4. Πόσο «κοινό» είναι το αγωνιστικό «σώμα»; Διαφορές των κινηματικών και μη χώρων..	62
«Η Ζάκι ζει». Συμπεράσματα της έρευνας και επίλογος.....	68
Βιβλιογραφία.....	71

I. Ελληνόγλωσση.....	71
II. Ξενόγλωσση.....	73
Παραρτήματα.....	76

Εισαγωγή

Την Παρασκευή 21 Σεπτεμβρίου 2018, κατά τις μεσημεριανές ώρες, δολοφονείται ο Ζακ Κωστόπουλος, στην οδό Γλάδστωνος, στην Ομόνοια. Οι υπαίτιοι του βίαιου θανάτου του ήταν ο ιδιοκτήτης ενός κοσμηματοπωλείου, όπου ο Ζακ είχε εγκλωβιστεί, ένας φίλος του κοσμηματοπώλη – μεσίτης, και τέσσερις αστυνομικοί¹, οι οποίοι χτυπώντας τον βίαια και ασταμάτητα του έβαλαν χειροπέδες και τον παρέδωσαν ετοιμοθάνατο στο σώμα του ΕΚΑΒ². Στη γύρω περιοχή τα καταστήματα λειτουργούσαν κανονικά και, λόγω των πολλών βιντεοσκοπήσεων, γνωρίζουμε πως υπήρχαν πολλοί άνθρωποι τριγύρω που παρακολουθούσαν τον άγριο ξυλοδαρμό που κατέληξε στη δολοφονία του Ζακ. Η γνωστοποίησή του έγινε μία μέρα αργότερα, ενώ μέχρι τότε αναφερόταν από τα κυρίαρχα μέσα ως «ληστής» που μπήκε σε ένα κοσμηματοπωλείο για να «κλέψει» και σαν αποτέλεσμα αυτού «σκοτώθηκε». Σχεδόν ακόμα και σήμερα, ειδικά κατά τις μέρες που έκλεινε ένας χρόνος απ'τη δολοφονία του, κυριαρχούν απόψεις «καλά να πάθει το πρεζάκι» και «τι να έκανε ο άνθρωπος! (σ.σ. ο ιδιοκτήτης)». Η δολοφονία του Ζακ/ της Ζάκι³ φάνηκε να ήταν κάτι όχι και τόσο σημαντικό στο ελληνικό φαντασιακό, σε σχέση με άλλες δολοφονίες που συνέβησαν στα γεωγραφικά όρια της Ελλάδας.

Συγκεκριμένα, η Χαλκιά (2012), στο «Η κοινωνιολογία της σεξουαλικότητας, οι αρρενωπότητες και ο έμφυλος Δεκέμβρης», αναφέρεται, εν μέρει, στη δολοφονία του Αλέξανδρου Γρηγορόπουλου το 2008 και στην αρχή των εξεγέρσεων που ακολούθησαν. Ο Γρηγορόπουλος ταξινομήθηκε ως «δικό μας παιδί», της Ελλάδας, λόγω του συνδυασμού των ταυτοτήτων του και στην αποδοχή τους από την ελληνική κοινωνία, με αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός «εμείς», όπως συμπεραίνει η Χαλκιά, που προκύπτει στον λόγο των μέσων επικοινωνίας, καθώς και στις κινηματικές συναντήσεις των μετέπειτα εξεγέρσεων. Η ηλικία του («παιδί»), η λευκότητά του και η ταυτοποίηση, αρχικά έστω, ως «Έλληνα» και η αρρενωπότητά του, που πατούσε στα κανονιστικά ιδεώδη του φύλου του, μαζί με τον ετεροφυλόφιλο σεξουαλικό προσανατολισμό, σμίλευσαν την εικόνα ενός «δικού» και «οικείου», ενός σημαντικού νεκρού σώματος, άξιο να θρηνηήσει καμιά/κανείς δημόσια, να διεκδικήσει, αλλά,

¹ Οι αστυνομικοί στο σύνολό τους ήταν 8, αλλά σε δίκη παραπέμφθηκαν οι 4.

² Κατή, Κ. (2019, Σεπτεμβρίου, 18). Λιντσάροντας τη μνήμη του Ζακ Κωστόπουλου. Documento. Πρόσβαση στις 27/09/2019. <https://www.documentonews.gr/article/lintsarontas-th-mnhmh-toy-zak-kwstopoyloy-photos>

³ Στην παρούσα εργασία ο Ζακ θα αναφέρεται είτε ως «Ζακ» είτε ως «Ζάκι», καθώς το φιλικό του περιβάλλον αναφερόταν σε αυτόν και με αυτόν τον τρόπο. Η Zackie Oh ήταν το Drag όνομα του Ζακ, το οποίο χρησιμοποιούσε και η ίδια και out of drag, «παίζοντας» με τα στενά όρια του φύλου. Ταυτόχρονα, με αυτόν τον τρόπο υπογραμμίζεται και η κουήρ θηλυκότητά του, όπως και ο αυτοπροσδιορισμός του ως non binary, χαρακτηρισμός που σημαίνει πως η ταυτότητα φύλου του ήταν ρευστή όσον αφορά το δίπολο άντρας-γυναίκα.

ταυτόχρονα, να βοηθήσει στην ανάλυση των όσων ακολούθησαν, όχι μόνο ως μία «διαμάχη αρρενωποτήτων», αλλά και ως μία έμφυλη σύγκρουση (σ.246). Στη μελέτη της Χαλκιά, φαίνεται, λοιπόν, μία ανάδυση ενός «εμείς», του «δικού μας παιδιού», που πληροί όλες τις κανονιστικές προϋποθέσεις για ένα σώμα με σημασία, άξιο να πενθήσει καμιά/κανείς, τροφοδοτώντας από τη μία το εθνικό φαντασιακό της ενότητας, και από την άλλη, ανοίγοντας το δρόμο της γλαφυρότατης «ανάγνωσης» και αναγνώρισης των διαφορών ανάμεσα στους κινηματικούς χώρους της Αθήνας. Το σώμα του Γρηγορόπουλου χαρακτηρίστηκε ως «εξαιρετικής σημασίας» (σ.247), ενώ, όπως διερωτάται η Χαλκιά, δεν θα συνέβαινε το ίδιο με ένα νεκρό σώμα «ενός γκέι, αμφί ή τρανς αγοριού» (σ. 246).

Στην βάση της ανάλυσης της Χαλκιά, μπορούμε να εστιάσουμε στην σημασία της απώλειας και το πώς αυτή αλλάζει ένταση στο εθνικό φαντασιακό, αλλά και στα φαντασιακά των κοινοτήτων, όταν μιλάμε αυτή τη φορά για τον Ζακ Κωστόπουλο. Στην περίπτωση του Ζακ/της Ζάκι, δεν κινητοποιήθηκε με αντίστοιχες εξεγέρσεις όλη η Ελλάδα και δεν χαρακτηρίστηκε «δικό της παιδί». Αντίθετα, πολλά κυρίαρχα μέσα αναφέρονταν σε αυτόν, πριν γίνει γνωστή η ταυτότητά του, ως ένας «ληστής που μπήκε μέσα σε κοσμηματοπωλείο και σκοτώθηκε», ταξινομώντας τον αυτόματα ως ένα σώμα λιγότερης σημασίας. Η διαπραγμάτευση του πόσο «δικό μας παιδί», στο εθνικό φαντασιακό, ήταν ο Ζακ συνεχιζόταν με τις ιδιότητες της ηλικίας του (όχι παιδί), του σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας και έκφρασης φύλου μετά την ταυτοποίησή του, καθώς, επίσης, και με την ιδιότητα του οροθετικού ατόμου. Ενώ στην συγκεκριμένη περίπτωση δεν ενεργοποιήθηκε το εθνικό φαντασιακό για να σχηματίσει ένα «εμείς», στον βαθμό που έγινε με τη δολοφονία του Γρηγορόπουλου, αναδύθηκε ένα κινηματικό «εμείς», κυρίως από ΛΟΑΤ, κουήρ και αναρχικούς χώρους. Παρομοίως με την περίπτωση του Γρηγορόπουλου και την ανάλυση της Χαλκιά για τις έμφυλες διαμάχες στις εξεγέρσεις μετά τη δολοφονία, έτσι κι εδώ εμφανίζονται κοινές διεκδικήσεις, στρατηγικές πολιτικές και συμμαχίες, αλλά, ταυτόχρονα, αναδύονται και συγκρούσεις και διαφορές ανάμεσα στους κινηματικούς χώρους που συναντήθηκαν (ή και όχι) σε όλα όσα ακολούθησαν μετά τη δολοφονία του Ζακ.

Η παρούσα έρευνα εστιάζει σε αυτή την ανάδυση ενός «εμείς» σε ΛΟΑΤ(Κ)I⁴ χώρους της Αθήνας, μετά τη δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου και μελετά τις κινητοποιήσεις, τη

⁴ ΛΟΑΤΚΙ: λεσβίες, ομοφυλόφιλοι/ες (γκέι), τρανς, κουήρ, ίντερσεξ. Σε όλη την εργασία, μέσα στο «ΛΟΑΤΚΙ» συμπεριλαμβάνονται όλες οι ταυτότητες και πέραν του συγκεκριμένου ακρωνυμίου, που διαφορετικά θα μπορούσε να αποδοθεί ως «ΛΟΑΤΚΙ+» και δεν υπάρχουν στα πλαίσια ετεροκανονικών ταυτοτήτων και αφορούν το ευρύ και πλούσιο φάσμα του σεξουαλικού προσανατολισμού ή/και της ταυτότητας και έκφρασης φύλου.

συσπείρωση και τη διεκδίκηση μέσω του δημόσιου πένθους για τον Ζακ/τη Ζάκι, καθώς, επίσης, και τις «εσωτερικές» διαφορές και συγκρούσεις των χώρων αυτών, στο ελληνικό συγκείμενο. Ο στόχος της μελέτης αυτή είναι η συμβολή στην επιστημονική γνώση για το πώς δομούνται «κοινότητες» σε ΛΟΑΤ(Κ)Ι χώρους και ταυτότητες, πού συναντώνται και πού συγκρούονται, καθώς, επίσης, και η ανάδειξη των βιωμάτων των ΛΟΑΤ(Κ)Ι ατόμων για ζητήματα που αφορούν το πένθος, την ευαλωτότητα και την (αν)ασφάλεια.

Ολόκληρη η εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη, με το Α' μέρος να αποτελείται από τα θεωρητικά εργαλεία, τη βιβλιογραφική επισκόπηση και τη μεθοδολογία, και με το Β' μέρος να συμπεριλαμβάνει την έρευνα πεδίου. Το Α' μέρος, της θεωρίας, συμπεριλαμβάνει «τα θεωρητικά εργαλεία», της ετεροκανονικότητας, της ομοκανονικότητας, της κουήρ θέασης και της διαθεματικότητας, σε συνδυασμό με το χώρο και την παραγωγή των υποκειμένων και όσον βρίσκονται «εκτός» των κυρίαρχων και κυριαρχικών διπόλων, των αποκειμένων, όπως επίσης και το πώς το δημόσιο πένθος διαμορφώνει το πολιτικό. Έπειτα, στη «βιβλιογραφική επισκόπηση» εμπεριέχονται έρευνες σχετικές με την παρούσα, που αφορούν ΛΟΑΤ(Κ)Ι «κοινότητες», κοινά σημεία και «εσωτερικές διαφορές», μέσω του πένθους, των απωλειών και των συσπειρώσεων, όπως, επίσης, και ζητήματα (αν)ασφάλειας σε ΛΟΑΤ(Κ)Ι ταυτότητες και χώρους. Ακολούθως, στο κεφάλαιο της μεθοδολογίας αναφέρεται αναλυτικά το πεδίο της έρευνας, οι λόγοι που με παρακίνησαν για την επιλογή του θέματος, η μέθοδος και η μεθοδολογία που ακολουθείται στην εργασία, η θεσιακότητά (positionality)⁵ μου στο πεδίο, καθώς, επίσης, και τυχόν δυσκολίες και διλήμματα που προέκυψαν κατά τη διεξαγωγή της μελέτης.

Το Β' μέρος της διπλωματικής εργασίας αφορά την ίδια την έρευνα και περιέχει υλικό από τις συνεντεύξεις με τις/τους συνομιλήτριες/ές, από συμμετοχική παρατήρηση και από

⁵ Ο όρος “positionality” εκφράζεται στα ελληνικά με τη λέξη «θεσιακότητα» και αναφέρεται στο πώς οι ταυτότητές μας εκφράζουν συγκεκριμένες θέσεις εντός σχέσεων εξουσίας μέσα στο κοινωνικο-πολιτικό μας πλαίσιο. Επίσης, η θεσιακότητα συχνά συνδέεται με την αναστοχαστικότητα, ως ένας συνδυασμός εργαλείων που βοηθά την ερευνήτρια να μελετήσει την ίδια και το πεδίο της μέσα σε συγκεκριμένα πλαίσια εξουσίας με τη μεγαλύτερη δυνατή διαφάνεια. Αναφέρω το άρθρο της Linda Alcoff, Alcoff, L. (1988). Cultural Feminism versus Post-Structuralism: The Identity Crisis in Feminist Theory, *Signs*, 13(3):405-436. Σε αυτό, η θεσιακότητα αναφέρεται πρώτη φορά ως εργαλείο ανάλυσης. Η Alcoff, στο άρθρο αυτό, μελετά την ιδέα της «γυναίκας» μέσα από την οπτική διάφορων θεωρητικών ρευμάτων και στοχαστριών/στών και προσφέρει στο διάλογο την έννοια της θεσιακότητας. Η στοχάστρια αναλύει πως η θεσιακότητα, σε αντίθεση με τη σημασία συγκεκριμένων θέσεων της γυναίκας, αποφεύγει τους (κινδύνους για) ουσιοκρατικούς ορισμούς για την έννοια της «γυναίκας» και την τοποθετεί σε ιστορικά πλαίσια. Συγκεκριμένα, υπογραμμίζει ότι «ένας ορισμός της θεσιακότητας [...] καθιστά την ταυτότητα (σ.σ. της γυναίκας) σχετική με ένα συνεχώς μετακινούμενο πλαίσιο, με μία κατάσταση που συμπεριλαμβάνει ένα δίκτυο χαρακτηριστικών που περιλαμβάνει κι άλλες/ους, τις αντικειμενικά οικονομικές καταστάσεις, τους πολιτισμικούς και πολιτικούς θεσμούς και ιδεολογίες, κ.ά.» (Alcoff 1988:433).

ανάλυση κάποιων εικόνων που αφορούν τον/την Ζακ/Ζάκι. Αρχικά, μελετάται το τι σημαίνει ΛΟΑΤ(Κ)Ι «κοινότητα» και χώροι στην Αθήνα για τα συμμετέχοντα στην έρευνα άτομα. Έπειτα, αναδύονται αφηγήσεις και βιώματα γύρω από το ΛΟΑΤ(Κ)Ι προσωπικό και δημόσιο πένθος, μετά τη δολοφονία του/της Ζακ/Ζάκι. Στη συνέχεια, μελετάται το πώς οικοδομείται ένα κινηματικό «εμείς» μετά τη δολοφονία και η σχέση του με το δημόσιο πένθος και τη διεκδίκηση της ύπαρξης στο ελληνικό συγκείμενο. Τέλος, πριν τα συμπεράσματα της έρευνας, η προσοχή εστιάζεται στη διαπραγμάτευση του «κοινού» αγωνιστικού σώματος, υπογραμμίζοντας και αναλύοντας τις συγκρούσεις στο κινηματικό «εμείς», αλλά και στις «εξωκοινοτικές» συμμαχίες, μέσω του πένθους για τον/τη Ζακ/Ζάκι.

Τα θεωρητικά εργαλεία

Το παρόν κεφάλαιο συμπεριλαμβάνει τη βασική θεωρία που χρησιμοποιήθηκε για την εργασία. Τα βασικά θεωρητικά εργαλεία είναι η θεωρία της ετερο/ομοκανονικότητας, η κουήρ θέαση και η διαθεματικότητα. Επίσης, το κεφάλαιο εστιάζει και στην παραγωγή υποκειμένων και αποκειμένων, στο χώρο και στην έννοια του πένθους. Το πρώτο υποκεφάλαιο, «(αν)άξιες ζωές: ετεροκανονικότητα, ομοκανονικότητα και κουήρ», πραγματεύεται τις βασικές έννοιες που αφορούν τη μελέτη της (ανα)παραγωγής των κυρίαρχων εξουσιαστικών δομών και κοινωνικοπολιτικών φαινομένων. Έπειτα, το δεύτερο υποκεφάλαιο αφορά το χώρο και υποστηρίζει πως η έννοια αυτή δεν διακατέχεται από ουδετερότητα, αλλά είναι ενδεδυμένη με έμφυλες, σεξουαλικές, ταξικές, ηλικιακές, φυλετικές ταυτότητες. Το τρίτο υποκεφάλαιο επικεντρώνεται στη διαθεματικότητα, την ιστορικότητα του όρου και τη σημασία του ως μεθοδολογικό εργαλείο. Τέλος, το τέταρτο κεφάλαιο «(Αν)άξιο πένθος: συνάθροιση, νέα διανοητά υποκείμενα και τα όρια του πολιτικού μέσω του ‘καταχρηστικού πένθους’» συμπεριλαμβάνει τις αφηγήσεις περί πένθους και της (συν)δόμησης ταυτοτήτων μέσω αυτού, καθώς και εναλλακτικές μορφές του πολιτικού με εργαλείο το πένθος.

(Αν)άξιες ζωές: ετεροκανονικότητα, ομοκανονικότητα και κουήρ

Σύμφωνα με την Τζούντιθ Μπάτλερ (2009^α), τα κανονιστικά προτάγματα του φύλου και της σεξουαλικότητας διαπραγματεύονται και ιεραρχούν «ανθρώπινες» και βιώσιμες» υπάρξεις (σ.14). Αν λάβουμε υπόψιν μας πως η κατασκευή περιορίζει, γίνεται κατανοητό πως μέσω τέτοιων περιορισμών τα σώματα ταξινομούνται σε διανοητά υποκείμενα, αλλά και σε αποκείμενα (2008β:38). Η ταυτότητα επικυρώνεται, και άρα υπάρχει, μέσω των κανονιστικών προταγμάτων του βιολογικού και κοινωνικού φύλου και της σεξουαλικότητας. Όσα όντα δεν συμβαδίζουν με αυτά τα προτάγματα, τότε ταξινομούνται ως «ασυνεχή» έμφυλα όντα, που αποτυγχάνουν να κινηθούν στους έμφυλους κανόνες, που τους ορίζουν ως «διανοητά φύλα» (2009α:43). Η ταυτότητα «συγκροτείται επιτελεστικά από τις ίδιες τις ‘εκφράσεις’ που θεωρούνται αποτελέσματά της» (σ.52). Έτσι, είναι αναπόφευκτο πως κάποια είδη ταυτοτήτων «δεν μπορούν να υπάρχουν» (σ.44).

Η συγγραφέας υποστηρίζει (2008β) πως η «μήτρα αποκλεισμού» δημιουργεί μια συστάδα «αποβλήτων», «αποκείμενων όντων», που δεν πατούν και τόσο στην κατηγορία του υποκειμένου, αλλά βρίσκονται «εκτός». Τα αποκείμενα όντα δείχνουν με ακρίβεια τις «αβίωτες» και «μη κατοικίσιμες» περιοχές της κοινωνικής ζωής, αλλά, επίσης, κρίνονται απαραίτητα για

την διαμόρφωση του υποκειμένου. Είναι η «επίφοβη ταύτιση» που διευκολύνει την κυριαρχία του υποκειμένου. Το υποκείμενο ισχυροποιείται και δημιουργείται μέσω του αποκλεισμού και του παραγκωνισμού των αποκειμένων, κρατώντας πάντα «εντός» του τα τελευταία, ως απορρίψεις (σ.44-45). Για να φέρει καμιά/κανείς την ιδιότητα του υποκειμένου και να υπάρξει δυνατότητα «αντιπροσώπευσης/ αναπαράστασης», είναι απαραίτητη η τήρηση των προϋποθέσεων που επιβάλλονται. Παρά τη συνεχή παραγωγή «καθωσπρέπει» υποκειμένων, υπάρχουν και εκείνες που φαίνεται να μην είναι τόσο συμβατές με τα πρότυπα, κι έτσι ανοίγουν το φάσμα για υποκείμενα που «δεν υπερβαίνουν απλώς τα στεγανά πολιτισμικής διανοητότητας», αλλά ανοίγουν τα όρια του πολιτισμικά διανοητού (2009α:57). Σε αυτό το σημείο, μπορούμε να φέρουμε το παράδειγμα της όλο και αυξανόμενης δημοφιλίας του αμερικανικού reality show “RuPaul’s Drag Race”, ενός διαγωνισμού για «την επόμενη μεγάλη drag queen της Αμερικής», ανάμεσα σε ΛΟΑΤΚΙ και ετεροφυλόφιλο κόσμο, δείχνει πως υποκείμενα που κάποτε ταξινομούνταν – τουλάχιστον σε μεγαλύτερο βαθμό- ως αποκείμενα, διεκδικούν διαφορετικής μορφής διανοητά σώματα, «παίζοντας» και (ανα)διαμορφώνοντας τα πρότυπα του φύλου.

Βασικά θεωρητικά εργαλεία που αφορούν την (ανα)παραγωγή υποκειμένων και αποκειμένων αποτελούν οι έννοιες της ετεροκανονικότητας και της ομοκανονικότητας. Σύμφωνα με την Αλεξάνδρα Χαλκιά (2011), η ετεροκανονικότητα είναι μια συστάδα από νόρμες που κάνει την ετεροφυλοφιλία «φυσική» και σε ατομικό επίπεδο δράσης, αλλά και σε εθνικοπολιτικό, κάνει τα πάντα να περιστρέφονται γύρω από την υποχρεωτική, «πάντα αναπαραγωγική» ετεροφυλοφιλία (σ.34). Η ονοματοδοσία και η ορατότητα διαφορετικών σε σχέση με την ετεροκανονικότητα επιτελέσεων δημιουργεί αντίσταση στην εξουσία του κυρίαρχου δίπολου μοντέλου «άντρας- γυναίκα» και ζητάται χώρος για ταυτότητες που δε σταματούν σε παραλλαγές του λευκού ετεροφυλόφιλου άντρα ή του γκέι υποκειμένου που ενεργεί σύμφωνα με τα πρότυπα της ομοκανονικότητας.

«Η ομοκανονικότητα αναφέρεται», σύμφωνα με τη Χαλκιά (2012), «στη συνυπογραφή ετεροκανονιστικών προτύπων και αξιών σε μη ετεροφυλόφιλα συγκείμενα» (σ.220). Έτσι, όσο πιο καλά υιοθετεί ένα μη ετεροφυλόφιλο (και μη cis⁶) άτομο τα προτάγματα των κανονικοτήτων που (ανα)παράγονται στην κοινωνία στην οποία ζει, τόσο θεάται λιγότερο ως «άλλο». Ο

⁶ Cis: όρος που χρησιμοποιείται για να περιγράψει το άτομο που ταυτίζεται με το «φύλο που του αποδόθηκε κατά τη γέννηση».

Κώστας Κανάκης (2012) θέτει το ερώτημα του κατά πόσο μπορεί να παραμεριστεί το κανονιστικό πρότυπο, από τη στιγμή που βασικές πολιτικές επιδιώξεις ομάδων αφορούν την ορατότητα και τη συμμετοχή στη δημόσια σφαίρα, απορρίπτοντας το στίγμα που τις διακατέχουν (σ.149). Το κατά πόσο μπορούν να αποφευχθούν ομοκανονικές πρακτικές σε ΛΟΑΤΚΙ πλαίσια κρίνεται άξιο διερεύνησης και αποτελεί ένα δύσκολο εγχείρημα, λαμβάνοντας υπόψιν τις θεσμικές διεκδικήσεις των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων για ορατότητα και βασικά ανθρώπινα δικαιώματα που δεν έχουν νομική ισχύ στο ελληνικό συγκείμενο.

Η κουήρ προσέγγιση του φύλου, της σεξουαλικότητας και γενικότερα των κυρίαρχων και κυριαρχικών διπόλων φαίνεται να ενεργεί ως προς μία κριτική ανάγνωση και (αντί)δραση προς τις ετερο/ομοκανονικές πολιτικές⁷. Η Λίνα Λαχανιώτη (2012) αναφέρεται στην κουήρ θεωρία ως την αντίσταση σε όποια «φυσικότητα» και στην «εξιδανίκευσή της από την κοινωνία» (σ.104). Βασικό χαρακτηριστικό της κουήρ θεωρίας είναι η μεγάλη σημασία στη ρευστότητα και στην αποφυσικοποίηση ταυτοτήτων που εμφανίζονται συμπαγείς και σταθερές και (ανα)παράγουν υποκείμενα και αποκείμενα. Η Natalie Oswin (2008), από τον χώρο της κριτικής γεωγραφίας, στοχεύει στο να συμβάλει στη διεθνή συζήτηση περί κυρίαρχων ετερο/ομοκανονικών διπόλων, μέσω της κουήρ θεωρίας (σ. 90). Στο κείμενό της διερευνά την ευρεία χρήση του όρου «κουήρ» από γκέι και λεσβιακά συγκεκριμένα και το αν και κατά πόσο οι γκέι και λεσβιακοί χώροι θεωρούνται χώροι αντίστασης. Μέσω της βιβλιογραφικής μελέτης κουήρ θεωρητικών, επισημαίνει πως επειδή υποκείμενα έχουν τη γκέι και λεσβιακή ταυτότητα, δεν σημαίνει απαραίτητα πως υπερβαίνουν την κανονικότητα, καθώς φαίνεται να επικρατεί στους χώρους αυτούς η εναλλακτική της ετεροκανονικότητας, η ομοκανονικότητα. Η Oswin στο συγκεκριμένο έργο εστιάζει στην εύκολη επίκληση μιας εσφαλμένης ενότητας και μέσω της μελέτης της υποστηρίζει την ανάγκη για μία κουήρ ανάλυση σε αυτήν. Με το να κάνουμε πιο κουήρ την ανάλυσή μας, σύμφωνα με τη συγγραφέα, μας βοηθά στο να τοποθετήσουμε την σεξουαλικότητα μέσα στους ποικιλόμορφους σχηματισμούς της εξουσίας και να εφαρμόσουμε μια εναλλακτική κουήρ προσέγγιση που δεν διαχωρίζεται από το φεμινισμό, την υλικότητα, τις μεταποικιοκρατικές και κριτικές φυλετικές θεωρίες. Κατά την Oswin, υπάρχει η ανάγκη να αναγνωριστεί πως ο (κουήρ) χώρος θεάται ως χώρος κυρίως λευκών υποκειμένων, περιορισμένος σε συγκεκριμένες σεξουαλικές και έμφυλες ταυτότητες.

⁷ Χαρακτηριστική συμβολή στο ελληνικό συγκείμενο αποτελεί το βιβλίο Α. Αποστολέλλη, Α. Χαλκιά (επιμ.) (2012). Σώμα, Φύλο, Σεξουαλικότητα. ΛΟΑΤΚ πολιτικές στην Ελλάδα, Αθήνα: Εκδόσεις Πλέθρον.

Σχετικά με το κουήρ, ο Jose Esteban Munoz ξεκινά την εισαγωγή του βιβλίου του, “Cruising utopia: the then and there of queer futurity” (2009), με τη φράση «το κουήρ δεν είναι ακόμα εδώ». Σύμφωνα με τον συγγραφέα, είναι κυρίως κάτι το «ιδεατό» και παρά το ότι εμείς «δεν είμαστε ακόμα κουήρ», όπως υποστηρίζει, μπορούμε να αντιληφθούμε την πιθανότητα της ύπαρξής του, καθώς, επίσης, και την ανάγκη για περισσότερα. Το κουήρ, αναφέρει ο Munoz, απορρίπτει το χωροχρονικό συγκείμενο του «εδώ και τώρα» και «επιμένει σε μία πιθανότητα για κάποιον άλλον κόσμο» (σ.1). Το κουήρ φαίνεται να είναι εδώ μία «ελπίδα» για το μέλλον, που οδηγείται από την ανάγκη για κάτι παραπάνω και από την κριτική του παρόντος.

Ο χώρος

Οι προσπάθειες ορισμού του χώρου και των συστατικών του ποικίλουν. Μέσα από αυτές, φανερώνονται σημαντικά στοιχεία, όπως οι ανάγκες δημιουργίας χώρων, καθώς και τα εργαλεία που αποτελούν το μέσο οριοθέτησής τους, σχοινοβατώντας σε λογοθετικές πρακτικές και (μη) κανονικότητες.

Σύμφωνα με τον Μάνο Σπυριδάκη (2009), ο χώρος δεν είναι ούτε κάτι δεδομένο, ούτε κάτι ουδέτερο. Η Ντίνα Βαΐου (2009) γράφει πως ο δημόσιος χώρος κυριαρχείται από το πρότυπο του «άντρας, ντόπιος, λευκός, αστός, ετεροφυλόφιλος, ενήλικας». Τα άτομα με αυτές τις ιδιότητες έχουν το ελεύθερο της κίνησης στο χώρο και του ορισμού των «άλλων». Οι «άλλοι» είναι ατομικότητες και συλλογικότητες που βρίσκονται «εκτός» των επιθυμητών προτύπων και επιτελούν συγκεκριμένες πρακτικές που στοχεύουν στην ορατότητα και διεκδίκηση του δημόσιου χώρου (σ. 24). Όσον αφορά τη συγκρότηση του κοινωνικού χώρου, ο Γιάννης Ζαϊμάκης (2009) επισημαίνει πως οριοθετούνται οι ομοιότητες και οι διαφορές με άλλα περιβάλλοντα και δημιουργείται το δίπολο «εμείς» και «αυτοί». Στο εσωτερικό του ευδοκμεί η αλληλεπίδραση ποικίλων ταυτοτήτων που διεκδικούν ορατότητα και αναγνώριση (σ.344). Ο (μετα)σχηματισμός του χώρου επιτυγχάνεται μέσω της μόνιμης αλληλεπίδρασης των υποκειμένων στο χώρο, των συμβόλων και των νοημάτων που τον επενδύουν (σ.345).

Ο Φώτης Πολίτης (2006) υπογραμμίζει την κυριαρχία και τη δύναμη της κανονικότητας να προσεγγίζεται και να εκτελείται ως «αυτονόητη αλήθεια και καθολική άποψη». Κάθε πρακτική αντίστασης σε αυτή την κατάσταση θεωρείται εκτός του διανοητού πλαισίου και μη επιτρεπτή, καθιστώντας την ως «μία μορφή συμβολικής βίας» (σ.51). Επιχειρηματολογώντας σχετικά με την κοινωνική «εκπαίδευση» των υποκειμένων όσον αφορά το φύλο, για τη συγκρότηση ενός έμφυλου εαυτού, ο συγγραφέας δίνει το παράδειγμα της (πρώτης;) ερώτησης

που κάνουν για τα νέα ανθρώπινα όντα: «Τι είναι; Αγόρι ή κορίτσι;». Αν η απάντηση δεν βρίσκεται σε αυτά τα δύο, τότε το ον αυτό αποκλειστικοποιείται, θεάται ως κάτι εκτός των κυρίαρχων ταξινομήσεων (σ.51). Χώροι διεκδίκησης και αντίστασης στην ετεροκανονικότητα αποτελούν, κατά την Alison Eves (2004), οι λεσβιακοί (σ.492). Παρομοίως, ο Γιώργος Μαρνελάκης (2014), ταυτίζει τους γκέι χώρους με τη «χωρική έκφραση της διαδικασίας του ‘coming out⁸’» (σ.74), κρίνοντας πως αποτελούν διεκδίκηση εναλλακτικών χώρων πέραν των ετεροκανονιστικών προτύπων. Η λεσβιακή και γκέι παρουσία και ορατότητα, αποσταθεροποιεί την αφήγηση της «κυρίαρχης» ετεροφυλοφιλίας ως τη μόνη «φυσική» και ανοίγει το δρόμο του διανοητού για διαφορετικούς χώρους. Σε αυτό το σημείο θέλω να υπογραμμίσω και την ύπαρξη επιτελέσεων του φύλου και των σεξουαλικοτήτων, πέραν του γκέι, λεσβιακού και cis προτύπου, οι οποίες διευρύνουν ακόμη περισσότερο τα όρια του νοητού.

Παρ’όλα αυτά, τις τελευταίες δεκαετίες και σε κινηματικές και σε ακαδημαϊκές διαδρομές, υπάρχει η ανάγκη όχι μόνο για διαγώνιες οπτικές ανάλυσης κοινωνικοπολιτικών φαινομένων και ταυτοτήτων, αλλά και για μία διερεύνηση και μελέτη των διασταυρώσεων των ιδιοτήτων και το πώς αυτές επηρεάζουν την (ανα)παραγωγή των υπο/αποκειμένων και πτυχές του πολιτικού, με το εργαλείο και την οπτική της διαθεματικότητας.

Διαθεματικότητα

«Δεν υπάρχουν μονοθεματικοί αγώνες, γιατί δε ζούμε μονοθεματικές ζωές» Audre Lorde

Η διαθεματικότητα (intersectionality)⁹ αποτελεί βασικό σημείο της οπτικής της παρούσας έρευνας. Η ανάγκη διαθεματικής προσέγγισης των γεγονότων ήταν κάτι που προέκυπτε ανά τακτά χρονικά διαστήματα στο λόγο των συνεντευξιζόμενων, και κρίθηκε χρήσιμο να γίνει μία συνοπτική αναφορά στον όρο. Για την παρούσα έρευνα, χρησιμοποίησά κυρίως δύο θεωρητικούς,

⁸ Coming out: όρος που στα ελληνικά αποδίδεται «η έξοδος από την ντουλάπα», η κατάσταση, δηλαδή, όταν ένα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομο γνωστοποιεί την ταυτότητα του σεξουαλικού του προσανατολισμού ή/και της ταυτότητας φύλου του.

⁹ Ο αγγλικός όρος “intersectionality” στη συγκεκριμένη εργασία αποδίδεται με τον όρο «διαθεματικότητα», καθώς τα τελευταία χρόνια χρησιμοποιείται η συγκεκριμένη ελληνική μετάφραση σε ελληνόγλωσσα ακαδημαϊκά και κινηματικά κείμενα. Αναφέρω το κείμενο της Αλεξάνδρας Ζαββού. Ζαββού, Α., (2018). Σκέψεις για το προσφυγικό από μια φεμινιστική οπτική, *φεμινιστικά*, 1: 74-78. Η Ζαββού αναφέρει: «Σε ένα πρώτο επίπεδο η φεμινιστική προσέγγιση μέσα από τη θεωρία της διαθεματικότητας (intersectionality theory) αναδεικνύει τις διαδικασίες υποκειμενοποίησης, ιδίως τις έμφυλες, φυλετικοποιημένες και ταξικές διαστάσεις της (Phoenix, 2006)» (σ.75).

την Kimberle Crenshaw (1989), η οποία πρωτοστάτησε στην έννοια της διαθεματικότητας, και στην Άννα Καραστάθη (2014), η οποία γράφει για τη διαθεματικότητα σήμερα¹⁰.

Η Kimberle Crenshaw δημοσιεύει το 1989 το άρθρο – σταθμό για τη διαθεματικότητα¹¹. Η ίδια, με τις ιδιότητες της μαύρης γυναίκας και από το πεδίο της νομικής επιστήμης, επιθυμεί να αναπτύξει μία μαύρη φεμινιστική κριτική, αποτινάζοντας τη συνήθεια να αντιμετωπίζεται η φυλή και το φύλο σαν «αμοιβαίως αποκλειόμενες κατηγορίες της εμπειρίας και της ανάλυσης» (σ.139). Η Crenshaw υποστηρίζει πως οι μαύρες γυναίκες βρίσκονται στο περιθώριο, όχι μόνο στο πεδίο του νόμου, αλλά και στον φεμινισμό και στις αντιρατσιστικές πολιτικές. Η αποτυχία της υποστήριξης μιας διαθεματικής ματιάς, σύμφωνα με εκείνη, έχει να κάνει σε μεγάλο βαθμό με τον κυρίαρχο τρόπο που τα άτομα σκέφτονται για το τι σημαίνει διάκριση. Η κυρίαρχη αντίληψη για τη διάκριση, υποστηρίζει, είναι πως συμβαίνει «είτε/είτε», είτε δηλαδή λόγω του φύλου είτε λόγω της φυλής, ενώ είναι α-νόητο να υπάρχει η πιθανότητα του «και» των δύο μαζί, και τα βιώματα που γίνονται αποδεκτά πιο εύκολα αφορούν τις πιο ορατές ομάδες των ταυτοτήτων¹², τους μαύρους άντρες και τις λευκές γυναίκες (σ.150).

Στο κείμενο αυτό, η Crenshaw επισημαίνει τα «σταυροδρόμια» που υπάρχουν στις ταυτότητες των υποκειμένων, τα οποία γίνονται σημεία καταπίεσης, και όσον αφορά το πεδίο του νόμου και εκείνο των κοινωνικών κινημάτων. Στο έργο της επικεντρώνεται στις μαύρες γυναίκες και στο πως οι ίδιες βιώνουν πολλαπλές καταπίεσεις, φυλετικές, έμφυλες, ταξικές, καθώς και στην απουσία μιας διαθεματικής βάσης για προστασία και ορατότητα μη προνομιούχων υποκειμένων. Η διαθεματικότητα, για εκείνη, ως μαύρη φεμινίστρια στο πεδίο της νομικής το 1989, αποτελεί τη λύση στην «αποπεριθωριοποίηση της διασταύρωσης της φυλής και του φύλου».

Σε αντίθεση με την εποχή που γράφει η Crenshaw, η Άννα Καραστάθη (2014) επισημαίνει πως, πλέον, στη φεμινιστική θεωρία είναι ευρέως διαδεδομένη η αντίληψη πως «οι

¹⁰ Φυσικά, η μελέτη της διαθεματικότητας είναι αρκετά δημοφιλής τις τελευταίες δεκαετίες και η διεθνής βιβλιογραφία έχει μια πληθώρα μελετών και θεωρητικών. Ενδεικτικά, η Suriya Nayak, σε μία ομιλία της στο Πάντειο Πανεπιστήμιο λίγα χρόνια πριν, είχε αναφερθεί στη διαθεματικότητα ως εξής: «Η διαθεματικότητα είναι σαν τον καφέ, για να φτιάξεις το ρόφημα που όλες/οι γνωρίζουμε, πρέπει να δεις και τα απαραίτητα συστατικά του, όπως τη ζάχαρη, τον καφέ, το γάλα – ίσως -, όλα μαζί τα χτυπάς και το αποτέλεσμα αυτού, όλο συνολικά είναι η διαθεματικότητα» (ελεύθερη απόδοση).

¹¹ Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics, *University of Chicago Legal Forum*, Vol. 1989: Iss. 1, Article 1.

¹² Το άρθρο της Crenshaw ξεκινά με την αναφορά της στον τίτλο ενός βιβλίου από τα λίγα που αφορούν εκείνη την εποχή τις μαύρες γυναικείες σπουδές, «όλες οι γυναίκες είναι λευκές, όλοι οι μαύροι είναι άντρες, αλλά μερικές από εμάς είμαστε γενναίες».

ζωές των γυναικών είναι δημιουργημένες από πολλαπλά, συνδεδεμένα συστήματα καταπίεσης» (σ.304). Η διαθεματικότητα, σύμφωνα με τη συγγραφέα, μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως Παράδειγμα, ένα θεωρητικό και μεθοδολογικό εργαλείο μελέτης των διαθεματικών διαστάσεων των κοινωνικών φαινομένων. Η χρήση του εργαλείου αυτού βοηθά στη μελέτη όλων των επιπέδων των κοινωνικών φαινομένων, καθώς και των εξουσιαστικών δομών, και των ποικίλων τρόπων με τους οποίους εγκαθίστανται οι καταπίεσεις στις ταυτότητες (σ.307). Η διαθεματικότητα εστιάζει στις πολλαπλές ιδιότητες των υποκειμένων, στη βιωμένη εμπειρία και στις πρακτικές του συστήματος γύρω από αυτές. Η Καραστάθη συμπεραίνει πως για να μπορέσει η διαθεματικότητα να (ανα)διαμορφωθεί, οφείλει να εστιάσει και να αναδείξει τις ρίζες της δημιουργίας του όρου και τους θεωρητικούς και πολιτικούς στόχους που προασπίζει¹³.

Και η Crenshaw και η Καραστάθη επιχειρούν να τοποθετήσουν τη διαθεματικότητα σε συγκεκριμένο πλαίσιο αναφοράς, με τις μονοθεματικές προσεγγίσεις να ταξινομούνται ως ανεπαρκείς και με θετικιστικές βάσεις. Η διαθεματικότητα ορίζεται ως η «θεραπεία» του ρατσισμού και του σεξισμού και όλων των καταπίεσεων συνδιαστικά. Στη σημερινή εποχή, η διαθεματικότητα εξακολουθεί να αποτελεί απαραίτητο στοιχείο ανάλυσης, τόσο σε επιστημονικό όσο και σε κινηματικό επίπεδο. Κάποιες ταυτότητες, ειδικά ο συνδυασμός, βάζονται περισσότερο από άλλες και ο μόνος τρόπος να παρακολουθήσουμε τις εξουσιαστικές επιταγές γύρω από την καταπίεσή τους φαίνεται να είναι η διαθεματικότητα.

«(Αν)άξιο πένθος: συνάθροιση, νέα διανοητά υποκείμενα και τα όρια του πολιτικού μέσω του ‘καταχρηστικού πένθους’»

Για την ανάλυση του πώς παράγονται τα υποκείμενα και τα «αποκείμενα» σε συνάρτηση με το πένθος κρίνω χρήσιμη τη συμβολή του έργου της Μπάτλερ¹⁴. Ακόμη, χρήσιμη είναι η μελέτη της Αθηνάς Αθανασίου (2007) για το «καταχρηστικό πένθος» των «Γυναικών στα μαύρα» (Women in Black) ως «αντιεθνιστική φεμινιστική πολιτική».

¹³ Στο κείμενό της (2014), υπογραμμίζει πως η ξέφρενη υιοθέτηση της έννοιας της διαθεματικότητας από τις γυναικείες σπουδές και τη φεμινιστική θεωρία, δύο πεδία όπου η λευκότητα κυριαρχεί, οδηγεί συχνά στο να σκιαάζεται η μαύρη φεμινιστική σκέψη (σ.304) και υπογραμμίζει τη σημαντικότητα της αναγνώρισης του ότι ο όρος προέρχεται από το πολιτικό πεδίο των μαύρων γυναικών, των Chicana και των Λατίνων γυναικών, όπως και άλλων μη λευκών γυναικών, οι περισσότερες εκ των οποίων είχαν ομόφυλο σεξουαλικό προσανατολισμό (σ.306).

¹⁴ Το πρώτο έργο της (2009α, 2008β) φαίνεται να επικεντρώνεται στις διακλαδώσεις του φύλου και της σεξουαλικότητας και στο πώς το υποκείμενο παράγεται μέσα από τα ρυθμιστικά αυτά ιδεώδη μέσω της επιτελεστικότητας. Στα τελευταία της έργα (2008α, 2009β, 2014), χωρίς να ξεφεύγει από τις προηγούμενες αναλύσεις της, φαίνεται να βάζει πιο έντονα την ανάλυση του πένθους, καθώς και τη σημασία της συνάθροισης (2017), στη σκιαγράφηση του ποιες ζωές αξίζουν να υπάρχουν και ποιες όχι και τόσο.

Στην «Ψυχική Ζωή της Εξουσίας» (2009β), η Μπάτλερ, μελετά το ότι η θλίψη δεν είναι κάτι δεδομένο για όλα τα υποκείμενα. Αυτό που καθορίζει ποιες απώλειες αξίζουν να είναι αντικείμενο θλίψης και ποιες όχι, δεν είναι άλλο παρά μια συστάδα από εξουσίες. Δεν μπορεί κανείς να αποτρέπει εντελώς κάποιο άτομο από το να πενθεί, όμως υπάρχουν διάφοροι περιορισμοί της θλίψης, που αποτρέπουν τα άτομα να πενθούν δημόσια και άμεσα. Το να απαγορεύει κανείς τη θλίψη σημαίνει να στερεί το λόγο αυτού (σ.213). Για παράδειγμα, μετά τη δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου, ακούστηκε σε δημόσιο χώρο: «Κάναμε ήρωα έναν πούστη. Κλαίμε γι' αυτόν, αντί να ασχοληθούμε με σημαντικά!». Η σκηνή αυτή υπογραμμίζει πως στο ελληνικό φαντασιακό δεν φαίνεται να είναι όλες οι ζωές άξιες θρήνου και σίγουρα όχι στη δημόσια σφαίρα. Τα όρια που δείχνουν τι μπορεί να ειπωθεί και τι όχι σκιαγραφούν τη δράση του πολιτικού λόγου, καθώς επίσης και τους τρόπους που εμφανίζονται κάποια υποκείμενα ως «βιώσιμοι δρώντες» (2008α:40). Οι φωνές των παραπάνω ακούγονται και εμφανίζονται στη δημόσια σφαίρα να πενθούν, όμως όχι γιατί το πένθος αποτελεί βασικό πολιτικό στόχο, αλλά, κυρίως, γιατί μέσω του πένθους κρατάμε ενεργή την «πιο οξεία αίσθηση της ζωής που μας είναι απαραίτητη» (σ.42). Ρυθμίζοντας ποια πρόσωπα και τι ακούγεται στη δημόσια σφαίρα, ορίζουμε την ίδια στιγμή τα όρια του πραγματικού και του μη πραγματικού, αλλά και τη σημαντικότητα των ζώων και των θανάτων των προσώπων (σ.44).

Στο έργο της Μπάτλερ, όπως προαναφέρθηκε, υποστηρίζεται το γεγονός πως κάποια πρόσωπα δεν είναι υποκείμενα και, συγκεκριμένα για το πένθος, κάποια άτομα δεν μπορούν να γίνουν σύμβολο πένθους, μιας που ποτέ δεν υπήρξαν στο κοινωνικό ως υποκείμενα άξια να ζήσουν. «Για να υπάρξει νεκρολογία, θα πρέπει να έχει υπάξει ζωή, ζωή που να αξίζει να την αναφέρει κανείς, ζωή που να αξίζει να της δοθεί αξία και να διατηρηθεί, ζωή που δικαιούται αναγνώριση» (σ.84-85). Σύμφωνα με την παραπάνω διαπίστωση, στο ελληνικό φαντασιακό ο άστεγος που δολοφονήθηκε στην Αθήνα την ίδια περίοδο με τον Ζακ δεν είχε την ιδιότητα του υποκειμένου, καθώς δεν έλαβε παρά την ελάχιστη δημοσιοποίηση ως γεγονός, λες και δεν έγινε ποτέ και δε δόθηκε ποτέ η αναγνώριση που, σε ένα διαφορετικό συγκείμενο, θα δικαιούταν. Σε αυτό το σημείο η Μπάτλερ, με το «σώματα με σημασία», προσθέτει τον χαρακτηρισμό της τρωτότητας που μας διακατέχει, και που με βάση αυτή συγκροτούμαστε κατά ένα μέρος πολιτικά – εξαιτίας της τρωτότητας των σωμάτων μας, η οποία στέκεται δημόσια, διεκδικεί και εκτίθεται. Η απώλεια και η τρωτότητα είναι αποτέλεσμα του ότι τα πρόσωπα είναι «σώματα κοινωνικά συγκροτημένα, προσκολλημένα σε άλλους, απειλούμενα από την απώλεια αυτών των

προσκολλησεων, εκτεθειμένα στους άλλους, απειλούμενα από βία εξαιτίας αυτής της έκθεσης» (2008β:68).

Στο έργο της «Η διεκδίκηση της Αντιγόνης» (2014), η Μπάτλερ αναφέρεται αναλυτικά στο πένθος. Διαβάζοντας την αρχαία ελληνική τραγωδία, καθώς και έργα στοχαστών και στοχαστριών για την Αντιγόνη, η συγγραφέας διακρίνει πως η ηρωίδα θα μπορούσε να κατατάσσεται σε ένα κουήρ πλαίσιο, με την έννοια του ότι βρίσκεται στην παραμεθόριο της κοινωνίας της. Η σχέση της ίδιας με τον αδελφό της ταξινομείται σε εκείνες που δεν είναι «ούτε ζωντανές ούτε νεκρές» διαπραγματεύοντας τα όρια του ανθρώπινου και του μη ανθρώπινου. Οι σχέσεις όπως αυτή, φαίνεται να μην μπορούν να δεχθούν τιμές που αναλογούν σε υποκείμενα, ούτε να θρηνήσουν δημόσια γι'αυτές (σ.79). Σύμφωνα με την όχι και τόσο άξια ζωή να βιωθεί της Αντιγόνης, η Μπάτλερ παραπέμπει στον Αγκάμπεν και στην επισήμανσή του πως πολλά άτομα δεν έχουν πολιτικά δικαιώματα που έχουν «σώματα με σημασία», και όπως και στην Αντιγόνη, έτσι και σε τέτοιες περιπτώσεις δεν αναγνωρίζονται ως ανθρώπινα όντα (σ.81). Παρ'όλα αυτά, η Αντιγόνη και η δράση της φαίνεται να ανοίγουν το φάσμα του τι θεωρείται ανθρώπινο και τι όχι, καθώς, παρά το ότι θεωρείται κατώτερη ως βιώσιμη ζωή, μιλά ως άξια να ακουστεί το ίδιο (σ.82). Η Αντιγόνη είναι ένα υποκείμενο που αντιστέκεται στο τι θεωρείται επιτρεπτό να ειπωθεί – και να υπάρξει – στη δημόσια σφαίρα, μέσω της διεκδίκησης του πένθους της.

Στο πιο πρόσφατο έργο της, «Σημειώσεις για μια επιτελεστική θεωρία της συνάθροισης» (2017), η Μπάτλερ στοχεύει, ή μάλλον προσβλέπει, στη μείωση των ιεραρχιών για το ποιες ζωές είναι βιώσιμες και ποιες όχι, καθώς επίσης και στην απόκτηση μιας κάποιας μεγαλύτερης ελευθερίας έκφρασης των σωμάτων που δεν υιοθετούν τις νόρμες που ρυθμίζουν σε κανονιστικά πλαίσια το φύλο και τη σεξουαλικότητα (σ.47). Ακόμη, οι συμμαχίες που δημιουργούνται, «αυτό το είδος πολλαπλής επιτελεστικότητας», έχει στόχο πέρα από την αύξηση της αναγνώρισης όσων μέχρι τότε βρίσκονταν στο περιθώριο, αλλά ταυτόχρονα να προσπαθήσει να αντισταθεί στις κυρίαρχες καταναγκαστικές και περιοριστικές πολιτικές (σ.67). Με το έργο της αυτό, η Μπάτλερ υποστηρίζει πως «δεν είναι μόνο ότι πρέπει να ζούμε προκειμένου να ενεργούμε, αλλά και ότι πρέπει να ενεργήσουμε πολιτικά, προκειμένου να διασφαλίσουμε τις προϋποθέσεις της ύπαρξης» (σ.76). Είναι απαραίτητο, λοιπόν, ένα «εμείς» που δημιουργείται μέσα από την «συνάθροιση σωμάτων, πολλών, επίμονων, που δρουν και διεκδικούν μια δημόσια σφαίρα η οποία τα έχει εγκαταλείψει» (σ.76).

Σε ένα παρόμοιο «εμείς» φαίνεται να αναφέρεται και η Αθανασίου το 2007, στο βιβλίο της «Ζωή στο όριο: δοκίμια για το σώμα, το φύλο και τη βιοπολιτική», το δοκίμιο «Σκέψεις για την πολιτική του πένθους: προς μια αντιεθνικιστική φεμινιστική πολιτική στην εποχή της αυτοκρατορίας». Η εθνογραφική της έρευνα σε αυτό αφορά τις «Γυναίκες στα μαύρα» (Women in Black), μία «φεμινιστική αντιμιλαριταριστική οργάνωση» που πρωτοεμφανίστηκε στα τέλη της δεκαετίας του '80. (σ.219).

Από το ξεκίνημά τους, οι Γυναίκες στα Μαύρα είναι ένα διεθνές κίνημα γυναικών, που πραγματοποιούν δράσεις, συνήθως μπροστά από κεντρικά δημόσια κτίρια και εθνικά μνημεία, για να διαμαρτυρηθούν ενάντια στον πόλεμο, τις εθνοτικές συγκρούσεις, το βιασμό ως μέσο πολέμου, τη βιομηχανία όπλων, το ρατσισμό, το νεοναζισμό, τη βία εναντίον των γυναικών και τις καταπατήσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στους τόπους όπου ζουν. Σήμερα, το κίνημα των Γυναικών στα Μαύρα έχει εξαπλωθεί πολύ πέραν του Ισραήλ και της Σερβίας και συνεχίζεται να αγωνίζεται ενάντια στον πόλεμο και τον εθνικισμό ανά τον κόσμο (2007:221)

Ένα από τα ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά αυτού του κινήματος, φαίνεται να είναι, όπως επισημαίνει η Αθανασίου, η πολιτική επανανοηματοδότησης του πένθους. Δημιουργούν σχέσεις αλληλεγγύης στο πένθος, αντιστεκόμενες στα στερεοτυπικά πρότυπα του θηλυκού θρήνου που επιβάλλεται μέσω της πατριαρχίας και του εθνικισμού, «επιτελώντας μια εναλλακτική φεμινιστική πολιτική που περιλαμβάνει τη ριζική απείθεια» (σ.225). Όπως και στη «διεκδίκηση της Αντιγόνης» (Butler 2014), έτσι και εδώ, οι Γυναίκες στα Μαύρα ακούν «μια πολιτική παραβατικού πένθους», η οποία τέμνει τα όρια του ποια ζωή είναι άξια πένθους (Αθανασίου 2007:227) και μία πολιτική «καταχρηστικού πένθους», το οποίο, σύμφωνα με την Αθανασίου, ορίζεται ως η πολιτική ανάληψη της ευθύνης απέναντι στους χαμένους «Άλλους», που διαγράφονται από την ανθρώπινη ιστορία ως μη άξιοι πένθους (σ.228).

Οι «Γυναίκες στα Μαύρα» θρηνούν δημόσια όσα υποκείμενα έχουν μετατραπεί σε αποκείμενα, ανεξάρτητα του όποιου εθνικού φαντασιακού, και έτσι αυτόματα ταξινομείται αυτή η πολιτική τους ως άμεσα εθνική και έμφυλη προδοσία: γυναίκες θρηνούν εκτός των στερεοτυπικών κοινωνικών ρόλων τους και εκτός των εθνικών συνόρων τους (σ.230). Εθνική και έμφυλη προδοσία φαίνεται να συμβαίνει και στην περίπτωση της Αντιγόνης στην Μπάτλερ, σύνδεση που κάνει η Αθανασίου, καθώς η ηρωίδα είναι ένα μία γυναίκα η οποία, λόγω του μη διανοητού θρήνου για τον αδερφό της, αντιστέκεται στις κυρίαρχες επιταγές του επιτρεπτού πένθους. Η Αντιγόνη και οι Γυναίκες στα Μαύρα ασκούν μία καταχρηστική πολιτική του πένθους, «πενθώντας τον θάνατο που δεν θρηνείται, διαταράσσουν το καθεστώς της παγκόσμιας

βιοπολιτικής, κρίσιμο διακύβευμα του οποίου είναι η κυριαρχική απόφαση πάνω στην αξία ή μη-αξία της ανθρώπινης ζωής» (σ.233-234). Η καταχρηστική επιτέλεση του πένθους από τις Γυναίκες στα Μαύρα, σύμφωνα με την συγγραφέα, θεάται ως αντίσταση στις κανονιστικές επιβεβλημένες, «φυσικές» επιταγές που αντιστοιχούν στη θηλυκότητα και στο έθνος. Οι γυναίκες αυτές πενθούν διαφορετικά, λυγίζοντας τις συμπαγείς έμφυλες, συγγενικές και εθνικές κανονικότητες, ταραάζοντας την καθιερωμένη πολιτική δράση (σ.237). Με αφετηρία τους την έκφραση και διεκδίκηση ενός α-νόητου πένθους, «αναλαμβάνουν την πολιτική ευθύνη μιας τέτοιας αδυνατότητας» (σ.249).

Ανακεφαλαιώνοντας, στο παρόν κεφάλαιο των θεωρητικών εργαλείων, αναφέρονται, αρχικά, τα «αποκείμενα» που δημιουργούνται από τη «μήτρα αποκλεισμού», βρίσκονται στις «μη κατοικίσιμες» περιοχές της κοινωνικής ζωής και κρίνονται ταυτόχρονα αναγκαία, ώστε να μπορούν να υπάρχουν τα υποκείμενα. Παρ'όλα αυτά, η Μπάτλερ επισημαίνει πως όσα άτομα δεν υπακούουν στις κυρίαρχες κοινωνικές επιταγές του καθωσπρέπει υποκειμένου, ανοίγουν το φάσμα του τι σημαίνει διανοητό. Έπειτα, γίνεται αναφορά σε τρεις πολύ βασικούς όρους της θεωρίας, της ετεροκανονικότητας, της ομοκανονικότητας και της κουήρ οπτικής, ώστε να μελετηθούν οι εξουσίες των κυριαρχικών διπόλων, σε ετεροφυλοφιλικά καθεστώτα «αλήθειας» από τη μία, και σε γκέι από την άλλη, καθώς και η ρήξη με την όποια φυσικοποίηση και εξειδανίκευση. Ακόμη, προστίθεται και η θεωρία της διαθεματικότητας, τα «σταυροδρόμια» καταπιέσεων της δεκαετίας του '80, τα οποία είναι ακόμα επίκαιρα, καθώς και με την ανάδειξη της σημασίας του όρου ως εργαλείο μεθοδολογίας στη σύγχρονη κοινωνική έρευνα. Η οποιαδήποτε πολιτική δράση λαμβάνει χώρα σε κάποιον χώρο, γεγονός που μας συνδέει με το αντίστοιχο υποκεφάλαιο της θεωρίας. Εκεί μελετήθηκαν οι έμφυλες, σεξουαλικοποιημένες, ταξικές, φυλετικές εκφάνσεις του χώρου, η δύναμη και κυριαρχία των κανονικοποιητικών λόγων, καθώς και οι μη ετεροφυλοφιλικές γεωγραφικές διεκδικήσεις, οι οποίες ανοίγουν το φάσμα του διανοητού. Τέλος, όσον αφορά το πένθος και το τελευταίο υποκεφάλαιο του παρόντος, η Μπάτλερ υπογραμμίζει πως υπάρχει κι εκεί διαπραγμάτευση και ιεραρχία στο ποιες ζωές είναι άξιες θρήνου και ποιες όχι, αλλά και τις αφηγήσεις υποκειμένων που αντιστέκονται στην επιβαλλόμενη αποκειμενοποίησή τους και διεκδικούν το δικαίωμά τους στο θρήνο και κατ'επέκταση στην ύπαρξη. Η επιτελεστική θεωρία της συνάθροισης και η ανάγκη για συλλογική πολιτική δράση οδηγεί, σύμφωνα με την Μπάτλερ, προς μία επανοικειοποίηση της δημόσιας σφαίρας. Με την άποψη αυτή φαίνεται να συμφωνεί και το δοκίμιο της Αθανασίου για

τις Γυναίκες στα Μαύρα, οι οποίες αναδιαμορφώνουν το πολιτικό με εργαλείο τους την έμφυλη και εθνική προδοσία στα εθνικά και πατριαρχικά φαντασιακά, καθώς αντιστέκονται στις κυρίαρχες ταξινομήσεις του θηλυκού θρήνου και της εθνικής κυριαρχίας, μέσω του καταχρηστικού τους πένθους.

Τα παραπάνω θεωρητικά εργαλεία δείχνουν πως ο δημόσιος χώρος, που μας αφορά στην παρούσα έρευνα σε σχέση με τη δημιουργία ενός «εμείς», είναι ενδεδυμένος με ετεροκανονικές και ομοκανονικές πρακτικές, περιορίζοντας και (ανα)παράγοντας καθεστώτα «αλήθειας». Παρομοίως, το δημόσιο πένθος εκφράζεται υπό προϋποθέσεις στους χώρους και συνδέεται άμεσα με όλες τις κανονιστικές επιταγές που ταξινομούν τα υποκείμενα σε άξια να πενθούν και να πενθηθούν. Ακόμη, σύμφωνα με τα θεωρητικά εργαλεία που μελετήθηκαν παραπάνω, γίνεται φανερό πως υπάρχουν αντιστάσεις στον κυρίαρχο λόγο, με υποκείμενα που διευρύνουν το φάσμα του νοητού και, κατ'επέκταση της διεκδίκησης του δημόσιου χώρου.

Βιβλιογραφική επισκόπηση

Το παρόν κεφάλαιο χωρίζεται σε τρία μέρη και αφορά έρευνες που μελετούν τις ΛΟΑΤ(Κ)Ι κοινότητες, όσον αφορά τον σχηματισμό τους, τις συμμαχίες και τις εσωκοινοτικές διαπραγματεύσεις, τις διασταυρώσεις ταυτοτήτων, καθώς επίσης και τη σύνδεσή τους με το πένθος. Ξεκινά με το υποκεφάλαιο «χώροι της κοινότητας:ΛΟΑΤ και κουήρ λόγιοι», όπου αναλύονται έρευνες που αφορούν τυχόν ομοιότητες και διαφορές που εντοπίζονται ανάμεσα στους δύο αυτούς χώρους στο ελληνικό και παγκόσμιο συγκείμενο. Έπειτα, στο δεύτερο υποκεφάλαιο «ΛΟΑΤ(Κ)Ι πένθος και απώλειες», μελετώνται έρευνες για το μαύρο κουήρ πένθος, το πένθος των λεσβιακών και γκέι συλλογικοτήτων της Πολωνίας έπειτα από το θάνατο του ανοικτά ομοφοβικού προέδρου της χώρας, τη μαζική δολοφονία στο γκέι κλαμπ Pulse του Ορλάντο, Φλόριντα, όπως, επίσης, και η δολοφονία του Αλέξανδρου Γρηγορόπουλου από έναν αστυνομικό, στα Εξάρχεια. Το τελευταίο υποκεφάλαιο έχει τίτλο «διαπραγματεύσεις ασφάλειας, στρατηγικές πολιτικές και συμμαχίες» και εξετάζει μελέτες για την έννοια της ασφάλειας και των εναλλακτικών προτάσεων αυτής, όπως και τις συνάψεις συμμαχιών κοινοτήτων.

Χώροι της «κοινότητας»: ΛΟΑΤ και κουήρ λόγιοι

Η Άννα Αποστολίδου (2012) μελετά τα «αγωνιστικά σώματα και αναδυόμενες συλλογικότητες στην ελληνική γκέι/ ομοφυλοφιλική κοινότητα», με την εκπόνηση εθνογραφικής έρευνας, όπως επίσης και με τη βιβλιογραφική μελέτη του όρου “coming out”. Η ερευνήτρια χαρτογραφεί την ολοένα κι αυξανόμενη συμμετοχή των γκέι ανδρών σε συλλογικά δρώμενα, αποκτώντας ολοένα και μεγαλύτερη πρόσβαση στο δημόσιο χώρο, διαμορφώνοντας με σταθερό ρυθμό κοινότητες. Το σώμα, υποστηρίζει η ίδια, γίνεται το μέσο του αγώνα τους, με την ενσώματη παρουσία τους σε συλλογικές διαδικασίες, συνδιαμορφώνοντας κοινότητες (σ.55). Η Αποστολίδου, μέσω της ποιοτικής επιτόπιας έρευνας που διεξήγαγε και με τη μελέτη της πολιτικής των ταυτοτήτων του ’70 και του ’80 στη Δ. Ευρώπη και στη Β. Αμερική, υποστηρίζει πως το “coming out” φαίνεται να αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της γκέι ταυτότητας, που συνδέεται με την προσωπική απελευθέρωση, ενώ ταυτόχρονα την εντάσσει σε μία κοινότητα «με κοινές διεκδικήσεις» (σ. 56). Η Αποστολίδου χαρακτηρίζει τους χώρους της «κοινότητας» λειτουργικούς και «σημεία αντίστασης», ενώ παρέχουν την «υλική προϋπόθεση» για να αναδειχθούν κάποιες δράσεις, όπως, επίσης, και να απορριφθούν άλλες (σ.68). Ακόμη, υποστηρίζει πως «η διεκδίκηση της ενσώματης συλλογικότητας και της υλικότητας του δημόσιου χώρου» συμβάλλει στη σταθερή

διαμόρφωση της ετεροκανονικότητας και της εθνικής ταυτότητας με το να προσφέρει εναλλακτικές (σ.76).

Παρ'όλα αυτά, η ίδια κάνει κριτική στην ευρεία χρήση του όρου “coming out” και τις αφηγήσεις περί αναγκαίας συνθήκης για τα γκέι άτομα, υπογραμμίζοντας πως δεν μπορούν στην καθημερινή ζωή να εφαρμοστούν οικουμενικά, «σε πολιτισμικά περιβάλλοντα με διαφορετικές εκφάνσεις έμφυλης και σεξουαλικής δραστηριότητας και ιεράρχησης» (σ.57). Σε αυτό το σημείο, κρίνω χρήσιμη την κριτική οπτική της Άννας Αποστολλέλη (2012) στο «Αναπαραστάσιμες δυνατότητες και η πολιτική της ντουλάπας», όσον αφορά την πρακτική δημόσιου “coming out”: «Η αποσύνδεση της ΛΟΑΤ απελευθέρωσης από ζητήματα φυλής και τάξης, με τα οποία διασταυρώνεται, έχει ως αποτέλεσμα να ‘αποικιοκρατείται’ η ΛΟΑΤ εμπειρία. Πρόκειται για την αποικιοκρατία του λευκού γηγενούς ομοφυλόφιλου έναντι άλλων υποκειμενοτήτων» (σ.207). Έτσι, αν το “coming out” μαζί με την ενσώματη παρουσία ατόμων σε συλλογικές δράσεις αποτελούν τη βάση της δημιουργίας κοινοτήτων, είναι απαραίτητο να σκεφτούμε τα πλαίσια του χωροχρονικού συγκειμένου το οποίο μελετάται κάθε φορά, καθώς και τις ιδιαιτερότητες που αφορούν το σώμα, το φύλο, το σεξουαλικό προσανατολισμό, τη φυλή και όλες τις ταυτότητες που συναρμολοούν το αγωνιστικό σώμα.

Ο Κώστας Γιαννακόπουλος (2012), με το κείμενό του «πολιτισμικές εννοιολογήσεις της μοναξιάς», το οποίο είναι αποτέλεσμα 18 ετών έρευνας για την ανδρική ταυτότητα και την ομοφυλοφιλία στην Αθήνα και στον Πειραιά, υποστηρίζει πως με το νέο κύμα ορατότητας των γκέι και λεσβιακών ομάδων στις αρχές του 21ου αιώνα, δημιουργούνται και νέες στρατηγικές ορατότητας, οι οποίες διαπραγματεύονται το δίπολο δημόσιο – ιδιωτικό (σ.188). Ο συγγραφέας συνδέει τη δημιουργία της γκέι ταυτότητας και κουλτούρας με βάση τα δυτικοευρωπαϊκά και αμερικανικά πρότυπα, με την γκέι οικογένεια. Οι γκέι και λεσβιακές κοινότητες, γράφει, διαμορφώνονται, εν μέρει, με βάση τον κοινό σεξουαλικό προσανατολισμό με κύρια έμφαση στην γκέι οικογένεια, η οποία θεάται ως «επιλεγμένη οικογένεια» (σ.179). Έτσι, εντατικοποιείται η απαίτηση θεσμικών οργανώσεων για κατοχύρωση θεσμικών δικαιωμάτων όπως ο ομόφυλος γάμος (σ.189). Ο Γιαννακόπουλος συμπεραίνει πως η γκέι και λεσβιακή κοινότητα της Αθήνας φαίνεται να προσπαθεί να συμβαδίσει με τα ετεροκανονιστικά πρότυπα¹⁵

¹⁵ Παρ'όλα αυτά, αν ο γκέι και λεσβιακός γάμος ή/ και η υιοθεσία ως βασικές διεκδικήσεις ταξινομούνται ως ευθυγράμμιση με ετεροκανονικές πρακτικές, είναι απαραίτητο να αναρωτηθούμε το ελληνικό πλαίσιο, όπου δεν θεωρείται σε καμία περίπτωση «κανονικότητα» να υπάρχουν αυτού του είδους οι οικογένειες και, άρα, θεσμικά και άτυπα είναι μια καθημερινή ενσώματη αντίσταση και διεκδίκηση.

που κυριαρχούν στην ελληνική κοινωνία, κάνοντας τις γκέι και λεσβιακές ταυτότητες να ενσωματωθούν και, άρα, να γίνουν ακόμα πιο αόρατες από πριν, ενώ, επίσης, δημιουργούν ιεραρχίες του «καλού γκέι και της καλής λεσβίας» (σ.190).

Οι συμπαγείς γκέι κοινότητες, με τα πολύ στενά όρια ορατότητας και διεκδικήσεων, φαίνεται τις τελευταίες δεκαετίες να παίρνουν μία νέα τροπή. Η Αποστολίδου, αντλώντας από τη μεταδομιστική και κουήρ θεωρία, υποστηρίζει την αλλαγή οπτικής που αφορά την έννοια της ταυτότητας, η οποία απεγκλωβίζεται σιγά σιγά από τη συμπαγή της μορφή και δίνεται έμφαση στην επιτελεστικότητα (2012:57). Δηλαδή, για κάποιους εκ των συνομιλητών της, η ταυτότητα δεν θεάται πλέον ως κάτι μόνιμο και αυτονόητο για τη δημιουργία συμμαχιών και κοινοτήτων, αλλά κυρίως ως κάτι που είναι υπό συνεχή διαμόρφωση, μέσω «τελετουργικών επαναλήψεων έξεων, στάσεων και πρακτικών» (σ.57).

Ο Billy Herbert (2014) στη μελέτη του, σε ακτιβιστικές ΛΟΑΤ και κουήρ ομάδες στο Μόντρεαλ και στο Τορόντο, χαρτογραφεί την κατάσταση του ακτιβισμού, εστιάζοντας στις κουήρ αντιδράσεις προς τις κυρίαρχες στρατηγικές των ΛΟΑΤ διεκδικήσεων (σ.155). Μέσα από την επιτόπια έρευνα που διεξήγαγε σε τρία κουήρ φεστιβάλ, με συμμετοχική παρατήρηση, συνεντεύξεις και τη συμμετοχή του σε μία τοπική ακτιβιστική ομάδα, παρατήρησε πως κουήρ ακτιβιστικοί χώροι των πόλεων επιθυμούν να προχωρήσουν από τα καθιερωμένα αιτήματα για συμπερίληψη και ανοχή και δίνουν προσοχή σε μία κουήρ κοινωνικότητα με έντονο το στοιχείο της κριτικής και της ανάλυσης. Ο όρος «κουήρ» χρησιμοποιείται σε αυτήν την περίπτωση αντιθετικά ως προς την καθιερωμένη ΛΟΑΤ πολιτική κατάσταση στο γκέι «χωριό» του Μόντρεαλ και οι κουήρ χώροι του ακτιβισμού «είναι προσωρινά ουτοπικά πειράματα μέσω μιας αναστοχαστικής διαδικασίας, με μία ισχυρή δέσμευση σε μια πιο κουήρ εκδοχή κοινωνικής αλλαγής» (σ.157-158). Δηλαδή, κατά τον Herbert, σε αντίθεση με το θεσμικό ακτιβισμό που υιοθετεί ομοκανονικές πρακτικές, ο κουήρ ακτιβισμός αντιδρά στην ετεροκανονικότητα και ό,τι αυτή συμπεριλαμβάνει, καθώς δεν διεκδικούν συμπερίληψη σε καμία κανονικότητα, ανοίγοντας το δρόμο για ορατότητα πολλών ταυτοτήτων και διασταυρώσεων αυτών (σ.158-159). Μία ακόμη διαφορά, που εντοπίζεται στο πεδίο έρευνας του Herbert, είναι πως οι καθιερωμένοι ΛΟΑΤ χώροι παρουσιάζουν μονοθεματικούς αγώνες και περιορίζονται στις γκέι και λεσβιακές ταυτότητες (στο ίδιο). Ακόμη, παρατηρεί πως το γκέι «χωριό» στο Μόντρεαλ περιορίζεται στην εμπορικότητα, τον καπιταλιστικό χαρακτήρα και τη δράση των γκέι αντρών, ενώ είναι διάχυτη η περιθωριοποίηση ταυτοτήτων πέραν του λευκού γκέι άντρα (σ.160). Επιπλέον, μία έντονη

διαφωνία που φαίνεται να προκύπτει έχει να κάνει με την αστυνομική παρουσία στην περιοχή, με τους κουήρ ακτιβιστές να είναι επιφυλακτικοί προς το σύστημα δικαιοσύνης και να μη στηρίζονται σε αστυνομικές παρεμβάσεις, εστιάζοντας σε μία πιο εσωκοινωνική διαδικασία (σ.161).

Σύμφωνα με τη μελέτη του Herbert, οι κουήρ χώροι των πόλεων του Μόντρεαλ και του Τορόντο, δημιουργούν «προσωρινούς κουήρ τόπους¹⁶», με εκδηλώσεις που είναι ανοικτές και πιο ασφαλείς, όπου αναλύονται διάφορες μορφές βίας και περιθωριοποίησης, ενώ εστιάζουν στη συμπεριληπτικότητα όσον αφορά οικονομικούς, κινητικούς και γλωσσικούς παράγοντες (σ. 166). Ο ερευνητής υποστηρίζει, ταυτόχρονα, πως οι κουήρ χώροι δεν είναι απεγάδιαστοι, καθώς κι εκεί φαίνεται να εμφανίζονται αποκλεισμοί και διακρίσεις¹⁷. Μία ακόμη βασική διαφορά, κατ'εκείνον, με τους καθιερωμένους ΛΟΑΤ χώρους, όμως, βρίσκεται στο ότι στους κουήρ χώρους κυριαρχεί η αναστοχαστικότητα και η επιθυμία για την αποδόμηση τέτοιων συμπεριφορών. Επιπλέον, ανάμεσα στους κουήρ χώρους στους οποίους ο ίδιος συμμετείχε υπήρχαν διαφορετικές απόψεις για τις στρατηγικές, για παράδειγμα κάποιοι χώροι επιθυμούσαν να συνδεθούν με τοπικές δομές, ενώ άλλοι αρνούνταν εντελώς τέτοιες συνεργασίες (σ.166). Η αντίθεση και οι καινούργιες τοποθετήσεις, εξετάζονται και από τον Jack Halberstam (2005), στο εθνικό πλαίσιο των ΗΠΑ. Στο πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου του *In a queer time & place*, ο Halberstam χαρτογραφεί τις «κουήρ υποκουλτούρες που παράγουν εναλλακτικές προσωρινότητες» εκτός των κανονιστικών προτύπων όπως την «ονοματοδοσία, τη γέννηση, το γάμο, την αναπαραγωγή και το θάνατο» (σ.2). Ο συγγραφέας, στο έργο αυτό, μελετά την κουήρ προσωρινότητα, η οποία αντιτίθεται σε οποιοδήποτε κανονιστικό σχήμα (ανα)παραγωγής (σ.1). Φαίνεται, λοιπόν, να παρουσιάζονται διαφορετικές «κοινότητες», ΛΟΑΤ και κουήρ, καθώς επίσης και διαφορές μέσα σε αυτές και ανάμεσά τους.

Στο παρόν υποκεφάλαιο εξετάστηκαν μελέτες οι οποίες αναλύουν τους όρους «ΛΟΑΤ(K)I», «ΛΟΑΤ» και «κουήρ» στα πλαίσια αφηγήσεων περί κοινοτήτων και σε διαφορετικά χωροχρονικά πλαίσια. Από τη μία, υπάρχει η αφήγηση μίας «ενωμένης» και

¹⁶ Στο ελληνικό συγκείμενο «κουήρ προσωρινοί χώροι» θα μπορούσαν να είναι το queer ink, το glam slam, όπως και τα κατά καιρούς κουήρ φεστιβάλ και τα drag shows, όπως το “Kangela’s Cabaret”, μία φορά το μήνα στο Communitism, στο Μεταξουργείο ή οι θεματικές βραδιές με drag shows στο ΛΟΑΤKI club “BeQueer”.

¹⁷ Ένα παράδειγμα σχετικό βρίσκεται στη μελέτη της Dominique Canning (2015), η οποία δείχνει πώς τα ασέξουαλ άτομα, σαν ομάδα καταγράφονται και ταξινομούνται μέσα σε συζητήσεις όσον αφορά τη σχέση του κουήρ και της ασεξουαλικότητας. Στην έρευνά της αναλύει ποιος θεωρείται μέλος μίας ταυτότητας και ποιος όχι, ποιος είναι σαν κι εκείνους και ποιος όχι. Υπάρχουν τοποθετήσεις, σύμφωνα με την Canning, που θεωρούν τα ασέξουαλ άτομα μέσα στην κουήρ/ ΛΟΑΤ κοινότητα και άλλες όχι, ανάλογα με το πόσο έξω από τη νόρμα βρίσκονται.

καθολικής «κοινότητας», η οποία ολοένα και περισσότερο δέχεται κριτική, στον εγχώριο και διεθνή διάλογο περί των κοινοτήτων, και από την άλλη, ο διάλογος αυτός εστιάζει σε μία εσωτερική κριτική του «ΛΟΑΤΚΙ», σκιαγραφώντας βασικές διαφορές στα σώματα, τους χώρους και τις επιθυμίες.

ΛΟΑΤ(Κ)Ι πένθος και απώλειες

Το παρόν μέρος εστιάζει στη μελέτη των ΛΟΑΤ(Κ)Ι «κοινοτήτων», επίσης, προσθέτοντας τον παράγοντα του κοινωνικού φαινομένου του πένθους και των απωλειών. Πώς προσδιορίζεται το πένθος και οι απώλειες σε αυτές τις κοινότητες και με ποιούς τρόπους εμφανίζεται στη δημόσια σφαίρα; Τι συμβαίνει όταν η ΛΟΑΤ(Κ)Ι κοινότητα πενθεί δημόσια και τι δυναμικές προκύπτουν αναλόγως τον χώρο και τις ταυτότητες;

Η Michele Clarke (2017) ερευνά «την αποτυχία του μαύρου κουήρ πένθους» στον Καναδά, μέσω συνεντεύξεων με μαύρα κουήρ άτομα και το πώς διαχειρίζονται το θάνατο των μητέρων τους. Στη μελέτη αυτή συμπεριλαμβάνει και τη δική της εμπειρία στο πένθος. Η Clarke ορίζει το πένθος ως «πρωτίστως λύπη και η αίσθηση ότι σου λείπει το άτομο που πέθανε» (σ.92). Ταυτόχρονα με τη συγκεκριμένη έρευνα και τη μελέτη του μαύρου πόνου και των δυνατοτήτων που προσφέρονται σχετικά με το πένθος, μελετά το τι σημαίνει μαύρη κουήρ ορατότητα (σ.94). Η συγγραφέας τονίζει πως «ο θάνατος στοιχειώνει το κουήρ μέσω της συνεχούς ατομικής και θεσμικής βίας» (σ.96). Η έρευνά της, που αφορά το πένθος μαύρων κουήρ ατόμων για τις μητέρες τους, σχετίζεται με το δικαίωμα του να πενθεί καμιά/κανείς και στην ορατότητα των συγκεκριμένων ταυτοτήτων συνδυαστικά, το «δημόσιο συναίσθημα» και την έκφραση του πένθους δημόσια, υποστηρίζοντας πως το προσωπικό ενώνεται με το πολιτικό μέσω του πένθους (σ.98). Η άποψη της Clarke, πως το δημόσιο πένθος είναι πολιτική πράξη και προσφέρει ορατότητα συγκεκριμένων ταυτοτήτων, ενώ ταυτόχρονα κυριαρχεί και ο τρόμος της καθημερινής βίας, αποτελεί σημείο – κλειδί για την παρούσα έρευνα, καθώς μπορούμε να διακρίνουμε, μέσα από τα όσα ακολούθησαν τη δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου, το δημόσιο πένθος ΛΟΑΤΚΙ κοινοτήτων στα πλαίσια της Ελλάδας, και συγκεκριμένα στην Αθήνα, να αναδύεται με ποικίλους τρόπους και να συναντά πολλούς και, μάλλον, διαφορετικούς χώρους ταυτόχρονα.

Σχετικά με το πένθος σε λεσβιακές και γκέι κοινότητες, ο Robert Kulpa (2014) μελετά τα γεγονότα που ακολούθησαν έπειτα από ένα αεροπορικό δυστύχημα και τον θάνατο ενός Πολωνού προέδρου το 2010. Ο συγγραφέας ερευνά το γιατί οι λεσβίες και οι γκέι της χώρας

θρηνούν το θάνατο του ανοικτά ομοφοβικού προέδρου Kaczynski. Πεδίο ανάλυσης του Kulra αποτέλεσαν δημόσιες διαδικτυακές συζητήσεις σε τρεις μεγάλους γκέι και λεσβιακούς ιστοτόπους στην Πολωνία μετά το θάνατο του προέδρου. Μελετά «τα περίπλοκα συστήματα του σχετίζεσθαι και της ταυτότητας» και θέματα εθνικής ταυτότητας σε συνδυασμό με την ομοφυλοφιλία στην Πολωνία και την Κεντρικοανατολική Ευρώπη (σ.781-782), όπως και ζητήματα που αφορούν «τη μνήμη, την αφοσίωση, το να ξεχνάς, το θρήνο και τη μελαγχολία» (σ.783). Στην περίπτωση της Πολωνίας, υποστηρίζει ο Kulra, μπορεί να φαίνεται παράδοξο το να θρηνούν ΛΟΑΤΚΙ άτομα της χώρας έναν ομοφοβικό πρόεδρο, όμως ίσως με αυτόν τον τρόπο, τη συμμετοχή στον εθνικό θρήνο, οι γκέι και οι λεσβίες να συμμετέχουν στην «κουνηροποίηση του έθνους» (σ.791), συμβάλλοντας στην διαμόρφωση διαφορετικών αντιλήψεων περί έθνους. Με το θρήνο του Kaczynski, κατά τον Kulra, οι γκέι και λεσβίες «άλλοι» προχώρησαν από αυτήν την ταξινόμηση στην εθνική ταυτοποίησή τους, διαγράφοντας την αφήγηση του ότι οι εθνικές και σεξουαλικές ταυτότητες αλληλοαποκλείονται (σ.792) και διευρύνουν το φάσμα της διανοητότητας για την κοινωνικότητα (σ.793). Με το να πενθούν, αντιστέκονται στην επιβαλλόμενη ταξινόμησή τους από τα έξω και ανοίγουν «τα όρια της συλλογικότητας», διεκδικώντας κάτι καινούργιο (σ.794).

Οι έρευνες της Clarke και του Kulra αφορούν από τη μία το μαύρο κουήρ πένθος στον Καναδά για τις μητέρες που έρχεται στην επιφάνεια και από την άλλη το γκέι και λεσβιακό πένθος στην Πολωνία για τον ομοφοβικό πρόεδρο της χώρας, ανοίγοντας το φάσμα του τι σημαίνει να θρηνεί καμιά/κανείς, καθώς και το φάσμα της διανοητότητας του δημόσιου πένθους. Για να γίνει η εστίαση της παρούσας έρευνας λίγο πιο έντονη, αναζητήθηκαν μελέτες που αφορούν ζητήματα απώλειας ΛΟΑΤΚΙ ατόμων. Στις 12 Ιουνίου 2016 δολοφονήθηκαν μαζικά 49 άτομα και 53 τραυματίστηκαν στο Pulse στο Ορλάντο της Φλόριντα. Το γκέι κλαμπ τη βραδιά εκείνη είχε θεματική βραδιά Latin, κι έτσι το 90% των θυμάτων ήταν Λατίνοι/ες. Ο σκοπευτής ήταν ο Omar Mateen, μουσουλμάνος αμερικανικής καταγωγής με γονείς Αφγανούς μετανάστες.

Ο Zachary Blair (2016) τοποθετεί τους πυροβολισμούς μέσα και ως αποτέλεσμα μιας σειράς παγκόσμιων πολιτικών. Συγκεκριμένα αναφέρεται στον αμερικανικό ιμπεριαλισμό και милитарισμό, έπειτα στον νεοαποικιοκρατισμό του Puerto Rico και, τέλος, στην νεοφιλελεύθερη πολυπολιτισμικότητα του γκέι club (σ.103). Ο Blair εστιάζει σε μία πολύπλευρη ανάλυση των πυροβολισμών στο Pulse και δείχνει πως κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές καταστάσεις

οδηγούν στην παραγωγή της βίας (σ.104). Ο συγγραφέας, κούηρ ανθρωπολόγος και γκέι υποκείμενο, επιλέγει για τη μελέτη του τη χρήση εθνογραφικής έρευνας πεδίου: συνεντεύξεις με κατοίκους του Ορλάντο μετά τη σφαγή και την προσθήκη των προσωπικών του βιωμάτων ως θαμώνας, στο συγκεκριμένο κλαμπ και σε άλλα τη τελευταία δεκαετία, όπως και συμμετοχική παρατήρηση σε εκδηλώσεις που διεξήχθησαν μετά τους πυροβολισμούς (σ.104).

Ο Blair υποστηρίζει πως η μαζική δολοφονία στο γκέι κλαμπ “Pulse” θεωρήθηκε από τα κυρίαρχα επικοινωνιακά μέσα ταυτόχρονα έγκλημα μίσους και τρομοκρατική επίθεση, παραβλέποντας ζητήματα που αφορούν τη φυλή, τη σεξουαλικότητα, την ιδεολογία και την εθνικότητα (σ.103). Δηλαδή, με το να παρουσιάζεται η δολοφονία με τις δύο αυτές συγκεκριμένες ονοματοδοσίες, χωρίς να αναλύεται εις βάθος η πολλαπλότητα των ταυτοτήτων που δέχθηκαν τους πυροβολισμούς, οι νοηματοδοτήσεις γύρω από τη δολοφονία περιορίζονται, χωρίς να αναλύονται οι δυναμικές που οδήγησαν στη σφαγή. Έτσι, το συμπέρασμα «τρομοκρατική επίθεση», σύμφωνα με τον Blair, «σκεπάζει» τη σεξουαλικότητα και το έθνος. Στην περίπτωση της δολοφονίας του Ζακ, συμβαίνει κάτι παρόμοιο; Οι ειδήσεις αρχικά για «τον ληστή που βρέθηκε νεκρός» κι έπειτα συνθήματα στις πορείες που ακολούθησαν «μπάτσοι κι αφεντικά κάναν δολοφονία», βλέπουν το γεγονός αυτό με μια ολιστική ματιά; Στην πρώτη περίπτωση φαίνεται να ελλοχεύει η αφήγηση του ότι το «προκάλεσε» αυτό στον εαυτό του, «μιας που πήγε να ληστέψει». Στη δεύτερη περίπτωση, το σύνθημα είναι μαχητικό και υπογραμμίζει την αστυνομική βία, καθώς και την αυθαίρετη εξουσία «των αφεντικών» που οδηγεί σε τερματισμό ζωών. Παρ’όλα αυτά, χωρίς να αναιρείται σε καμία περίπτωση η σημασία του συνθήματος, όπως και στην έρευνα του Blair, έτσι κι εδώ κάπως σκιάζονται οι συνδυασμοί των ταυτοτήτων του Ζακ και ο μετέπειτα θρήνος της ΛΟΑΤ(Κ)Ι «κοινότητας».

Η Judith Koons (2016) ερευνά, επίσης, τη βία στο Pulse με αφετηρία, όμως, τη μελέτη των κοινωνικών προταγμάτων που έφερε ο Διαφωτισμός, τα οποία διαμόρφωσαν τη Δυτική σκέψη. Οι φιλόσοφοι της εποχής διαμόρφωσαν, κατ’ εκείνην, τη σκέψη γύρω από στενά δίπολα, με το ένα μέρος του διπόλου να θεωρείται θετικό και το άλλο αρνητικό, ταξινομώντας το διπολισμό ως κάτι μη ουδέτερο. Ακόμη, ο Διαφωτισμός και το σύστημα διπόλων οδήγησε και στη δημιουργία του υποκειμένου-αντικειμένου, με το πρώτο να αποτελεί το «κανονικό» στοιχείο και το δεύτερο να χάνει την υποκειμενικότητά του και, άρα, να είναι εκτεθειμένο στη βία και τη νομιμοποίηση αυτής πάνω του. Παρομοίως, δημιουργήθηκε και η αφήγηση του «άλλου» (σ.8-9). Η Koons προσεγγίζει το Pulse ως ένα μέρος συνάντησης για δύο ομάδες που ταξινομούνται ως

«άλλες», εκείνη των γκέι και εκείνη των Λατίνων υποκειμένων (σ.10). Ο τρόμος του «άλλου» φαίνεται να είναι η βάση για τα εγκλήματα μίσους όπως στο συγκεκριμένο κλαμπ, με την ομοφοβία να αποκειμενοποιεί ό,τι βρίσκεται στην άλλη άκρη του διπόλου ή επικίνδυνα κοντά, ενώ παρομοίως με το φυλετικό δίπολο του λευκού-μη λευκού υποκειμένου, το δεύτερο μέρος ταξινομείται ως μη άξιο προστασίας και πολιτειακότητας και, άρα, ως πολύ ευάλωτο (σ.14-15). Με τη μελέτη της, η συγγραφέας εστιάζει στην ανάλυση της παραγωγής νοημάτων, μετά τη σφαγή, μέσα από μία διαθεματική οπτική. Η τραγωδία αυτή, όπως υποστηρίζει η ίδια, είναι άμεσα συνδεδεμένη με ζητήματα ΛΟΑΤΚΙ αγώνων για ισότητα και με ζητήματα περί μετανάστευσης από τη Λατινική Αμερική στη Φλόριντα (σ.4). Μέσω του άρθρου επιχειρείται μία χαρτογράφηση της βίας που δέχθηκε το γκέι κλαμπ εκείνη τη νύχτα, όπως και των τρόπων καταπίεσης που κυριαρχούν, εκκινώντας από την ερώτηση «γιατί ένα γκέι κλαμπ και γιατί σε μία νύχτα Latin» (σ.5). Τα βίαια γεγονότα στο κλαμπ, υποστηρίζει η Koons, σχετίζονται με τα κοινωνικά κατασκευασμένα συστήματα καταπίεσης που αφορούν γκέι και λατίνες κοινότητες, και οι έμφυλες, σεξουαλικές, φυλετικές και εθνοτικές ταυτότητες των υποκειμένων διασταυρώνονται και συνδέονται η μία με τις άλλες (σ.6).

Στο ελληνικό συγκείμενο, σε αυτό το σημείο, χρήσιμο είναι το άρθρο της Χαλκιά (2012), που αναφέρθηκε στην εισαγωγή της παρούσας εργασίας, κατά το οποίο εστιάζει εν μέρει, με ταυτόχρονη κριτική επισκόπηση κουήρ θεωρητικών, της κοινωνιολογίας και της κοινωνικής θεωρίας, στη δολοφονία του Αλέξανδρου Γρηγορόπουλου από έναν αστυνομικό, στις 6 Δεκεμβρίου του 2008, στα Εξάρχεια. Συγκεκριμένα, η Χαλκιά εξετάζει τον ρόλο των αρρενωποτήτων στα γεγονότα που διαδραματίστηκαν και χρησιμοποιεί την ανάλυση λόγου στην δημοσιογραφική κάλυψη του γεγονότος από τα μέσα επικοινωνίας, καθώς και συμμετοχική παρατήρηση και ανάλυση στις εξεγέρσεις που ακολούθησαν της δολοφονίας, με εστίαση στις αρρενωπότητες ως «ένα σύνθετο και συγκρουσιακό πεδίο σχέσεων εξουσίας» (σ.236). Συγκεκριμένα, σε μία από τις πορείες που έγιναν μετά τη δολοφονία, η Χαλκιά αναλύει σχετικά το σύνθημα «μπάτσοι, μουνιά, σκοτώνετε παιδιά» και ένα κείμενο-αντίδραση σε αυτό «αρχίδια εξέγερση σύντροφοι», καταδεικνύοντας την εσωτερική, έμφυλη, διαμάχη του κινηματικού χώρου (σ.246). Η έρευνα υποστηρίζει ότι η απώλεια του Γρηγορόπουλου οδήγησε σε μεγάλης έκτασης κινητοποιήσεις εν μέρει μέσω της εγγραφής του στο εθνικό φαντασιακό ως συγκεκριμένα ετεροφυλόφιλο αγόρι και Έλληνας.

Συμπερασματικά, με βάση τις αναφορές στις παραπάνω έρευνες, χαρτογραφούνται διάφορες αντιλήψεις για το πένθος και τα ΛΟΑΤΚΙ υποκείμενα. Η Clarke υποστηρίζει πως το προσωπικό ενώνεται με το πολιτικό, μέσω του δημόσιου πένθους των μαύρων κουήρ ατόμων. Ο Kulra συμπεραίνει πως μέσω του γκέι και λεσβιακού θρήνου ενός «εχθρού» και του «προέδρου» του έθνους, επιτυγχάνεται μία συνδιαμόρφωση των αφηγήσεων περί έθνους και δημόσιου θρήνου, ενώ επιτυγχάνεται και η διεκδίκηση του δημόσιου χώρου του ανήκειν (Kulra 2014:792). Ακόμη, ο Blair, στην έρευνά του για το Ορλάντο, υποστηρίζει πως είναι σημαντικό να γίνονται συνδέσεις αναλύσεων και γεγονότων ώστε να κατανοήσουμε καλύτερα τη βία, αλλά και να ενθαρρύνουμε την πολιτική δράση για τη διαχείριση της βίας σε μακροεπίπεδο (Blair 2016:112). Η Koons υποστηρίζει πως τα μη λευκά ΛΟΑΤΚ υποκείμενα δέχονται καταπιέσεις λόγω των διασταυρώσεων των ταυτοτήτων τους και είναι αναγκαία η μελέτη αυτής της κατάστασης, μιας που ο κυρίαρχος λόγος είναι μονοθεματικός (Koons 2016:18-19). Η μονοθεματικότητα, σύμφωνα με την ίδια, φαίνεται εντόνως στα μέσα επικοινωνίας που κάλυψαν δημοσιογραφικά τη «σφαγή» ως «μια επίθεση στην γκέι κοινότητα» (σ.20). Η σφαγή αυτή, αφορούσε όλες τις διασταυρώσεις που δημιουργούνται με βάση «τη φυλή, το σεξουαλικό προσανατολισμό, το εθνικό στοιχείο, την ταυτότητα φύλου, την εθνότητα, το μεταναστευτικό στάτους, την τάξη, το φύλο, τη θρησκεία και την οικογένεια» (σ.22). Τέλος, η Χαλκιά μελετά, εν μέρει, την ανάδυση ενός «εμείς» στο εθνικό φαντασιακό της Ελλάδας και στους κινηματικούς χώρους, στις εξεγέρσεις που ακολούθησαν τη δολοφονία του Αλέξανδρου Γρηγορόπουλου. Οι εξεγέρσεις, υποστηρίζει, έχουν σημασία λόγω των κυρίαρχων εξουσιαστικών λόγων που αναμετρήθηκαν με άλλους, καθώς επίσης και για το βαθμό σημαντικότητας του συγκεκριμένου νεκρού σώματος. Σύμφωνα με δύο από τις παραπάνω μελέτες, το δημόσιο πένθος είναι μία καθαρά πολιτική πράξη, ενώ η μονοθεματική προσέγγιση γεγονότων αναδύει την ανάγκη για μία διαθεματική προσέγγιση στις μελέτες που αφορούν το δημόσιο πένθος και τις απώλειες.

Διαπραγμάτευση ασφάλειας, στρατηγικές πολιτικές και αναδυόμενες συμμαχίες

Το παρόν υποκεφάλαιο αφορά τη διαπραγμάτευση της ασφάλειας, τις στρατηγικές πολιτικές και τις συμμαχίες και τα ερωτήματα που το συνοδεύουν είναι τα εξής: «Τι συμβαίνει όταν η ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα πενθεί; Πώς αναδύεται το ΛΟΑΤΚΙ τραύμα και τι αφηγήσεις υπάρχουν γύρω από την ασφάλεια και τους ΛΟΑΤΚΙ χώρους; Σύμφωνα με την Koons, η τραγωδία στο Pulse μας κάνει να αναρωτιόμαστε για το τι σημαίνει «σπίτι, κοινότητα, σύνδεση, ρίσκο και ασφάλεια» (2016:5), ενώ αναφέρεται στο βίωμα μιας μη λευκής τρανς γυναίκας, η οποία

δήλωσε πως το μόνιμο τραύμα από τη σφαγή στο γκέι κλαμπ σχηματίζει «μια συνεχή κατάσταση εκτάκτου ανάγκης, κοιτώντας συνέχεια πίσω μας και ούσες σε επιφυλακή» (σ.25). Παρομοίως στη μελέτη του Blair για το Pulse, στη συγκεκριμένη λάτιν βραδιά ο χώρος του κλαμπ ήταν ένας ανοικτός χώρος και για τα μη λευκά ΛΟΑΤΚΙ υποκείμενα, έστω προσωρινά. Μετά τους πυροβολισμούς, πληθώρα λόγων από ΛΟΑΤΚΙ άτομα αναφέρονταν στη σημασία των γκέι κλαμπ ως «ιερών χώρων», τόποι ασφάλειας και καταφυγίου, όπου, σύμφωνα με τους συνομιλητές/τις συνομιλήτριες του Blair, μπορούν να εκφράζονται ελεύθερα (2016:109). Το πένθος, και συγκεκριμένα το μαύρο κουήρ πένθος στην περίπτωση της έρευνας της Clarke, χαρτογραφεί έναν χώρο «αβεβαιότητας», έναν χώρο όπου το πένθος (δεν) μπορεί να εκφραστεί, καθώς «τα μαύρα κουήρ άτομα είναι από τη μία πολύ κουήρ για τη μαύρη τους ιδιότητα και από την άλλη πολύ μαύρα για την κουήρ τους ιδιότητα». Έτσι, αφού δεν πατούν πάνω στα κανονιστικά ιδεώδη για κανέναν από τους δύο χώρους, τα βιώματά τους και οι υπάρξεις τους βρίσκονται συνήθως στην αφάνεια (2017:94).

Για να προχωρήσει η ανάλυση όσον αφορά τους ΛΟΑΤ(Κ)Ι χώρους, ως βασικό σημείο της έρευνας, είναι σημαντικό ένα πλέγμα ερωτήσεων: τι συμπεριλαμβάνει ένας «ασφαλής» χώρος, όπου μέσα σε αυτόν μπορούν να εκφραστούν τα υποκείμενα, να διεκδικήσουν το χώρο για να πενήσουν, να ταυτιστούν, να συμμαχίσουν και με ποιές στρατηγικές πολιτικές τον (συν)διαμορφώνουν; Σύμφωνα με τις Fox και Ore (2010), η ασφάλεια αποτελεί τη βάση για τις κοινότητες ατόμων που επιθυμούν να δημιουργήσουν χώρους όπου οι καταπιέσεις αναλύονται και άτομα που ταξινομούνται ως περιθωριοποιημένα μπορούν να συνδιαλλαγούν (σ.630). Στη μελέτη τους για τους «ασφαλείς χώρους» έχουν ως στόχο την προβληματικοποίηση του «ασφαλούς» χώρου για τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα στους πανεπιστημιακούς χώρους, μέσω, αρχικά, της μελέτης του όρου «ασφαλών χώρων», έπειτα, αναλύοντας την αποτυχία του όσον αφορά τη συνδιαλλαγή του με τις διαφορετικότητες διενεργώντας έρευνα σε ένα συνέδριο που έλαβε χώρα μέσα στο πανεπιστήμιο, και, τέλος, προτείνοντας μία διαφορετική αφήγηση της «ασφάλειας» (σ.631).

Οι συγγραφείς υποστηρίζουν πως «οι ασφαλείς χώροι δεν είναι πανάκεια» και υπάρχει συχνά η ψευδαίσθηση ότι μπορούν εύκολα να οριστούν τα όρια ενός ΛΟΑΤΚΙ ασφαλούς χώρου, αγνοώντας την πολύπλοκη αλληλεπίδραση έμφυλων και φυλετικών ταυτοτήτων με τις σεξουαλικές που μπορεί να έχουν τέτοιοι χώροι (σ.646). Στην έρευνά τους, οι ίδιες, συμπεραίνουν πως «οι γέφυρες δεν είναι ποτέ μόνιμες: πρέπει να χτιστούν ξανά και ξανά μέσω

του διαλόγου και της συνεργατικής δουλειάς» (σ.644) και προτείνουν, αντί για τη δημιουργία «ασφαλών» χώρων, την αλλαγή της πορείας διερεύνησης προς «πιο ασφαλείς (safer) χώρους». Η λέξη αλλάζει μαζί με την αλλαγή της σκέψης και το αντίστροφο. Επισημαίνουν πως η αλλαγή αυτή βοηθά στην επανεξέταση του τι σημαίνει ασφάλεια και οδηγεί σε μία νοοτροπία συνεχούς (επανα)προσδιορισμού των ΛΟΑΤΚΙ χώρων, ώστε να αναγνωρίζονται κανονιστικές πρακτικές στις ταυτότητες που συμβάλλουν στην αναπαραγωγή και κυριαρχία του λευκού αντρικού γκέι υποκειμένου σε τέτοιους χώρους (σ.643). Συγκεκριμένα, υποστηρίζουν την εντατικοποίηση στρατηγικών και τακτικών που διαπραγματεύονται έναν αναγκαίο μη ασφαλή χώρο. Έτσι, σκεπτόμενες τους ασφαλείς χώρους ως πιο ασφαλείς, κατ'εκείνες, η προσοχή στρέφεται στο ότι κανένας χώρος δεν είναι ποτέ εντελώς ασφαλής και ο όρος «πιο ασφαλής» μας βοηθά να το θυμηθούμε αυτό, όταν χτίζονται πολιτικές προστασίας των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων (σ.643). Για τις Fox και Ore, αληθινές σχέσεις συμμάχων και πιο ασφαλείς χώροι δεν μπορούν να δημιουργηθούν, μέχρι να αρχίσουμε να δημιουργούμε γέφυρες μεταξύ των διαφορών και μέχρι να αρχίσουμε να κατανοούμε πως είμαστε όλες/οι υπό συνεχή αναδιαμόρφωση υποκείμενα (σ.643).

Συμπερασματικά του υποκεφαλαίου, φαίνεται να χαρτογραφείται ένα ευρύ φάσμα της «ασφάλειας» και της διανοητότητας, που προκύπτει μέσα από ζητήματα τρωτότητας, απωλειών και διεκδικήσεων και γίνεται μία μεταστροφή από τις πάγιες και μονοθεματικές αντιλήψεις για την ασφάλεια και τους χώρους της «κοινότητας» σε μία πιο ρευστή κατάσταση, ενώ ταυτόχρονα αναδύεται η ανάγκη για διαθεματικές προσεγγίσεις και για «πιο ασφαλείς» χώρους εντός της.

Συμπερασματικά όλου του κεφαλαίου, η πολιτική του «εμείς» στους ΛΟΑΤ(Κ)Ι κινηματικούς χώρους παίρνει πολλές μορφές, αναδεικνύοντας τυχόν διαφορές μέσα στην «κοινότητα» με τους ΛΟΑΤ και κούηρ χώρους πολλές φορές να βρίσκονται σε αντίθετες μεριές των διεκδικήσεων. Ακόμη, η σύγχρονη συζήτηση περί ΛΟΑΤΚΙ κοινοτήτων και απωλειών, φαίνεται να συνδέεται με την ανάγκη για μία διαθεματική προσέγγιση της βίας και της αορατότητας. Με τους «πιο ασφαλείς» χώρους μοιάζει να απορρίπτεται σταδιακά η λανθασμένη αφήγηση του απόλυτα ασφαλούς και να αναδιαμορφώνονται νέες πολιτικές στρατηγικές και συμμαχίες, ως «γέφυρες που χτίζονται ξανά και ξανά». Στην παρούσα εργασία, οι παραπάνω μελέτες έρχονται σε άμεσο διάλογο με το πώς δημιουργείται μία πολιτική του «εμείς», της κοινότητας ή των κοινοτήτων, μέσω του ΛΟΑΤΚ(Κ)Ι πένθους, που φαίνεται να συμβάλει στη διαμόρφωση του πολιτικού, να ανοίγει το φάσμα της διανοητότητας και ορατότητας ταυτοτήτων

που ταξινομούνται εκτός των κανονικοποιητικών προταγμάτων, στο εξωτερικό και στο εσωτερικό της κοινότητας.

Μεθοδολογία

Το πεδίο της έρευνας και τα ερευνητικά ερωτήματα

Τις πρώτες ώρες της δολοφονίας η ταυτότητα του Ζακ δεν ήταν γνωστή, και αναφερόταν από τον κυρίαρχο Ελλ. Τύπο ως «ληστής» που μπήκε σε ένα κοσμηματοπωλείο για να κλέψει και, σαν αποτέλεσμα αυτού, σκοτώθηκε¹⁸. Το βράδυ της ίδιας ημέρας, φίλες/φίλοι του μάθαμε ότι ήταν εκείνος που δολοφονήθηκε. Θυμάμαι να μου φωνάζουν «Ήταν ο Ζακ!». Παγώσαμε. Την ώρα που γράφονται αυτές οι γραμμές, σκέφτομαι πως τον πρώτο μήνα μετά τη δολοφονία του Ζακ αναφερόμουν σε εκείνον ως «γνωστός» μου, ενώ στην πραγματικότητα κατατασσόταν μέσα στο φιλικό μου περιβάλλον (χρόνια συνεργάτες, συναντιόμασταν σε κάθε ΛΟΑΤΚ εκδήλωση, μιλούσαμε τακτικά). Γιατί συνέβαινε αυτό, αναρωτήθηκα, όταν συνειδητοποίησα την ταξινόμησή του ως φίλο. Σίγουρα ήμουν σε άρνηση, ότι θα μπορούσε να συμβεί αυτό σε κάποιον δικό μου και κατ'επέκταση σε εμένα. Τις πρώτες μέρες μετά τη δολοφονία συναντιόμασταν με φίλες/ους σε σπίτια και σε ΛΟΑΤΚΙ χώρους συζητώντας τι είχε γίνει, βλέποντας ξανά και ξανά (όσες/οι από εμάς αντέχαμε) τα βίντεο που είχαν βγει στη δημοσιότητα. Παρακολουθούσαμε το φίλο μας να γίνεται σάκος του μποξ της ελληνικής κοινωνίας και να καταλήγει νεκρός. Από τότε μέχρι και σήμερα γίνονται καμπάνιες ενημέρωσης για τη δολοφονία, ευαισθητοποίησης, συλλογής χρημάτων για τα δικαστικά έξοδα της οικογένειας, εκδηλώσεις και πορείες, στη μνήμη του Ζακ/της Zackie.

Η έρευνα επικεντρώνεται, αρχικά, σε μία προσπάθεια σκιαγράφησης των κινητοποιήσεων μετά τη δολοφονία, και στο ερώτημα αν και πως (ανα)διαμορφώθηκε μια πολιτική του «εμείς», κυρίως, από τους ΛΟΑΤ και κουήρ χώρους στο χωροχρονικό συγκείμενο της Αθήνας από την ημέρα της δολοφονίας μέχρι τώρα. Έπειτα, γίνεται μια ανάλυση των κινητοποιήσεων όσον αφορά ομοιότητες και διαφορές που μπορεί να υπάρχουν στις διάφορες πολιτικές στρατηγικές της ΛΟΑΤ(Κ)Ι «κοινότητας» της Αθήνας, σχετικά με τις απώλειες των «δικών» της, επικεντρωμένη στη δολοφονία του Ζακ και στο ΛΟΑΤ(Κ)Ι πένθος γενικότερα. Η πολιτική του «εμείς», καθώς και τυχόν διαφορές, φαίνονται να αναδύονται ως απαντήσεις στην ερώτηση: Τι σημαίνει «Για τον Ζακ/ για τη Zackie»;

¹⁸ Neswroom Iefimerida. (2018, Σεπτεμβρίου, 21). Νεκρός ο ληστής που εισέβαλε σε κοσμηματοπωλείο στην Ομόνοια. Iefimerida. Πρόσβαση στις 27/09/2019. <https://www.iefimerida.gr/news/445848/nekros-o-listis-poy-eisevale-se-kosmimatopoleio-stin-omonoia-eikones>

«Γιατί αυτή η έρευνα», η μέθοδος και τα μεθοδολογικά εργαλεία της εργασίας

Η παρούσα εργασία διενεργείται με ποιοτική έρευνα πεδίου. Αναπόσπαστο μέρος της ερευνητικής διαδικασίας αποτελεί και το «γιατί» επιλέχθηκε το συγκεκριμένο θέμα μελέτης. Η Άννα Λυδάκη (2016) αναφέρει πως κάθε ερευνήτρια/ερευνητής παρουσιάζει διαφορετικά ενδιαφέροντα που «ίσως πηγάζουν από ασυνείδητες διεργασίες και ανάγκες του ίδιου του ερευνητή», που όμως κρίνεται απαραίτητη η υπογράμμιση και κατανόησή τους, ώστε να μπορεί να τις διαχειριστεί (σ.163). Έτσι, η «αυτοπαρατηρησία» είναι παρούσα ταυτόχρονα με την «ετεροπαρατηρησία» (σ.164). Η αυτοπαρατηρησία κρίθηκε αναγκαία από την πρώτη στιγμή που διαμόρφωσα το θέμα της εργασίας, με τις σκέψεις και τα συναισθήματα που αναδύονταν να βρίσκονται σε άμεση διαθεσιμότητα προς ανάλυση, ώστε να γίνεται όσο το δυνατόν καλύτερη «ευθυγράμμιση» της επιστημονικότητας και του βιώματος ως ερευνήτριας με το πεδίο μου.

Με την έρευνα αυτή επιχειρώ να συμμετέχω στη μελέτη του γεγονότος, συμβάλλοντας στην επιστημονική συζήτηση περί ΛΟΑΤ(Κ)Ι πολιτικών της «ενότητας» μέσω του πένθους. Αυτό επιτυγχάνεται, αρχικά, με τη μελέτη της σχετικής διεθνούς βιβλιογραφίας κι, έπειτα, με τη χαρτογράφηση και μελέτη του πώς στους ΛΟΑΤ(Κ)Ι χώρους στην Αθήνα διαμορφώθηκε μία πολιτική του «εμείς» με αφορμή τη δολοφονία του Ζακ/της Zackie. Επιπλέον μας ενδιέφερε η μελέτη και των ενδεχόμενων εσωτερικών συγκρούσεων του «κοινού» αγωνιστικού σώματος των κινητοποιήσεων.

Μελετώντας τα ζητήματα του πένθους και του τραύματος μέσα σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, προτιμήθηκε η χρήση της ποιοτικής έρευνας, παρά κάποιας ποσοτικής ανάλυσης – χωρίς να αναιρείται η σημαντικότητα της τελευταίας, συνδυαστικά με την ποιοτική, στις κοινωνικές έρευνες. Τα μεθοδολογικά εργαλεία που χρησιμοποιώ, αρχικά, είναι ημι-δομημένες συνεντεύξεις με άτομα του ΛΟΑΤ και κούηρ κινηματικού χώρου, τα οποία συμμετείχαν σε πορείες και εκδηλώσεις για τη μνήμη του/της Ζακ/Zackie. Κάποιες/οι από τις συνομιλήτριές/ές μας, όσες/οι το επέλεξαν, αναφέρονται επώνυμα, ενώ τα υπόλοιπα άτομα με ψευδώνυμα που επέλεξα στο τέλος της διεξαγωγής της έρευνας, στην βάση της επιλογής για ανωνυμία που συμπλήρωσαν στα έντυπα συναίνεσης που τους δώσαμε και υπέγραψαν¹⁹.

Κατά τη διεξαγωγή της έρευνας ήρθα σε επαφή με το εγχείρημα “Faster Than Light” (από εδώ και πέρα θα αναφέρεται ως FtL), ενός κούηρ πρότζεκτ που θα οδηγούσε σε μία

¹⁹ Για το έντυπο συναίνεσης, βλ. Παράρτημα !.

παράσταση στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών για δεύτερη χρονιά²⁰. Στην προηγούμενη παράσταση, πέρσι, συμμετείχε και η Zackie. Στις 31 Μαΐου και 1 και 2 Ιουνίου 2019 το FtL έγινε ξανά. Η παράσταση ήρθε εις πέρας από 18 άτομα, ενώ ενδιάμεσα της παράστασης προβαλλόταν η ταινία του FtL, που ήταν αφιερωμένη και συμπεριελάμβανε τη Zackie. Στο FtL συμμετείχε η σύντροφός μου και πολλά άτομα του φιλικού μου περιβάλλοντος. Ενώ δεν ήταν μέρος του αρχικού σχεδιασμού της έρευνας, η επιβλέπουσά μου πρότεινε να αξιοποιήσουμε την εμπλοκή μου στο εγχείρημα στο πλαίσιο της έρευνας και κατέληξε να είναι βασικό σημείο της και όσον αφορά τη συμμετοχική παρατήρηση και τις συνεντεύξεις. Αναλυτικότερα, συμμετείχα ως καλεσμένη σαν «επιπλέον ματιά» και ως ερευνήτρια στις περισσότερες πρόβες και στις 2 από τις 3 παραστάσεις²¹. Από τις 10 συνεντεύξεις που διεξήγαγα για την παρούσα έρευνα, οι 9 προέρχονταν από τα άτομα του FtL. Τα άτομα του FtL πέρα από τη συμμετοχή τους εκεί, ταυτόχρονα επιλέχθηκαν και για την ενεργή συμμετοχή τους όσον αφορά τις δράσεις μετά τη δολοφονία του Ζακ/ της Zackie.

Τα συμμετέχοντα άτομα όσον αφορά τις συνεντεύξεις ήταν στο σύνολο δέκα (10). Τα εννέα (9), συμμετείχαν στο FtL, ως καλλιτέχνες, ως σκηνοθέτριες ή ως βοηθητικό προσωπικό, ενώ ταυτόχρονα συμμετείχαν ενεργά στις εκδηλώσεις/ ενέργειες που έγιναν μετά τη δολοφονία της Zackie. Ο/η Μαξ δεν βρισκόταν στην ομάδα του FtL, η επιλογή του/της, όμως, είχε να κάνει με την χρόνια ενεργή συμμετοχή του στον σχετικό κινηματικό χώρο, σε μία ΜΚΟ της Αθήνας, στην οποία συμμετείχε και πριν γίνει ΜΚΟ, όπως, επίσης, και στην παρουσία του σε κινηματικά δρώμενα μετά τη δολοφονία. Όλα τα άτομα γνώριζαν ή ήταν φίλες/οι του Ζακ. Οι ηλικίες των ατόμων είναι ανάμεσα στα 25 με 46 έτη. Σχεδόν όλα τα άτομα είναι καλλιτέχνες (με εξαίρεση τον/την Μαξ και την Φαίη), ενώ όλα θα μπορούσαμε να τα χαρακτηρίσουμε κινηματικά υποκείμενα, όσον αφορά την ενεργή και σταθερή τους παρουσία σε κινηματικές ενέργειες, όπως οι πορείες. Επιπλέον, τα μισά άτομα έχουν μία ταυτότητα φύλου που δεν κατατάσσεται στο δίπολο «άντρας» - «γυναίκα» (non binary)²². Οι εννέα (9) συνομιλήτριες/ές μου είναι λευκά

²⁰ Μία ενδιαφέρουσα πληροφορία είναι πως, σύμφωνα με την ΤΤ, η Στέγη διαφήμιζε το πρότζεκτ ως «κουήρ», ενώ το διαδικτυακό κάλεσμα της σκηνοθέτριας ήταν προς ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα γενικά. Έτσι, είτε ο οργανισμός ήθελε να «συμβαδίσει» με την κουήρ ταυτότητα της Ζάκι, μιας που ήταν αφιερωμένη σε εκείνη ένα μεγάλο μέρος της παράστασης, είτε κατά τον θεσμό αυτό το «κουήρ» ταξινομούνταν ως «ΛΟΑΤΚΙ» γενικότερα. Σύμφωνα με την Αλεξάνδρα Χαλκιά, όμως, η επιλογή αυτή ενδέχεται να σχετίζεται με το «μάρκετινγκ» της παράστασης.

²¹ Για ένα απόσπασμα των σημειώσεων που μου ζήτησε να γράφω από αυτό το κομμάτι της έρευνας η κα. Χαλκιά, βλ. Παράρτημα ΙΙΙ

²² Για την αποφυγή οποιασδήποτε βεβαιωμένης κρίσης, στην αρχή κάθε συνέντευξης ρωτούσα τις/τους συμμετέχουσες/ντες τι προσφωνήσεις επιθυμούν για εκείνες/ους. Επιπλέον, μία κατηγοριοποίηση που επιλέγω ή

άτομα, και συγκεκριμένα οι 8 είναι ελληνικής καταγωγής, τα δύο (2) αμερικανικής καταγωγής, εκ των οποίων ο ένας είναι μη λευκός (POC, Person of Color)²³.

Οι συνεντεύξεις που έγιναν ήταν τρεις ατομικές και μία μικρή «ομάδα εστίασης» (mini focus groups)²⁴. Και στα δύο ήδη συνεντεύξεων υπήρχαν διευκολύνσεις και εμπόδια. Για παράδειγμα, καθώς γνωριζόμασταν ήδη με όλα τα άτομα, δεν χρειαζόταν να «κερδίσω» την εμπιστοσύνη τους στον ίδιο βαθμό όσο αν ήμουν μια εντελώς άγνωστη ερευνήτρια. Από την άλλη, ήταν απαραίτητη μία ισορροπία μεταξύ των ταυτοτήτων της ερευνήτριας και της φίλης/γνωστής. Όσον αφορά την «ομάδα εστίασης», εκείνη ήταν ομοιογενής, αν λάβουμε υπόψιν το ότι κατατάσσονταν σε ΛΟΑΤΚΙ ταυτότητες, σε κινηματικά υποκειμένα και στην ομάδα του FtL. Σύμφωνα με την Λυδάκη (2012), οι ομάδες εστίασης διευκολύνουν να αναδυθούν τα ζητήματα που μας απασχολούν «μέσα από τις αλληλεπιδράσεις των υποκειμένων και τη δυναμική της ομάδας», υπογραμμίζοντας «τις κοινωνικές πιέσεις στη ζωή των ανθρώπων» (σ.261). Δεν ήταν λίγες οι φορές που, ενώ υπήρξαν λίγα δευτερόλεπτα δισταγμού ή στοχασμού, μετά την/τον πρώτη/ο συνομιλήτρια/ή ακολούθησαν αμέσως και τα υπόλοιπα άτομα, να συμφωνήσουν, να διαφωνήσουν ή να προσθέσουν στη συζήτηση. Επιπλέον, οι συνομιλήτριες/ές μου μοιράστηκαν προσωπικά τους βιώματα και όσον αφορά τον Ζακ/τη Zackie και άλλες εμπειρίες τους βαθιά προσωπικές, οπότε η συζήτηση στην ομάδα εστίασης μετατράπηκε και σε ένα είδος συνεντεύξεων βάθους (σ.263), ίσως αμέσως μετά τη γνωστοποίηση του θέματος της έρευνας και στον προϋδεασμό των θεματικών από τον τίτλο ακόμα.

Όσον αφορά τις συνεντεύξεις, η Shubhangi Vaidya (2010), στην έρευνά της σε οικογένειες που έχουν παιδιά με αυτισμό, υιοθετεί μία πιο «ίση» προσέγγιση όσον αφορά τις συνεντευξιαζόμενες της, λόγω ταυτοτήτων που μοιράζονταν, διευκολύνοντας την ερευνήτρια να συμμετέχει στη συζήτηση και με δικά της βιώματα (σ.29). Στην παρούσα εργασία ακολουθείται,

επιλέγουν κάποια άτομα είναι “Amab” (assigned male at birth) και “Afab” (assigned female at birth). Με αυτόν τον τρόπο φαίνεται η σημασία του φύλου που έχει αποδοθεί κοινωνικά, όσον αφορά τη θεσιακότητα των υποκειμένων, καθώς επίσης και τις εξουσιαστικές δυναμικές που αναπτύσσονται γύρω από τα σώματα ανά χώρους. Παρ’όλα αυτά, υπάρχει κριτική στους όρους “afab”, “amab” ότι «διαγράφουν» τις ρευστές ταυτότητες και τα τρανς άτομα. Ως ερευνήτρια και ως κινηματικό υποκείμενο, δεν επιθυμώ καμία «διαγραφή» ταυτότητας και η επιλογή αυτή γίνεται ως εναλλακτική στον συνήθη διαχωρισμό των υποκειμένων σε «άντρες» και «γυναίκες». Τα περισσότερα ψευδώνυμα που χρησιμοποιώ είναι ουδέτερα για να είναι συμπεριληπτικά της μη cis ταυτότητας φύλου των ατόμων και κατά αυτήν την οπτική σε όλο το κεφάλαιο της έρευνας, πολλές φορές χρησιμοποιώ ταυτόχρονα τα «η/ο» μαζί.

²³ Για τον αναλυτικό πίνακα με τα κοινωνιολογικά στοιχεία, βλ. Παράρτημα II.

²⁴ Αναλυτικά: Φαίη και Μαξ (ατομικές συνεντεύξεις), ΤΤ και ΚΚ (ατομική, σε συνδυασμό), Κέλυ, Κρις, Κωνσταντίνος, Νίκη, Βασιλική, Χάρης (ομάδα εστίασης).

παρομοίως, η «ελαστικότητα» αυτή της συνέντευξης, έχοντας πάντα κατά νου έναν σκελετό με ορισμένα θέματα προς συζήτηση, τα αντανακλαστικά που απαιτούνται κατά τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων, όπως, επίσης, και τις διαφορετικές θέσεις της ερευνήτριας και των συμμετεχόντων. Όπως ακριβώς και στην έρευνα της Vaidya, έτσι κι εδώ «το πεδίο δεν βρίσκεται κάπου 'εκεί έξω'» και η ερευνήτρια είναι ήδη «δική». Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα την άμεση πρόσβαση στο πεδίο, όμως, την ίδια στιγμή, «τοποθετεί το φορτίο της ευθύνης» (σ.29). Η ανοικτότητα και η ενσυναίσθηση φαίνεται να παίζουν σημαντικό ρόλο στο πως οι ιστορίες που επιλέγουν τα άτομα που συμμετέχουν θα αποτυπωθούν, ειδικά σε ζητήματα που αφορούν το πένθος και το τραύμα και, επιπλέον, είναι πρόσφατα χρονικά γεγονότα.

Ένα μεθοδολογικό εργαλείο αυτής της μελέτης, αποτελεί επίσης, η ανάλυση λόγου, η οποία, σύμφωνα με την Λυδάκη (2012), «βασίζεται στη διερεύνηση των καταστάσεων εκφοράς λόγου, εξετάζει τους κανόνες και τους περιορισμούς της γλώσσας και πώς αυτοί αποσαφηνίζονται και γίνονται κατανοητοί. Αναζητά τα περιθώρια της γλώσσας και τα όρια της φράσης, όλα διευθετημένα μέσα στην εγκυρότητα της σημασίας» (σ.221). Η ανάλυση λόγου επιχειρείται σε επικοινωνιακό υλικό εικόνων που αφορούν τον Ζακ, σε αφίσες, stencils και διαδικτυακά καλέσματα συλλογικότητας σε δρώμενα για τον/την Ζακ/Zackie. Επιπλέον, χρησιμοποιείται υλικό από συμμετοχική παρατήρηση στους κινηματικούς χώρους όπου αυτά έλαβαν χώρα, με βασικό σημείο το FtL. Τέλος, χρησιμοποιούνται παραδείγματα και από άλλες απώλειες σε ΛΟΑΤ(Κ)Ι χώρους και υποκείμενα, από την Ελλάδα και το εξωτερικό, τα οποία συνδέονται με το ΛΟΑΤ(Κ)Ι πένθος και την πολιτική του «εμείς».

Τα ερωτήματα που με απασχόλησαν κατά τη μελέτη αφορούν, αρχικά, τη δολοφονία του/της Ζακ/ Zackie, τη σημασία της απώλειάς του/της, το τι καλέσματα για συγκεντρώσεις έγιναν και τα αποτελέσματα αυτών, και τις διαφορές που μπορεί να υπήρξαν σε διαφορετικούς κινηματικούς χώρους. Υπάρχει μία πολιτική του «εμείς» που διεκδικεί μέσω του (δημόσιου) πένθους και αν, ναι, πώς; Εναλλακτικά, τι σημαίνει «για τον Ζακ/ για τη Zackie» και με ποιούς τρόπους και με ποιούς χώρους αναδύεται κινηματικά;

Η θεσιακότητα της ερευνήτριας στο πεδίο: διευκολύνσεις και εμπόδια

Η Christina Chavez (2008) μας υπενθυμίζει πως με βάση θετικιστικές παραδόσεις, το να έχεις μία «εξωτερική» οπτική οδηγούσε αυτόματα και στην «αντικειμενικότητα» της έρευνάς σου, ενώ αν ήσουν μέρος του πεδίου σου με κάποιον τρόπο, αλλοίωνε την οπτική, όπως και κάθε βήμα της έρευνας. Αναφέρει πως η παραπάνω οπτική έχει πλέον δεχθεί κριτική από

μεταδομιστές και μεταμοντερνιστές και πως η ερευνήτρια αποτελεί μέρος του πεδίου που μελετά (σ.476) και σημειώνει πως το να είσαι μέσα ή έξω από το πεδίο που μελετάς (με μία ή παραπάνω ιδιότητές σου), δεν είναι κάτι στατικό (σ.478).

Οι ιδιότητές μου ως κουήρ και ως (cis) γυναίκα, που συμμετέχει τα τελευταία επτά χρόνια σε ΛΟΑΤ(Κ)Ι κινηματικούς χώρους, αποτελούν σημεία συνάντησης με τις/τους συμμετέχουσες/οντες της έρευνας, ενώ αποτελώ ήδη «μέρος» των χώρων που μελετώνται εδώ, κάπου περισσότερο ως «δική» και κάπου λιγότερο. Ταυτόχρονα, το γεγονός αυτό, μαζί με τις διευκολύνσεις, πατά σε ευαίσθητα σημεία της ιδιότητάς μου ως ερευνήτρια. Ως μέρος της ΛΟΑΤ(Κ)Ι «κοινότητας²⁵» της Αθήνας και φίλη του Ζακ, βιώνω την απώλεια του, συμμετέχω και ταυτίζομαι στα γεγονότα πένθους και τραύματος. Ως μέρος της παραγωγής κοινωνιολογικής έρευνας, από την άλλη, επιχειρώ τη μελέτη της διαμόρφωσης ενός ορισμένου «εμείς», με ενδιαφέρον για το τι σημαίνει το κουήρ πένθος και τραύμα στο χωροχρονικό συγκείμενο της Αθήνας σήμερα και την ανάδειξη των ΛΟΑΤ(Κ)Ι λόγων σχετικά με αυτά τα ζητήματα. Η φοιτητική και ερευνητική μου ταυτότητα δομείται μέσα από την επιλογή πληθώρας μαθημάτων που αφορούν το φύλο και τη σεξουαλικότητα (3 στο προπτυχιακό και 2 στο μεταπτυχιακό της Κοινωνιολογίας²⁶) με την Αλεξάνδρα Χαλκιά, καθώς και μέσα από συζητήσεις σχετικά με την ίδια τα τελευταία 6 χρόνια, ενώ, ταυτόχρονα, αξιοποιούσα και το προσωπικό μου διάβασμα για τα πεδία έρευνας που με απασχολούν. Οι παραπάνω δύο ιδιότητές μου είναι σε άμεση επικοινωνία και σύνδεση καθ'όλη τη διάρκεια της έρευνας και της συγγραφή της, πλέκοντας τα ιδιαίτερα δεσμά της ερευνήτριας που είναι μέρος του πεδίου που μελετά με παραπάνω από μία ταυτότητές της.

Στο σημείο αυτό λαμβάνω υπόψιν μου την αναστοχαστική έρευνα, η οποία, σύμφωνα με τη Λυδάκη (2016), αναφέρεται στην μελέτη της ίδιας της ερευνήτριας, της θεσιακότητάς της και των σχέσεων που αναπτύσσει, την ίδια στιγμή με τη μελέτη του ίδιου του πεδίου (σ.48). Σύμφωνα με την ίδια, η έρευνα καθίσταται επιστημονικά ασφαλής με «τη δυνατότητα πολλαπλών αναγνώσεων, την αναγνώριση του συνεχούς γίνεσθαι, την αναστοχαστικότητα και τον συλλογισμό, μαζί με την πειστικότητα της ερμηνείας» (σ.190). Η ερευνήτρια αποτελεί μέρος της έρευνας και μέσο για την υλοποίησή της μέσω του αναστοχασμού, καθώς διευκολύνει την

²⁵ Δηλαδή άτομο που αυτοπροσδιορίζεται μέσα στο ΛΟΑΤΚΙ φάσμα ταυτοτήτων και συμμετέχει ταυτόχρονα ενεργά σε κινηματικά δρώμενα.

²⁶ Μάλιστα ήμουν στην πρώτη ομάδα φοιτητριών/τών που παρακολούθησαν το μάθημα «φύλο και σεξουαλικότητα» της Α. Χαλκιά, όταν μπήκε για πρώτη φορά στο πρόγραμμα σπουδών του τμήματος Κοινωνιολογίας του Παντείου, το 2012.

κατανόηση των συμμετεχόντων και αναδύει τη θέση του ατόμου που μελετά (σ.193). Παρόμοια θέση φαίνεται να έχει και ο Kirk Hazen (2000). «Η ταυτότητα του ερευνητή παίζει έναν σημαντικό ρόλο στο ποια είδη πληροφοριών έχουν συλλεχθεί και στην πρόσβαση των στοιχείων». Ο Hazen σημειώνει πως αυτή η ταυτότητα, όμως, δεν είναι σαν αλλαγή κουστουμιών μιας παράστασης και δεν μπορεί να μετατραπεί. Από το να προσπαθήσουν οι ερευνήτριες/ές να ελέγξουν την ταυτότητά τους, είναι καλύτερο να υπογραμμίσουν και να κατανοήσουν πως οι ταυτότητές τους μπορούν να επηρεάσουν τη συλλογή των πληροφοριών. Από το να μην έρθουν αντιμέτωποι με την αντίδραση του πεδίου στις ταυτότητες αυτές, είναι πολύ πιο επιθυμητό να την καταλάβουν.

Μία υπογράμμιση της ερευνητικής μου ιδιότητας, ήρθε αυθόρμητα κατά τη συζήτηση με την ομάδα εστίασης. Θεωρήσαμε πως το Beaver, ένα καφέ-μπαρ που ανήκει σε μία γυναικεία κολεκτίβα στο Γκάζι, αποτελεί ένα ήδη γνωστό και φιλόξενο, άρα ιδανικό σημείο συνάντησης για τη συνέντευξη. Πριν ξεκινήσουμε την ηχογράφιση ήταν λες και ήταν μια συνηθισμένη μέρα με φίλες/ους και μοιραζόμασταν νέα. Όταν ήρθε η ώρα να ξεκινήσουμε, λόγω του ότι ήμασταν σε εξωτερικό χώρο, προτάθηκε από έναν από τους συμμετέχοντες, τον Φιλ, να έχουμε το μαγνητοφωνάκι της ηχογράφησης, η καθεμιά/ο καθένας μας, μπροστά όταν ερχόταν η ώρα να μιλήσουμε. Συμφωνήσαμε όλες/οι. Η συγκεκριμένη κίνηση, όσο αυθόρμητη και να ήταν, ταυτόχρονα λειτουργούσε ως εργαλείο της συνέντευξης: υπογράμμιζε σιγανά κάθε στιγμή, την ερευνητική μου ιδιότητα και τη διεξαγωγή της συνέντευξης.

Ο Jonathan Harvey (2013) επισημαίνει πως η λεπτομερής σκιαγράφηση της θεσιακότητας της ερευνήτριας, όπως και των μεθοδολογικών εργαλείων που χρησιμοποιεί, είναι άκρως σημαντική για την έκβαση της έρευνας. Κερδίζει με αυτόν τον τρόπο τη διαφάνεια της μελέτης, φέρνει στο φως την προσωπική ταυτότητα και ιστορία της ερευνήτριας, βοηθώντας με αυτόν τον τρόπο στην κατανόηση της έρευνας από τρίτους και, τέλος, τονίζει την αναλυτική κριτική σκέψη με το να είναι ξεκάθαρα τα βήματα τα οποία επηρέασαν τις/τους ερευνήτριες/τές ή την έρευνα για να φτάσει στην τελική της μορφή της παρουσίασης (σ.22). Έτσι, θεωρήσαμε αναγκαίο και στην παρούσα έρευνα, να υπάρχουν ρητά και οι δύο μου ιδιότητες που

συνυπήρχαν καθ'όλη τη διάρκεια της έρευνας: η ακαδημαϊκή και η κινηματική²⁷, με τους συνδυασμούς και τις υπογραμμίσεις τους, με τις διευκολύνσεις και τα εμπόδια που συνάντησε.

Ερευνητικά διλήμματα

Η μελέτη ζητημάτων πένθους και τραύματος με έφερε αντιμέτωπη με ορισμένα ηθικά διλήμματα. Πόσο βαθιά μπορεί καμιά/κανείς να μιλήσει για το πένθος και τον πόνο της/του, σε κάτι που είναι τόσο κοντινό χρονικά ακόμα; Επιπλέον, πώς μεταφέρονται οι τραυματικές εμπειρίες και βιώματα σε επιστημονικές αναλύσεις, η μεταφορά τους από το χώρο της συζήτησης σε κοινά πλαίσια σε εκείνον ενός ακαδημαϊκού κειμένου; Συμφωνώντας ξανά με την Vaidya (2010), ως κουήρ άτομο το λιγότερο που θα μπορούσα να κάνω θα ήταν να είμαι εκεί να ακούσω τις συνομιλήτριες/ τους συνομιλητές μου και ως ερευνήτρια να συμβάλω με την ανάδειξη των βιωμάτων αυτών στη δημόσια σφαίρα (σ.33).

Κατά τη διάρκεια της ομαδικής συνέντευξης του FtL, ρώτησα τις/τους συνομιλήτριες/ές μου το πώς βίωσαν την απώλεια του Ζακ. Ενώ ήταν όλα τα άτομα ενήμερα για τον τίτλο της έρευνας και ενώ είχαμε περάσει την πρώτη ώρα με οργανωμένη και ομαλή συζήτηση, τη στιγμή εκείνη που ειπώθηκαν αυτές οι λέξεις υπήρξε μία μεγάλη παύση. Οι συνομιλήτριες/συνομιλητές μου απέφευγαν την οπτική επαφή και το λόγο για κάποια δευτερόλεπτα και με «έπιασα» αμέσως να μετανιώνω για την ερώτηση, ανησυχώντας αν έχουν έρθει σε υπερβολικά δυσάρεστη θέση. Φυσικά και φάνηκε να ήρθαν, όμως μετά από λίγο πήρε το λόγο ο/η Κέλυ και η συζήτηση ξαναξεκίνησε, λίγο δειλά στην αρχή και μετά με έναν σταθερό και πλούσιο λόγο. Κατά τη διάρκεια της παύσης, αντανακλαστικά υπενθύμισα στη Νίκη με σιγανή φωνή, πως δεν χρειάζεται να απαντήσει αν δε θέλει, μιας που εκείνη τη στιγμή αναγνώριζα το ότι ένιωθε πολύ άβολα. Το σημείο αυτό, αν και αργότερα φάνηκαν να κυλούν όλα ομαλά, δεν μπόρεσα να το προβλέψω, όσο κι αν ήμουν κι εγώ ένα μέρος της ομάδας και μοιραζόμασταν το κοινό βίωμα του πένθους της Zackie. Ένα πράγμα που υπογραμμίστηκε νοητά τη στιγμή εκείνη για άλλη μια φορά είναι πως η συνέντευξη δεν αφορά μόνο τη διάρκεια της συζήτησης, αλλά παίζει σημαντικό ρόλο – σχεδόν το ίδιο – και το πριν και το μετά, με τις ιδιότητες της ερευνήτριας και του κινηματικού υποκειμένου να βρίσκονται παρούσες κάθε στιγμή και σε μία ισορροπία, ενώ ταυτόχρονα άνοιγε το φάσμα του «πώς γίνεται μια συνέντευξη» και με τα συγκεκριμένα

²⁷ Ταυτόχρονα, ο ρητός συνδιασμός των δύο αυτών ταυτοτήτων, ίσως διερευνά και ένα έδαφος «κοινό», όσον αφορά την αλληλεπίδραση ακαδημαϊκών και κινηματικών πεδίων και νέους τρόπους παραγωγής επιστημονικής γνώσης που να είναι σε άμεση σύνδεση με τον κινηματικό λόγο.

ζητήματα, καθώς και με τις αλλαγές των «πρέπει», που όλα μαζί, ερευνήτριες/ές και συνομιλήτριες/ές συνδιαμορφώνουμε.

Ακόμη, ένα ερώτημα που με απασχόλησε ήταν ο βαθμός του ενδεχομένως «λογοτεχνικού» ύφους στον γραπτό λόγο. Στο παρόν υποκεφάλαιο ο λόγος γίνεται σκόπιμα πιο ευσυναισθητικός και ειλικρινής, παρά «αυστηρός», όπως συνηθίζεται στην παραγωγή της επιστημονικής γνώσης, καθώς έτσι επιχειρείται να σκιαγραφηθεί όσο καλύτερα γίνεται η θεσιακότητα της ερευνήτριας, αλλά και λόγω του ότι μελετώνται δύσκολα ζητήματα, όπως το πένθος και η απώλεια.

Η έρευνα του λόγου ΛΟΑΤ(K)I χώρων στην Αθήνα

Το παρόν κεφάλαιο αποτελεί το κομμάτι της έρευνας, στο οποίο συμπεριλαμβάνονται σημεία αναλύσεων από τις συνεντεύξεις με τις/τους συνομιλήτριες/ές μου, σημεία από τη συμμετοχική παρατήρηση σε γεγονότα μετά τη δολοφονία και σημεία ανάλυσης εικόνων που αφορούν τη Ζάκι/τον Ζακ. Το πρώτο μέρος, «χαρτογραφώντας την έννοια της ΛΟΑΤ(K)I «κοινότητας» και των ΛΟΑΤ(K)I χώρων της Αθήνας», αποτελείται από τα ζητήματα του τι σημαίνει ΛΟΑΤ(K)I «κοινότητα» και χώροι, καθώς επίσης και από την ανάδυση εσωτερικών διαφορών σε αυτά. Το δεύτερο μέρος «'οργή και θλίψη, η Ζάκι θα μας λείψει'. Η ΛΟΑΤ(K)I «κοινότητα» πενθεί» αφορά τη διαχείριση του πένθους και του τραύματος των συνομιλητριών/τών μου μετά τη δολοφονία του Ζακ. Το τρίτο μέρος, «η (επαν)οικοδόμηση του 'εμείς' μετά τη δολοφονία», αναλύει την ανάδυση ενός κινηματικού «εμείς», που εμφανίζεται με ποικίλους τρόπους και με συμμαχίες χώρων, και αφορά τη διεκδίκηση του δημόσιου πένθους στο ελληνικό φαντασιακό. Το τέταρτο και τελευταίο μέρος, «πόσο 'κοινό' είναι το αγωνιστικό 'σώμα'; Διαφορές των κινηματικών και μη χώρων», διαπραγματεύεται τις εσωτερικές συγκρούσεις των «κοινών» αγώνων και διεκδικήσεων.

Χαρτογραφώντας την έννοια της ΛΟΑΤ(K)I «κοινότητας» και των ΛΟΑΤ(K)I χώρων της Αθήνας

Σχεδόν πάντα, η οποιαδήποτε προσπάθεια σκιαγράφησης μιας «κοινότητας» αποτελεί ένα δύσκολο εγχείρημα²⁸. Σε αυτήν συμπεριλαμβάνονται τα φαντασιακά της κάθε κοινότητας, για το πώς πρέπει να είναι και τι συμβολίζει, η ρευστότητά της και η ανάλυσή της μέσα σε ένα συγκεκριμένο χωροχρονικό πλαίσιο, όπως, επίσης, και οι εσωτερικές της συγκρούσεις²⁹, στοιχεία που είναι απαραίτητα προς ανάλυση, χωρίς, όμως, να εξαντλείται εκεί ένας «απόλυτος» ορισμός της «κοινότητας». Πέρα από τη βιβλιογραφική μελέτη της έννοιας της ΛΟΑΤ(K)I «κοινότητας», για εντός και εκτός Ελλάδας, στην παρούσα στιγμή επικεντρώνομαι στο τι σημαίνει «κοινότητα» για τις/τους ΛΟΑΤΚΙ συνομιλήτριες και συνομιλητές μου, αλλά και εστιάζω στις αφηγήσεις περί αυτής, που προέκυψαν κατά την διεργασία της έρευνας. Η

²⁸ Στην παρούσα έρευνα, η επιλογή της χρήσης «κοινότητας» σε εισαγωγικά επιλέγεται, ώστε να υπογραμμιστεί ένας προβληματισμός ή, έστω, μία διστακτικότητα, γύρω από τη συγκεκριμένη έννοια.

²⁹ Παρομοίως με την χρήση της «κοινότητας», χρησιμοποιώ το ΛΟΑΤ(K)I με το κουήρ να βρίσκεται σε παρένθεση, επιθυμώντας να στρέψω την προσοχή στο ότι «εσωτερικά» ίσως να υπάρχουν διαφορές στις πολιτικές των ταυτοτήτων και των συλλογικοτήτων γύρω από τα ΛΟΑΤΚΙ ζητήματα, ή ακόμα και ενδιαφέρουσες συνεργασίες, χώρων που εκ πρώτης φαίνονται πολιτικά να συγκρούονται.

«κοινότητα» και οι χώροι, ΛΟΑΤ(Κ)Ι και μη, φαίνεται να συνδέονται και με το πένθος και τη σημασία των κινηματικών πρακτικών, έκφρασης, διεκδίκησης και συσπείρωσης.

Για τις/τους συνομιλήτριες/ές μου, οι κατηγορίες «ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα» και «ΛΟΑΤΚΙ χώροι» έχουν πολύπλευρες απαντήσεις και συμβολισμούς. Η Φαίη, μία εκ των συνομιλητριών μου, συμμετέχει ενεργά εδώ και χρόνια σε αναρχικούς και ΛΟΑΤΚΙ+ χώρους της Αθήνας και αυτοπροσδιορίζεται ως «σύμμαχος» της ΛΟΑΤΚΙ+ «κοινότητας». Για εκείνη είναι απαραίτητο στοιχείο της «κοινότητας» (κατ'εκείνη, το σύνολο των ατόμων που είναι ΛΟΑΤΚΙ+) να αποτελείται από άτομα που είναι ταυτόχρονα και πολιτικά υποκείμενα («δηλαδή να είναι αντίφα ή να είναι φεμινιστάκι, γιατί δεν γίνεται να είσαι ΛΟΑΤΚΙ άτομο, χωρίς να είσαι στη σωστή πλευρά της ιστορίας»). Πολύ γρήγορα στη συζήτησή μας, επισημαίνει η ίδια πως κάτι τέτοιο δεν υφίσταται αυτόματα με την ταυτότητα των ΛΟΑΤΚΙ, πως αυτά τα δύο δε συνδέονται απαραίτητα και μάλιστα ότι «τα περισσότερα άτομα είναι απολιτίκ και είναι 'μόνο αγάπη' και μπορούν να στηρίξουν και άτομα, τα οποία έχουν ξεπλύνει τρανσφοβικές συμπεριφορές και επιθέσεις».

Για την/τον Κέλυ, μία/έναν συνομιλήτριά/τή μου, που δεν ταυτίζεται με κάποιο μέρος του έμφυλου διπόλου (έχει, δηλαδή, μία non binary ταυτότητα φύλου³⁰), και που συμμετέχει, επίσης, χρόνια σε ΛΟΑΤ(Κ)Ι κινηματικά και καλλιτεχνικά δρώμενα και είναι μέλος της ομάδας του FtL, ο ορισμός της «κοινότητας» είναι διαχωρισμένος σε δύο μέρη.

Εγώ θα έδινα 2 ορισμούς στην κοινότητα. Η μια είναι, ας πούμε, η δημογραφική κατηγορία, να το πω έτσι, το σύνολο των κοινωνικών κατηγοριών, λεσβιών, ίντερσεξ κτλ, που δομούν μια κοινότητα, χωρίς να υπάρχουν δεσμοί ή οτιδήποτε μεταξύ τους. Και μετά υπάρχει και μια κοινότητα η οποία είναι, θα έλεγα έχει, διαφορετικά ποικίλα, αλλά, γενικά, πολιτικά χαρακτηριστικά ή καλλιτεχνικά ή και ένα μείγμα και των 2. Και ακόμα και εντός αυτής της κοινότητας υπάρχουν επιμέρους πυρήνες, κύκλοι, πιο δομημένο θεσμικό κομμάτι, το οποίο το βλέπεις και από τις επαφές και συνεργασίες μεταξύ των ΜΚΟ [...] και μετά υπάρχουν και πιο αντιθεσμικά και αντιεξουσιαστικά και αναρχικά αυτής της κοινότητας. [...] Μετά αν μιλήσουμε για χώρους υπάρχουν κάποιοι συγκεκριμένοι. Υπάρχουν καταλήψεις, χώροι νοικιάζονται και είναι κουήρ φεμινιστικοί, φυσικοί χώροι, έχω συμμετάσχει σε έναν τέτοιο, είναι θεωρώ τεράστιας σημασίας. [...] Μέσα σε αυτή την πόλη, σε αυτή τη χώρα και τον κόσμο που όλα είναι τόσο εχθρικά για εμάς και να έχεις έναν χώρο που να μπορείς να πας και να μην είναι μαγαζί να μην χρειάζεται να πληρώσεις κάτι και να φλερτάρεις σε ένα πιο χαλαρό πλαίσιο, να γνωρίσεις κόσμο, να παρακολουθήσεις συζητήσεις, ταινίες τελοσπάντων πολλά πράγματα, υπάρχει μια πολλαπλότητα χρήσης σε αυτούς τους χώρους και για αυτό τους θεωρώ πάρα πολύ σημαντικούς. (Κέλυ)

³⁰ Στην παρούσα έρευνα, όπου αναφέρομαι σε συνομιλήτριες/ές μου, οι οποίες/οι έχουν μια non binary ταυτότητα φύλου, χρησιμοποιούνται και «γυναικείες» και «αντρικές» αντωνυμίες, ταυτόχρονα. Σε ένα μη ακαδημαϊκό κείμενο, είναι σύνηθες να χρησιμοποιείται το «@» στο τέλος της λέξης, για τη συμπερίληψη όλων των φύλων, και πέραν του δίπολου «άντρας» - «γυναίκα».

Η/ ο Κέλυ φαίνεται να αποδίδει σημαντικότητα στην ύπαρξη της «κοινότητας», λόγω των όσων προσφέρει, αφού πρώτα θεωρεί αναγκαίο το διαχωρισμό σε «δημογραφικό» και «καλλιτεχνικό/πολιτικό» μέρος, όπου στο δεύτερο υπάρχουν και διαφορές, με το παράδειγμα του «θεσμικού» και του «αντιεξουσιαστικού» χώρου και των συνεργασιών. Παρόμοια οπτική με την/τον Κέλυ, έχει και η/ο Μαξ, ένα άτομο με πολυετή ενεργή παρουσία σε μία ΜΚΟ της Αθήνας, ακόμα και πριν μετασηματιστεί σε ΜΚΟ, το οποίο κινείται ταυτόχρονα και σε μη θεσμικούς χώρους, συμμετέχοντας σε εκδηλώσεις με αντιεξουσιαστικό/ αντιθεσμικό χαρακτήρα. Για την/τον Μαξ έχει μεγάλη σημασία, όπως και για την/τον Κέλυ, η λειτουργικότητα των χώρων, το τι προσφέρει ο κάθε χώρος στο άτομο. Όσον αφορά την «κοινότητα» και τη σημασία της για εκείνη/ον, η/ο Μαξ χρησιμοποιεί δύο παραδείγματα: Τη ΜΚΟ στην οποία ήταν μέλος και το Athens Pride. Όσον αφορά τη ΜΚΟ, «λειτούργησε πάρα μα πάρα πολύ ενδυναμωτικά για μένα, νομίζω δεν θα είχα κάνει ποτέ coming out στην οικογένειά μου, αν δεν είχε υπάρξει αυτή η ενδυνάμωση». Από την άλλη, όσον αφορά το Athens Pride, ως ένα παράδειγμα ΛΟΑΤΚΙ χώρου, για εκείνη/ο προσφέρει την αίσθηση του ανήκειν:

Κοίτα να δεις, εγώ βλέπω την χρησιμότητα για ένα πράγμα που είναι μαζικό [...]. Αν δεν έχεις μόνο ένα (σ.σ. πράγμα), έχεις την πολυτέλεια να έχεις διαφορετικά πράγματα να έχουν διαφορετικούς στόχους. Οπότε, εγώ, ας πούμε, όταν πάω στο pride, σε ένα βαθμό νιώθω ότι ανήκω εκεί, δηλαδή ναι, είναι μια μέρα η οποία αφορά εμένα, ΚΑΙ εμένα, είναι μια πλατεία η οποία έχει στηθεί για να μιλήσει, υποτίθεται, και για εμένα, στην οποία εγώ έχω τον χώρο, έστω και για εκείνες τις ώρες να είμαι ακριβώς όπως θέλω να είμαι [...]. Και εκτιμώ το γεγονός ότι θα κατεβάσει 80.000 άτομα στο δρόμο, για να μιλήσουν για τα δικά μου τα δικαιώματα και να ασχοληθούν με τα δικά μου τα δικαιώματα. Είναι ένας χώρος στον οποίο ανήκω. Δηλαδή, νιώθω εκείνη την ώρα και είμαστε πήχτρα στον κόσμο, ότι αυτοί οι άνθρωποι σε κάποιο επίπεδο και με κάποιον τρόπο, είναι εκεί ΚΑΙ για μένα και είναι εκεί ΚΑΙ σαν κι εμένα. Τώρα νιώθω άνετα και είμαι εκεί στην ολότητά μου; Φυσικά και όχι. (Μαξ)

Παράλληλα με την χρησιμότητα την οποία βλέπει η/ο Μαξ στο Pride, και γενικά στους διάφορους χώρους με διαφορετικές λειτουργικότητες, στο τέλος της συγκεκριμένης πρότασης ξεδιπλώνεται μίαν άλλη διάσταση της «κοινότητας»: της ολότητας και των αφηγήσεων γύρω από αυτή. Από τη μία, υπάρχουν χώροι που προσφέρουν, για την/τον Μαξ, την αίσθηση του ανήκειν και της ενδυνάμωσης, από την άλλη, όμως, τίθεται το ζήτημα «ναι, αλλά», δηλαδή με την απαίτηση κάποιων προϋποθέσεων των χώρων, καθώς και της άνεσης και της ασφάλειας. Για τη/το συνομιλήτρια/ή μου το ζήτημα της ασφάλειας αποτελεί σημαντικό στοιχείο που αναζητά σε ΛΟΑΤΚΙ χώρους. Η/ο ίδια/ος, αισθάνεται ότι «νομίζει πως δεν ανήκει σε κανέναν χώρο». Πέρα από τις λειτουργίες τους, οι χώροι προσφέρουν για την/τον Μαξ, πάνω κάτω το ίδιο

ποσοστό «μη ασφάλειας» («είναι λίγο μια κατάσταση στην οποία ανήκω και δεν ανήκω περίπου παντού»). Για παράδειγμα, η/ο ίδια/ος αναφέρεται σχετικά στη συμμετοχή της/του σε ένα τριήμερο μιας κουήρ ομάδας σε μία κατάληψη και ένιωσε να της/του αρέσει που βρισκόταν εκεί, καθώς την/τον ενδιέφεραν κι αυτού του είδους οι πιο «αντιεξουσιαστικές» συζητήσεις, που «δεν μπορεί να της κάνει στο Pride». Σε εκείνον τον χώρο, όμως, ένιωσε πως η ιδιότητά της ως «θεσμική», λόγω της συμμετοχής της στην ΜΚΟ, την κατατάσσει αυτόματα σε «προδότρα».

Έτσι, όσον αφορά τους ΛΟΑΤΚΙ χώρους και «κοινότητες», καθίσταται φανερό πως αυτοί έχουν διάφορες λειτουργίες, όμως, ταυτόχρονα, και συγκρούσεις και προϋποθέσεις για αυτό το «ανήκειν». Για την/τον Μαξ, η λέξη «κοινότητα» «πάσχει, γιατί απλά δεν υπάρχει κάτι καλύτερο σαν λέξη» και χρησιμοποιούμε τον όρο σαν «πασπαρτού», όπου περιλαμβάνει άτομα που κοινωνικοποιούνται ή δραστηριοποιούνται πολιτικά με βάση μία από τις ταυτότητες του ακρωνυμίου, ενώ η κινητικότητα στις συνεργασίες ή την αλληλεπίδραση δεν είναι καθόλου εύκολη υπόθεση. Στην άποψη του ότι η «κοινότητα» «πάσχει» συμφωνεί και η Βασιλική. Η Βασιλική, πρώην ενεργό μέλος μιας ΜΚΟ της Αθήνας, συμμετέχει τα τελευταία χρόνια σε κουήρ δρώμενα και στην ομάδα του FtL, καθώς σε αυτά «βρίσκει περισσότερη ειλικρίνεια», απ'ό,τι σε κάτι θεσμικό. Παρ'όλα αυτά, η ίδια υπογραμμίζει πως για εκείνη ο όρος «κοινότητα» είναι μία «ουτοπία», φανερώνοντας τον προβληματισμό της γύρω από τις αφηγήσεις περί ενότητας, λόγω του ΛΟΑΤΚΙ φάσματος ταυτοτήτων.

Όσον αφορά τις κουήρ ταυτότητες και κουήρ χώρους/κοινότητες, η/ο Κέλυ τα ορίζει ως κάτι «οριζόντιο, αυτοοργανωμένο, αντιεξουσιαστικό, αντιθεσμικό, υπόγειο», που, όμως, μπορεί να συμπεριλαμβάνει και «ποικιλία ταυτοτήτων». Και για την/τον Κέλυ και για την Βασιλική, το κουήρ περιλαμβάνει και μία κριτική και έναν αναστοχασμό, όπως και μία δυσανασχέτηση και προβληματισμό όσον αφορά τη συνεργασία του με θεσμικά επίπεδα.

Ο Φιλ, μέρος της «ακαδημαϊκής» ομάδας του FtL και με ενεργή παρουσία σε κουήρ δρώμενα και έχοντας βιώσει αφηγήσεις του κουήρ στο εξωτερικό, όπου ζούσε για χρόνια, αναφέρεται στο τι φαίνεται να σημαίνει το κουήρ στην Ελλάδα. «Το κουήρ στην Ελλάδα αυτή την εποχή είναι πολύ κουλ όρος και το θέλει πολύς κόσμος». Όπως και οι όροι «ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα» και «ΛΟΑΤΚΙ χώρου» φαίνεται να έχουν πολλούς προσδιορισμούς, το ίδιο πράγμα φαίνεται να συμβαίνει και στην περίπτωση του κουήρ.

Υπάρχει μία τάση τελευταία, η οποία για εμένα για τις δικές μου πολιτικές και aesthetics μου φαίνονται αρκετά γκέι, να περιγράφουν τον εαυτό τους ως κουήρ, να κάνουν δηλαδή μία διεκδίκηση του όρου, για παράδειγμα το *antivirus* (σ.σ. ένα από τα καθιερωμένα

ΛΟΑΤΚΙ περιοδικά, που, όμως, πολλές φορές έχει κατηγορηθεί για ομοκανονικότητα). Και από τη μία είναι αυτό που λες ‘δε θέλω να είναι το κουήρ τόσο ξεχωρισμένο’, από την άλλη λες ναι, αλλά κι εσύ πήρες μέρος σε κάτι το οποίο το κουήρ ντεκαπάζ³¹ αργά ή γρήγορα θα το κόψει κομμάτια, γιατί τόλμησε να συνεργαστεί με τη Στέγη και τέτοια. (Φιλ)

Τίθεται, λοιπόν, το ερώτημα: Τι είναι κουήρ; Ποιές ομάδες και ποιές ταυτότητες μπορούν να κάνουν «δικό» τους τον όρο και κάτω υπό ποιές προϋποθέσεις; Τι σημαίνει, επίσης, ένας τέτοιος διαχωρισμός;

Την Πέμπτη 27 Ιουνίου 2019 διοργανώθηκε από το Φεστιβάλ Αθηνών & Επιδαύρου, η ημερίδα «το καθ’ ημάς κουίρ» με την εξής ερώτηση: «Υπάρχει μία νέα κουίρ Ελλάδα, που αλλάζει τις πρακτικές αναπαράστασης και τα θεσμικά αφηγήματα;». Στην ημερίδα συμμετείχαν άτομα «από τη σκοπιά της θεωρίας» και «από τη σκοπιά της καλλιτεχνικής πράξης»³². Σε σημεία όπου το κουήρ ταξινομούταν ευθέως με την γκέι αισθητική, υπήρξε δυσaráσκεια από ένα μέρος του κοινού, μικρό σε σχέση με συνολικό σώμα της εκδήλωσης, με πολύ παραστασιακή αντίσταση στον κυρίαρχο ομοκανονικό λόγο: βεντάλιες άνοιγαν απότομα³³, δυνατός σχολιασμός και γέλια. Το κουήρ ταυτιζόταν με τον cis gay λευκό άντρα και οι κουήρ θηλυκότητες, όπως και οι κουήρ τρανς εκφράσεις αγνοούνταν, ενώ δεν ήταν κατανοητό το ποια ήταν «η νέα κουίρ Ελλάδα». Στο τελευταίο πάνελ, ο Νίκος Mochi Γεωργίου έκανε μία επιτελεστική διάλεξη, μιλώντας για το βίωμά του ως χοντρό γκέι άτομο, ενώ καθόταν πάνω στο τραπέζι του πάνελ, τρώγοντας και μοιράζοντας στο κοινό ντόνατς. Έπειτα, ο Φιλ Ιερόπουλος έκανε, επίσης, μία διάλεξη τέτοιου τύπου, χωρίς να ακολουθεί τα στεγανά της ακαδημαϊκής διάλεξης³⁴. Κατά τη γνώμη μου, θα μπορούσαμε να πούμε πως το κουήρ σε αυτή την εκδήλωση που διοργανωνόταν από έναν θεσμικό φορέα, χωριζόταν σε δύο μέρη: ένα κουίρ που είχε ως ιστορική αφετηρία τους cis gay άντρες και παρουσιαζόταν ως τυπική διάλεξη, και σε ένα άλλο κουήρ, που μιλούσε για το τώρα, για το κινηματικό, επιτελεστικό και συμπεριληπτικό κουήρ της

³¹ Μία κουήρ, αντιεξουσιαστική και αντιθεσμική ομάδα της Αθήνας.

³² Στη συγκεκριμένη ημερίδα που φαινόταν να αφορά το κουήρ, ακούστηκαν κατά κύριο λόγο διαλέξεις που αφορούσαν την «πουστιά και καύλα», ένας πρόλογος «δεν ήξερα τι είναι το κουίρ και έφαξα λίγο πριν έρθω», την ανδρική σεξουαλική επιθυμία, και ιστορικά γεγονότα που αφορούσαν επίσης την ανδρική σεξουαλική επιθυμία. Με εξαιρέσεις τις διαλέξεις των Νίνα Ράπτη, Φιλ Ιερόπουλο/ ΦΥΤΑ και Νίκο Mochi Γεωργίου.

³³ Στην drag κουλτούρα η κίνηση αυτή γίνεται, μέσα σε άλλα, για “shade”, για πολύ οξύ λεκτικό σχολιασμό, δικό σου ή των γύρω σου.

³⁴ Σηκώθηκε όρθιος με το μικρόφωνο και μπήκε και στον υπόλοιπο χώρο, σαν μια προσπάθεια να ενωθεί το κοινό με το ακαδημαϊκό σώμα, ενώ ο λόγος του ήταν σαν πρόζα, και κάλεσε κουήρ άτομα να «κάνουν ό,τι θέλουν» όσο μιλάει ο ίδιος. Το αποτέλεσμα ήταν ένα άτομο να ξαπλώνει γυμνό στο τραπέζι του πάνελ, ένα άλλο να βγάζει selfies, ένα άλλο να περπατάει ανοιγοκλείνοντας τη βεντάλια του, και, τέλος, ένα άτομο να ξεφυλλίζει αργά κόλες χαρτιού που έγραφαν «το κουήρ δεν είναι μόνο οι cis γκέι άντρες».

Αθήνας σήμερα³⁵, ένας διαχωρισμός που είναι εμφανής ακόμα και με τον τρόπο που το πρώτο μέρος είναι «κουίρ» και το δεύτερο «κουήρ».

Για την ΤΤ και τον ΚΚ, τις σκηνοθέτριες του FtL, οι οποίες είναι και οι δύο αμερικανικής καταγωγής, εκ των οποίων ο ένας είναι ΡΟC, το κουήρ είναι κάτι διαφορετικό απ'ό,τι για όσα άτομα ζουν στην Ελλάδα, ή, όπως επισημαίνει η ΤΤ «είναι βασικά το ίδιο πράγμα, απλά εδώ είναι ένας όρος που έχει εισαχθεί από την Αμερική στο Αθηναϊκό πλαίσιο». Για την ΤΤ το να είσαι κουήρ σημαίνει «το να υπάρχουν στα περιθώρια των περιθωρίων» και διαφέρει από τη ΛΟΑΤ ταυτότητα. Μέσα στους κουήρ χώρους, η ΤΤ μπορεί να «ταιριάζει» λόγω της διαθεματικής πολιτικής που θεωρεί ότι προασπίζεται το κουήρ, λόγω των διαφορετικοτήτων και ως κουήρ τρανς άτομο «δεν αισθάνεται ασφαλής σε αντρικούς γκέι χώρους, πιθανά λόγω όλης αυτής της αντρίλας». Παρ'όλα αυτά, «στο Σαν Φρανσίσκο, το κουήρ είναι μία ακόμα ταυτότητα, μία ακόμη αισθητική [...] αλλά ποτέ δεν βίωσα να έχει τόσο έντονη αστυνόμευση όπως στην Αθήνα». Για τον ΚΚ, το κουήρ συμπεριλαμβάνει και όλες τις ταυτότητες του ΛΟΑΤΚΙ συνολικά, αντί να ξεδιπλώνεις το ακρωνύμιο, και «το να μην ταιριάζεις στη γκέι αρρενωπότητα [...]. Είναι μία κατηγορία για άτομα που θέλουν να αντισταθούν στις ετικέτες».

Και όσον αφορά τις ΤΤ και ΚΚ, με την αμερικανική καταγωγή, και όσον αφορά τα υπόλοιπα άτομα της έρευνας, τα οποία κατοικούν μόνιμα στην Αθήνα τα τελευταία χρόνια και έχουν ελληνική καταγωγή, το κουήρ φαίνεται να έχει δύο σημασίες, ανάλογα με τον χώρο και τα άτομα που το χρησιμοποιούν. Από τη μία, αφορά όσα άτομα ανήκουν στο ΛΟΑΤΚΙ+ φάσμα ταυτοτήτων και από την άλλη αφορά και τις παραπάνω ταυτότητες, αλλά και το «περιθώριο» και την αντιεξουσιαστική δράση. Για όλες/ους τις/τους συνεντευξιαζόμενες/ους, το κουήρ συμπεριλαμβάνει σίγουρα και τη διαθεματική οπτική, σαν ένας από τους στόχους που έχει ή, πολλές φορές, πρέπει να κατακτήσει.

Συμπερασματικά όλου του υποκεφαλαίου, γίνεται φανερό πως οι έννοιες «κοινότητα» και «χώροι», όσον αφορά το ΛΟΑΤ(Κ)Ι, δεν είναι κάτι δεδομένο. Είναι κάτι απαραίτητο ή αναγνωρίζουν τη σημαντικότητα ύπαρξης οι συνομιλήτριες/ές της έρευνας, όμως πολλές φορές

³⁵ Παρ'όλα αυτά, λίγο καιρό αργότερα το ίδρυμα έστειλε μήνυμα στους ομιλητές πως δεν θα τους συμπεριλάβουν, γιατί δεν πληρούσαν τις προϋποθέσεις της διάλεξης. Και, όντως, όταν «ανέβασαν» τη βιντεοσκόπηση της ημερίδας, οι δύο τελευταίες επιτελεστικές διαλέξεις, δεν είχαν συμπεριληφθεί. Η ημερίδα αυτή, για το «δικό μας» και «νέο κουίρ της Ελλάδας», πόσο εντέλει έδινε χώρο στο κινηματικό κουήρ της Αθήνας; Καθ'όλη τη διάρκεια των συζητήσεων υπήρξε μία φανερή σύγκρουση του «κουίρ» και του «κουήρ», του στεγνού ακαδημαϊκού λόγου και του καλλιτεχνικού/ κινηματικού.

λαμβάνοντας υπόψιν τις «εσωτερικές» διαφοροποιήσεις, συγκρούσεις και προϋποθέσεις που υπάρχουν. Το ΛΟΑΤ φαίνεται σε σημεία να είναι κάτι διαφορετικό από το κούηρ, ενώ σε άλλα σημεία να υπάρχει ανάγκη έστω συνεργασίας και αλληλεπίδρασης αυτών των δύο. Οι χώροι διαθέτουν διάφορες λειτουργίες και σκοπούς, και υπάρχει, συνήθως, και η αντίστοιχη (αυτο)συμμόρφωση σε αυτούς ή αντίσταση. Ο χώρος μοιάζει να έχει μία διαλεκτική σχέση με τα άτομα που τον απαρτίζουν, άλλοτε καταφατικά και άλλοτε συγκρουσιακά, ενώ, ταυτόχρονα, αναδύεται το ζήτημα της (αν)ασφάλειας και της διαθεματικής προσέγγισης.

«Οργή και θλίψη, η Ζάκι θα μας λείψει». Η ΛΟΑΤ(Κ)Ι «κοινότητα» πενθεί

Ήταν τρομακτική απαξίωση για την ανθρώπινη ζωή. Και σε μένα ρε παιδί μου επιβεβαιώνει μία αντίληψη την οποία την έχω στο κεφάλι μου, η οποία είναι ότι πραγματικά από κάποιο σημείο και μετά δεν είναι το γκείνες το θέμα, δεν είναι η διαθεματικότητα έτσι όπως θα την έλεγες σε μία ομιλία ακαδημαϊκού τύπου. Είναι ότι η διαθεματικότητα όταν τη ζεις σου προσθέτει επίπεδα απαξίωσης στη ζωή σου και αυτό από ένα σημείο και μετά μπορεί να καταλήξει σε τέτοια επίπεδα απαξίωσης. Ότι έπαθες μία κρίση πανικού σε λάθος σημείο, λάθος ώρα και κανένας δεν νομίζει ότι η ζωή σου αξίζει αρκετά λόγω των πραγμάτων που διάβασε πάνω σου. Σε ό,τι αφορά τις κινητοποιήσεις... νομίζω ότι σε ένα βαθμό ήταν πολύ δηλωτικές του πένθους. Δηλαδή και το ότι συνέχισαν να γίνονται πράγματα τόσο καιρό μετά, ότι συνεχίζουν και τώρα, δείχνει ότι υπάρχει αυτό το πράγμα, ότι είναι δηλωτική του πένθους [...] θα μπορούσε να έχουν γίνει πολύ περισσότερα με αφορμή το Ζακ. (Μαξ)

Για την/τον Μαξ, η δολοφονία του Ζακ είχε να κάνει με τη διαθεματική ανάγνωση των ιδιοτήτων που οι άλλοι υπέθεσαν ότι έχει. Ο συνδυασμός των φαινομενικών ταυτοτήτων του, οδήγησε στην «απαξίωση» της ζωής του, καθιστώντας τον ένα σώμα χωρίς σημασία. Όπως τονίζει και η/ο ίδια/ος, η ταξινόμησή του Ζακ ως όχι και τόσο σημαντικού οδήγησε πέρα από τη δολοφονία του και στις μικρού κλίματος εξεγέρσεις μετά, ειδικά αν το συγκρίνουμε και με άλλα παρόμοια γεγονότα που έχουν συμβεί στην Αθήνα, όπως τη δολοφονία του Αλέξανδρου Γρηγορόπουλου το 2008. Παρ'όλα αυτά, όπως επισημαίνει, η σταθερότητα των κινητοποιήσεων από όσα άτομα συνεχίζουν, υπογραμμίζει το εμφανές (δημόσιο) πένθος γύρω από τη Ζάκι.

Για την/τον Κρις, μέλος του FtL και ενεργή παρουσία σε θεσμικά και μη θεσμικά δρώμενα και συλλογικότητες εδώ και πολλά χρόνια στην Αθήνα, η δολοφονία του/της Ζακ/Zackie είχε και προσωπικό αντίκτυπο, επίσης.

Με άγγιξε πάρα πολύ προσωπικά, ταυτίστηκα με τον Ζακ, δεν ένιωσα μέσα μου αυτό που έχω ακούσει από άλλα παιδιά της κοινότητας να λένε ξέρεις να βίωσαν αυτό το αίσθημα της ενσυναίσθησης πως είναι να το βιώνει αυτό ένα άτομο, το έζησα αυτό μαζί του κι απο τις περιγραφές πως ήταν ο ζακ, που η καθημερινότητα μας ταυτίζεται. (Κρις)

Και για την/τον Κρις και για την/τον Κέλυ, η δολοφονία του Ζακ οδηγεί στη σκέψη του ότι θα μπορούσαν εκείνες/οι να βρίσκονται στη θέση του, ότι η ταξινόμησή τους ως ΛΟΑΤΚΙ τους κάνει αυτόματα ευάλωτα στη βία υποκειμένα. Το φαντασιακό της κοινότητας εδώ, η σύνδεση που βιώνουν οι συνομιλήτριες/ές μου εδώ λόγω των ΛΟΑΤΚΙ ταυτοτήτων τους, λειτουργεί ως μία συνειδητοποίηση της ευαλωτότητας που μπορεί να έχει η/ο καθεμιά/ας μας από εμάς, που φέρουμε ΛΟΑΤΚΙ ταυτότητες. Παρομοίως, αυτό φαίνεται και στον λόγο του Φιλ: «Θα μπορούσε να είναι κάποιος από εμάς, δηλαδή αυτό ήτανε, έγινε κλικ εκεί [...] και τώρα η πρώτη αντίδραση δεν είναι το χ άτομο είναι λίγο πανκ και τρελιάρικο (σ.σ. και γι' αυτό λείπει), αλλά η πρώτη σκέψη είναι 'ωχ'». Οι παραπάνω αφηγήσεις, πέρα από την προσωπική επαγρύπνηση και της αναθεώρησης της (αν)ασφάλειας στο ελληνικό συγκείμενο, έχει άμεση σύνδεση και με το δημόσιο πένθος για τον/τη Ζακ/Zackie.

Ένωθα ότι εκεί θα βρω ανθρώπους που αρκετούς τους ξέρω, είναι φίλοι μου τους ξέρω προσωπικά, ασχέτως από που έρχονται, από ποιο «χωριό» της κοινότητας, που μας ενώνει αυτό το τραύμα και μπορεί να επικοινωνηθεί αυτό το πράγμα. Κι επίσης έχει γίνει τόση προσπάθεια να επιβάλλεις μία συγκεκριμένη αφήγηση, σκεφτόμουν ότι εγώ θελω όσο γίνεται να είναι ορατό ότι αυτό το πράγμα δεν είναι το μόνο που υπάρχει. (Μαξ)

Ο Μαξ, στη συζήτησή μας, αναφέρεται στη δημόσια έκταση που πήρε το πένθος για τον Ζακ και τι αντίκτυπο μπορεί αυτό να έχει. Ως σύμβολο διεκδικείται ένας χώρος για το δημόσιο πένθος και κατ'επέκταση για τη διεκδίκηση του χώρου και του σεβασμού προς την ανθρώπινη ζωή, ανεξάρτητα με το ποια ετεροκανονικά κριτήρια καλύπτει. Η/ο ίδια/ος έβρισκε έναν κοινό τόπο έκφρασης του πένθους του μέσω των κινητοποιήσεων, ανεξάρτητα από τον κινηματικό μικρότοπο που ερχόσουν. Ο «κοινός» χώρος ήταν εκείνος του πένθους και της απώλειας, και, κυρίως, της διεκδίκησης του να πενήσει καμιά/κανείς δημόσια για τη δολοφονία της Zackie. Το δημόσιο πένθος, πέρα από την εμφανή λειτουργία διεκδίκησης που έχει, ταυτόχρονα, φαίνεται να λειτουργεί ως διαχείριση του τραύματος και της ενότητας.

Εκείνη τη στιγμή σκεφτόμουν ότι δεν γίνεται να είναι ο Ζακ αυτός, τη στιγμή που μιλάμε να είναι νεκρός. Δεν το είχα συνειδητοποιήσει, και είχα φρικάρει με τον τρόπο που έγινε. Συνέχεια έλεγα ότι δεν περίμενα να έχει τέτοιο τέλος. [...] Ε... και μετά ένιωσα μία τεράστια οργή, η οποία δεν μπόρεσε να διοχετευτεί πλήρως, διότι υπήρχε μία σύγκρουση της οργής με τη θλίψη, της κατάρρευσης ας πούμε, οπότε δεν μπορούσα να αντιδράσω, γιατί ένιωθα πολύ οργή και ένιωθα μέσα μου ότι βράζω, ότι θέλω να ουρλιάξω απ'τα νεύρα μου.

[...]

Και νομίζω ότι όταν μιλάω και το εξιστορώ είναι σαν να το ξορκίζω και λίγο, είναι σαν να λίγο κάπως να ηρεμεί ο πόνος. Δεν μπορείς να προσποιηθείς ότι δεν πονάς ή ότι δεν

έγινε και να πεις πάμε παρακάτω. Θα στεναχωριόμουν και με κάποιον άλλον, πόσο μάλλον με αυτόν που τον ήξερα. Οπότε το πένθος θα σε βρει όπου και να 'σαι και πρέπει να το ζουμε και να ξεσπάμε όσο μπορούμε και να εκδηλώνουμε τα συναισθήματά μας, όποια και να είναι αυτά, είτε θέλοντας να ουρλιάξουμε, είτε να κλάψουμε είτε να χορέψουμε δυνατά για τη Ζάκι είτε οτιδήποτε. (Φαίη)

Το πένθος στην περίπτωση της Φαίη φαίνεται να μπορεί να εκφραστεί με πολλούς τρόπους: Είτε με «οργή και θλίψη» σε κάποια πορεία, είτε μέσω χορευτικών τελετουργιών «για τη Ζάκι». Το σίγουρο είναι ότι υπάρχει σε κάθε πτυχή της ζωής της συνομιλήτριάς μου και εκφράζεται είτε ιδιωτικά είτε δημόσια. Ακόμα και η χρήση του πληθυντικού αριθμού στο δεύτερο μισό της αφήγησής της, δείχνει πως πέρα από το προσωπικό πένθος, το δημόσιο, το «μαζί» είναι υπαρκτό και αναγκαίο, όπως για όλες/ους τις/τους συνομιλήτριες/ές στην παρούσα έρευνα.

Έτσι, στο παρόν υποκεφάλαιο, σύμφωνα με τις αφηγήσεις των ατόμων της έρευνας, η δολοφονία του Ζακ/της Zackie είχε και «οργή» και «θλίψη» και το ΛΟΑΤΚΙ πένθος που σκιαγραφείται εδώ φαίνεται να «ακουμπά» και προσωπικές συνειδητοποιήσεις περί ευαλωτότητας των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων, αλλά ταυτόχρονα και την ανάγκη για ένα δημόσιο πένθος για την τόσο βίαιη απώλεια της Ζάκι. Ο συνδυασμός των ταυτοτήτων του/της Ζακ/Zackie, ή μάλλον τα όσα «διάβασαν» σε εκείνον/η την ημέρα της δολοφονίας του/της και μετ'έπειτα στις πρώτες σχετικές δημοσιεύσεις για αυτό το γεγονός, ταξινομούσαν τον Ζακ σαν ένα άτομο που δεν του επιτρεπόταν το δημόσιο πένθος ή οι εξεγέρσεις όλης της Ελλάδας. Παρ'όλα αυτά, όπως τονίζει η Φαίη, «το πένθος θα σε βρει όπου και να'σαι» και στην περίπτωση των συνομιλητριών/ών μου το μέρος αυτό ήταν οι δημόσιοι δρόμοι και οι διεκδικήσεις ως αναγκαιότητα για να ξεσπάσει η «οργή και θλίψη».

Η (επαν)οικοδόμηση του «εμείς» μετά τη δολοφονία. Το κινηματικό «σώμα» του δημόσιου πένθους

Το υποκεφάλαιο αυτό χωρίζεται σε δύο μέρη. Αρχικά, το πρώτο μέρος αφορά κάποιες από τις κινητοποιήσεις που έγιναν, συγκεκριμένα τρεις πορείες, 26/9/18, 2/10/18 και 1/12/18 και επεξεργασμένες φωτογραφίες ή γκράφιτι που έγιναν με/για τον/τη Ζακ/Ζάκι. Η επιλογή των συγκεκριμένων γεγονότων έγινε καθώς στις περισσότερες περιπτώσεις συμμετείχα και η ίδια και ως κινηματικό υποκείμενο και ως παρατηρήτρια, αλλά και λόγω του ότι κρίνω πως είναι σημεία – κλειδιά για μία ανάλυση του «κινηματικού σώματος» και της πολιτικής του «εμείς» που (επαν)οικοδομήθηκε μετά τη δολοφονία. Έπειτα, το δεύτερο μέρος, αφορά την περίπτωση του

FtL και ένα «εμείς» που χαρακτηρίστηκε εντόνως από τη δολοφονία και αφορά τον καλλιτεχνικό και κινηματικό κουήρ χώρο και αφορά μεταξύ άλλων το πένθος, το τραύμα και την αλληλοφροντίδα. Το FtL αποτέλεσε μεγάλο μέρος της παρούσας έρευνας, με συμμετοχική παρατήρηση και συνεντεύξεις μελών της ομάδας. Και στα δύο μέρη που αφορούν την ανάδυση ενός «εμείς», η ερώτηση που ακολουθεί την ανάλυση είναι: «Τι σημαίνει το «Για τον Ζακ/ για τη Ζάκι»; Σε ποιούς χώρους χρησιμοποιήθηκε ως πολιτική κίνηση, με ποιούς τρόπους και σε ποιούς συνδυασμούς;

Πολλές φορές τα πιο πολλά άτομα από την ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα ενώνονται, ας πούμε μετά τη δολοφονία του Ζακ, οι πορείες που έγιναν για τον Ζακ, ήταν ανατριχιαστικές. Ειδικά η πρώτη πορεία και οι 2,3 που ακολούθησαν μετά ήταν τρομερές. Γιατί έβλεπες στο δρόμο drag queens, drag queers, άτομα που ασχολιόντουσαν με το drag, κουήρ άτομα, έβλεπες άτομα που είναι φιλικά προσκείμενα στην αναρχία, έβλεπες άτομα από όλους τους χώρους να έχουν βγει στο δρόμο και να φωνάζουνε συνθήματα και μου είπανε ΛΟΑΤΚΙ άτομα, φιλαράκια μου, που ασχολούνται με το drag, ότι δεν το είχαν κάνει ποτέ αυτό, δεν είχανε πάει ποτέ σε πορεία, δεν ήξεραν πως είναι, όλο αυτό το αίσθημα ότι φωνάζω για το δίκαιο, και αργότερα που έγιναν κάποιες συνεντεύξεις και μαζώξεις. Αν πειράζονε κάποιο δικό τους άτομο, όλοι σε αυτό ενώνονται. [...] πρέπει να πεθάνει κάποιο για να ενωθούν, ας πούμε (Φαίη)

Η Φαίη αναφέρεται σε κάποια αποτελέσματα της πορείας όσον αφορά τις «ενώσεις» διάφορων χώρων, για παράδειγμα του καλλιτεχνικού κουήρ χώρου και του αναρχικού, με αφορμή τη δολοφονία. Από την μία, η συνεργασία δύο χώρων που συνήθως δεν συναντώνται είναι κάτι θετικό για εκείνη, όπως και ότι συμμετείχαν στη δημόσια διεκδίκηση για πρώτη φορά κάποια άτομα. Από την άλλη, τονίζει πως η κινητήριος δύναμη αυτών των «κοινών» διεκδικήσεων και κινητοποιήσεων έγινε κάτω από τις πιο βίαιες συνθήκες, τη δολοφονία ενός, ανοικτά και δημοφιλούς, ΛΟΑΤΚΙ ατόμου. Πώς ξεκίνησε να σχηματίζεται αυτό το κινηματικό «εμείς» γύρω από αυτό το γεγονός;

Την Τετάρτη 26 Σεπτεμβρίου 2018 έγινε η πρώτη «μεγάλη» πορεία για τη δολοφονία του Ζακ. Διοργανώθηκε από το «Πρωτοβουλιακό Κάλεσμα για τον Ζακ Κωστόπουλο/ Zackie Oh» και αναρτήθηκε στον διαδικτυακό αναρχικό ιστότοπο «Indymedia³⁶». Ξεκίνησε στις 6μ.μ. με σημείο συνάντησης την πλατεία Ομονοίας, όπου ήταν και το τέλος της πορείας. Το σώμα της πορείας περιελάμβανε άτομα του αναρχικού χώρου, του αναρχοκουήρ χώρου, και ΛΟΑΤ και κουήρ άτομα, drag queens, φίλες/οι και γνωστές/οι του Ζακ/της Ζάκι. Δεν υπήρξε καμία θεσμική

³⁶ Πρωτοβουλιακό Κάλεσμα για τον Ζακ Κωστόπουλο/ Zackie Oh. (2018, Σεπτεμβρίου, 25). Κάλεσμα σε Συγκέντρωση και Πορεία για τον Ζακ Κωστόπουλο/ Zackie Oh. Indymedia. Πρόσβαση στις 27/09/2017. <https://athens.indymedia.org/post/1591562/>

οργάνωση στη συγκεκριμένη πορεία. Το κλίμα φαινόταν πολύ «βαρύ», φίλες/οι συναντιόμασταν και αγκαλιαζόμασταν, μιλούσαμε ελάχιστα. Η πορεία ξεκίνησε και ακούγονταν συνθήματα που ήταν ενδεδυμένα με την πολιτική των αναρχικών χώρων³⁷, των κουήρ³⁸, στα ενδιάμεσα³⁹. Στο τέλος, της πορείας τραγουδούσαμε όλα μαζί το “like a prayer” της Μαντόνα, αγαπημένο κομμάτι του Ζακ/ της Ζάκι. Η φωνή αυτή, πιο σιγανή αυτή τη φορά, ήταν το ίδιο ενωμένη με εκείνη της πορείας, όταν το κινηματικό «εμείς» διεκδικούσε τη δημόσια «οργή και θλίψη». Η συγκεκριμένη πορεία δήλωνε την αγανάκτηση για τη δολοφονία πολλών κινηματικών χώρων, οι οποίοι για λίγες ώρες, παρά τις συγκρούσεις τους – που δημιουργούσαν μικρότερες ομάδες, αποτέλεσαν το κινηματικό σώμα που πενθεί δημόσια τον Ζακ/τη Ζάκι, αντιστεκόμενες/οι στον κυρίαρχο δημόσιο λόγο που δεν έδινε χώρο σε αυτό, όπως θα έδινε σε ένα σώμα που ταιριάζει στο ελληνικό φαντασιακό να πενήσουμε. Έτσι, παρά τη «σιγή» της ευρύτερης ελληνικής κοινωνίας, σε αντίθεση με τις εξεγέρσεις μετά τη δολοφονία του Γρηγορόπουλου, στη συγκεκριμένη πορεία φαινόταν να σχηματίζεται ένα «εμείς» που αντιστεκόταν στην αποσιωποίηση του γεγονότος.

Λίγες μέρες μετά τη μη θεσμική πορεία, την Τρίτη 2 Οκτωβρίου, οι ΛΟΑΤΚΙ οργανώσεις⁴⁰ διοργάνωσαν την πορεία «Ζακ: Εγώ με τη βία δεν το είχα ποτέ. Πορεία λoατκι+ οργανώσεων⁴¹». Η πορεία ξεκίνησε από το σημείο δολοφονίας του Ζακ και κατέληξε στη Βουλή. Κατά τη διάρκεια της πορείας, ανάμεσα στα συνθήματα, ρίχναμε γκλίττερ στους δρόμους και πάνω μας, άλλοτε άναρχα και άλλοτε σχηματίζοντας το όνομα του Ζακ. Όταν η πορεία έφτασε στη Βουλή, τα συνθήματα για κάποιες στιγμές άλλαξαν και επικεντρώθηκαν στην παρουσιάστρια Τατιάνα Στεφανίδου και στο γκάλοπ που έκανε στην εκπομπή της «Μαζί σου», για το αν συμφωνεί ο κόσμος ή όχι για την αντίδραση του κοσμηματοπώλη. Εκείνη τη στιγμή, η πολιτική έκφραση του δημόσιου πένθους μετατόπισε την προσοχή της από τα συνθήματα για τη δολοφονία του Ζακ, στο βίαιο γκάλοπ της ελληνικής τηλεόρασης,

³⁷ «Στην Ομόνοια δεν έγινε ληστεία/ μπάτσοι και αφεντικά κάναν δολοφονία», «Οργή και λύσσα για κάθε μαγαζί/ τον Ζακ για πάντα θα έχουμε μαζί»

³⁸ «Αυτό, αυτό, αυτό είναι σωστό/ κλωτσιές με δωδεκάποντα να βάλετε μυαλό», «Γκέι, τρανς, λεσβίες, ιέρειες του αίσχους, είμαστε περήφανα η ντροπή του έθνους»

³⁹ «Οργή και θλίψη, η Zackie θα μας λείψει», «Η Zackie ζει, τσακίστε τους ναζί», «ήτανε και Ζακ ήτανε και Zackie/ στους νοικοκυραίους θα βάλουμε γκαζάκι», «Αδερφές, πρεζάκια, τρανς, οροθετικοί/ στον τάφο των αφεντικών θα στήσουμε γιορτή»

⁴⁰ Υπερήφανοι Γονείς, Colour Youth - Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας, Οικογένειες Ουράνιο Τόξο, Ομάδα ΛΟΑΤΚΙ+ Εργασιακής Υποστήριξης, Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών (ΣΥΔ), ΟΛΚΕ, Proud Seniors Greece (ομάδα υποστήριξης ΛΟΑΤΚΙ 50+), Πολύχρωμο Σχολείο, Athens Pride, Fat Unicorns, Πολύχρωμη Πολυπολιτισμική Ομπρέλα Ξάνθης και Σύλλογος Οροθετικών Ελλάδας "Θετική Φωνή".

⁴¹ Βλ. Παράρτημα IV, εικόνα 1.

αξιοποιώντας τον συμβολισμό του γεωγραφικού σημείου όπου βρισκόταν ως «αγωνιστικό σώμα».

Οι δύο προαναφερθείσες πορείες έγιναν με λίγες μέρες διαφορά. Η πρώτη, που δεν είχε καμία θεσμική παρουσία, αλλά είχε έναν κουήρ, αναρχικό και αναρχοκουήρ χαρακτήρα (αναφέρεται από πολλές/ούς συνομιλήτριές μου ως «η κουήρ πορεία»), έγινε μόλις λίγες μέρες μετά και σε σύγκριση με τη «θεσμική», φάνηκε να έχει πιο γρήγορα αντανακλαστικά διαμαρτυρίας και συσπείρωσης, σε σχέση με τη δεύτερη, η οποία για να οργανωθεί, ακολούθησε όλες τις τυπικές διαδικασίες καλεσμάτων ανάμεσα στις οργανώσεις. Το πρώτο «εμείς» ήταν αυθόρμητο, ενώ το δεύτερο «εμείς» μελετημένο. Και τα δύο στόχευαν στην πολιτική στρατηγική του δημόσιου πένθους και της συσπείρωσης, της ορατότητας και της διεκδίκησης.

Το Σάββατο 1 Δεκεμβρίου έγινε συγκέντρωση – πορεία που κατέληξε έξω από τη ΓΑΔΑ. Το κάλεσμα⁴² έγινε από συλλογικότητες⁴³ της Αθήνας και ήταν αφιερωμένο στο Ζακ.

Όλες και όλοι εμείς, οι γυναίκες, τα ΛΟΑΤΚΙ υποκείμενα, οι πρόσφυγες, οι αντιφασίστες, οι μετανάστριες, οι άνθρωποι με αναπηρία, οι ψυχικά ασθενείς, οι κρατούμενοι και οι αποφυλακισμένοι, οι χρήστριες και οι απεξαρτημένοι, οι άνθρωποι που ζουν με HIV, οι φτωχές και οι άστεγοι λέμε ότι φτάνει πια. Η Zackie Oh ήταν φίλη μας, αδερφή μας και συντρόφισσα. Στις κηλίδες του δικού της αίματος τσαλαπατιέται η αξιοπρέπεια όλων μας, στο πεταμένο της παπούτσι συμβολίζεται η παραβίαση των χώρων μας και των εαυτών μας.

Από το πένθος μας, φτιάχνουμε τα υλικά της αντίστασης και του αγώνα μας. Απαιτούμε την απονομή δικαιοσύνης για τη δολοφονία του Ζακ με την τιμωρία όλων των ενόχων. Απαιτούμε το σεβασμό της ύπαρξης μας. Θέλουμε κοινωνίες που θα μας χωράνε όλ@ και θα αφήνουν απ' έξω τη ματσίλα και το μίσος σας.

Στο τέλος της πορείας, άτομα τοποθέτησαν από ένα παπούτσι έξω από τη ΓΑΔΑ⁴⁴, ως μία κίνηση διαμαρτυρίας και για την υπογράμμιση του ότι ο Ζακ θα μπορούσε να είναι η καθεμία/ο καθένας από εμάς. Και σε αυτήν την κίνηση, με το μονό παπούτσι, και στις περιγραφές των συνομιλητριών/τών μου, οι ταυτότητες που «διάβαζαν» στον Ζακ πριν δολοφονηθεί έχουν άμεση σχέση με το τι ταξινομείται ως ευάλωτο ή ως μη άξιο να υπάρχει. Στη συγκεκριμένη δημόσια έκφραση, το πένθος φαίνεται να μετατρέπεται σε μία διεκδίκηση της ύπαρξης σωμάτων και διασταυρώσεων ταυτοτήτων, σε μία πόλη ή/και χώρα που δεν δίνει τον

⁴² Colour Youth. (2018, Νοεμβρίου, 19). Συγκέντρωση πορεία για τον Ζακ/ Zackie Oh – 1 Δεκέμβρη. Colour Youth. Πρόσβαση στις 27/09/2019. <https://www.colouryouth.gr/2018/11/19/sygentrosi-poreia-gia-ton-zak-zackie-oh-1-dekemvri/>

⁴³ Πρωτοβουλία Justice For Zak/Zackie, ΟΛΚΕ, Colour Youth, Θετική Φωνή, Σωματείο Υποστήριξης Διεμφυλικών (ΣΥΔ), Οικογένειες Ουράνιο Τόξο, Πολύχρωμο Σχολείο, Proud Seniors Greece (ομάδα υποστήριξης ΛΟΑΤΚΙ 50+), Ομάδα ΛΟΑΤΚΙ+ Εργασιακής Υποστήριξης — LGBTQI+ Employment Support Group, Generation 2.0 for Rights, Equality & Diversity, Ένωση Αφρικανών Γυναικών, Υπερήφανοι Γονείς

⁴⁴ Βλ. Παράρτημα IV, εικόνα 2.

απαιτούμενο χώρο σε αυτά. Παρόμοια τακτική είχαν και τα διάφορα γκράφιτι σε όλη την Αθήνα, με την εικόνα του Ζακ και λεζάντες «είμαστε όλα Ζακ⁴⁵⁴⁶», «οι ζωές μας έχουν αξία⁴⁷», «ο Ζακ ήταν ένας από εμάς⁴⁸», «η ματσίλα σκοτώνει, καμία άλλη⁴⁹».

Η διεκδίκηση του χώρου, αυτή τη φορά και σε συμβολικό και σε κυριολεκτικό επίπεδο, έγινε και από το «political stencil», μία ομάδα που κάνει πολιτικά stencil στην Ελλάδα, η οποία διοργάνωσε το Σάββατο 20 Απριλίου 2019 μία δράση, που αφορούσε ένα μεγάλο γκράφιτι για τον Ζακ/ τη Zackie. Ο χώρος που επιλέχθηκε, αρχικά, ήταν η γωνία Εμμ. Μπενάκη και Κωλέττη, στα Εξάρχεια. Τη στιγμή που έφθασα στο σημείο, ήδη ο καλλιτέχνης είχε ξεκινήσει να κάνει τα πλαίσια του γκράφιτι, με τη βοήθεια ενός προτζέκτορα. Κάτω από τα πλαίσια της εικόνας του Ζακ/της Zackie, βρισκόταν ήδη ένα γκράφιτι του Χρήστου Πολίτη, ενός «αναρχικού συντρόφου», με λεζάντα: «θα είσαι πάντα ένα αστέρι/ και μία ιαχή πολέμου» Χρήστος Πολίτης 1979-2018⁵⁰. Ακριβώς από πάνω του ήταν το πρόσωπο του Ζακ. Τη στιγμή εκείνη μου φάνηκε πως ήταν το ιδανικό σημείο: η λεζάντα αντικατόπτριζε ό,τι είχε προηγηθεί, ό,τι σήμαινε ο αγώνας μετά τη δολοφονία και ό,τι μπορεί να σημαίνει ο Ζακ για όλα μας. Όταν ρώτησα για την επιλογή του σημείου, για το αν ήταν τυχαίο ή συνειδητή επιλογή, έμαθα πως ο καλλιτέχνης έψαχνε ένα μεγάλο σημείο και αφού βρήκε διάφορα επέλεξε το συγκεκριμένο, γιατί του φάνηκε ταιριαστό. Η ομάδα είχε άδεια από τον χώρο – του parking ή του κτηρίου – και αφού αυτός που έχει το parking «είναι δικός μας, μας στηρίζει», το ξεκίνησαν.

Σχετικά με τις κινητοποιήσεις μετά τη δολοφονία, η/ο Κέλυ αναφέρει πως και το «δημογραφικό» και το «πολιτικό/καλλιτεχνικό» μέρος της (κουήρ) κοινότητας ενώθηκαν μετά τη δολοφονία: «Μαζί ενάντια σε κάτι, μαζί πενθούν για κάτι, αντιστέκονται σε κάτι, καταλαβαίνουν τελοσπάντων ότι οι κίνδυνοι είναι λίγο πολύ κοινοί για όλα». Για την/τον Μαξ, η πρώτη πορεία, στις 26/9, ήταν ένα θετικό γεγονός, λόγω του ότι υπήρχε «ετερόκλητος κόσμος,

⁴⁵ Στη συγκεκριμένη λεζάντα, ενώ είναι άμεσα κατανοητή η πολιτική κίνηση που ενεργοποιεί το φαντασιακό μιας κοινότητας, ή πολλών μαζί, να ενωθεί και να συνειδητοποιήσει τους κοινούς της αγώνες, ίσως παραβλέπεται πως δεν είμαστε όλα εν τέλει Ζακ. Μία τέτοια υπεραπλούστευση, όσο σημαντική και να είναι κινηματικά, κινδυνεύει να θολώσει την διαθεματική οπτική, την κατανόηση των κυρίαρχων σχέσεων εξουσίας, τα προνόμια και τις κοινωνικές ιεραρχίες εντός και εκτός κοινοτήτων. Παρόμοια πολιτική κίνηση ήταν και το σύνθημα «Είμαστε η Ελένη, και είμαστε πολλές», στην πορεία για την Ελένη Τοπαλούδη τον Δεκέμβρη του 2018 στην Αθήνα. Από την άλλη, τα stencil στους τοίχους του Ζακ και της Ελένης δίπλα δίπλα, υπογραμμίζουν αρκετά πιο έντονα μία διαθεματική οπτική των αγώνων, αφού δείχνουν «ίσα» στο «η πατριαρχία σκοτώνει».

⁴⁶ Βλ. Παράρτημα IV, εικόνα 3.

⁴⁷ Βλ. Παράρτημα IV, εικόνα 4.

⁴⁸ Βλ. Παράρτημα IV, εικόνα 5.

⁴⁹ Βλ. Παράρτημα IV, εικόνα 6.

⁵⁰ Βλ. Παράρτημα IV, εικόνα 8.

πχ αναρχικούς μέσα [...] είχε αυτή την πολυσυλλεκτικότητα» και, ενώ παρατήρησε πως αναλόγως του ποιος χώρος κάνει το κάλεσμα για την κάθε κινητοποίηση έχει και διαφορετικό χαρακτήρα η πορεία, «η μαζικότητα ήταν για μένα ένα ευχάριστο πράγμα, για μένα ήταν παρηγοριά [...]. Κόσμος που ενδεχομένως δεν είναι καν LGBT, αυτό για μένα είναι παρηγοριά». Παρά τις διαφορές τους, διάφοροι χώροι του κουήρ, του αναρχικού, του θεσμικού χώρου, ενώνονταν, άλλες φορές ως ατομικότητες και άλλοτε και ως συλλογικότητες, αλληλεπιδρούσαν, διεκδικούσαν μαζί ένα δημόσιο πένθος και έναν δημόσιο χώρο.

Μία ακόμη περίπτωση οικοδόμησης ενός «εμείς» δημιουργήθηκε και από το FtL, και αφορά το πώς μία ομάδα με κουήρ, διαθεματικές και αναστοχαστικές πολιτικές, στεγάζεται στην Στέγη, έναν θεσμικό φορέα παραγωγής πολιτισμικού προϊόντος. Με την ΤΤ και τον ΚΚ. γνωριστήκαμε λίγες βδομάδες πριν ξεκινήσει το *Faster than light* στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών, μία κουήρ παράσταση, που αποτελούταν από παράσταση και προβολή ταινίας, η οποία ήταν αφιερωμένη στον Ζακ/ στη Ζάκι, η οποία ήταν μέρος του εγχειρήματος την περσινή χρονιά. Γνωριστήκαμε στο σπίτι μου, καθώς η σύντροφός μου ήταν μέρος της ομάδας, όπως και φίλοι/γνωστοί μου και σύντομα έγινα μέλος της ομάδας ως «έξτρα ματιά» και ως ερευνήτρια, συμμετείχα στις συναντήσεις και στις πρόβες της ομάδας, όπως επίσης και σε κάθε σχετική εκδήλωση. Στην πρώτη «επίσημη» γνωριμία με την ομάδα, η Α, αμερικανικής καταγωγής, μέλος του FtL, που ζούσε για κάποιους μήνες στην Αθήνα, την οποία είχα γνωρίσει σε ένα δείπνο, με ρώτησε με ένα «πειρακτικό» χαμόγελο «Ποιά είσαι; (who are you?)», αλλά πηγαία ξαφνιασμένη για το τι δουλειά είχα εκεί. Προσπάθησα να γελάσω φιλικά και κοίταξα την ΤΤ, η οποία ερχόταν ήδη προς το μέρος μας. Εκείνη εξήγησε σε όλη την ομάδα τους λόγους της παρουσίας μου. Χαμογέλασα σε όλα τα παρευρισκόντα άτομα και η Α απάντησε: «Καλώς ήρθες στην οικογένεια! (welcome to the family!)».

Το FtL, σύμφωνα με την ΤΤ, είναι «ένα μέρος μεταμόρφωσης και ένα τελετουργικό για τα άτομα να αισθάνονται την αγκαλιά σε περίοδο του πένθους τους». Το εγχείρημα αυτό αφορά την «εμπιστοσύνη, τη φροντίδα, την ειλικρίνεια, την αλληλεγγύη, το πέσιμο, την επιτυχία και την ευαλωτότητα», ενώ για τον ΚΚ ήταν «ένα κοντέιντερ για να επεξεργαστούμε αυτόν το θάνατο». Έτσι, οι σκηνοθέτριες είχαν επιλέξει να κάνουν και δεύτερη χρονιά παράσταση στην Στέγη, λόγω της δολοφονίας του Ζακ, η παράσταση και η ταινία διαμορφώθηκε σύμφωνα με αυτό το γεγονός. Ταυτόχρονα, όλα τα άτομα από τα οποία πήραμε συνέντευξη και συμμετείχαν,

ανέφεραν πως μέσα στους λόγους που συμμετείχαν, ήταν πρωταρχικός η αναγνωρισιμότητα που θα έπαιρνε η ιστορία του Ζακ, στο εσωτερικό και εξωτερικό.

Εγώ το είδα σαν μια ευκαιρία να κάνω κάτι καλλιτεχνικό σχετικά με το Ζακ, για το Ζακ.. [...] Κλείδωσε και στο πλαίσιο του αφηγήματος της ομπρέλας του γιατί το κάνουμε αυτό, της απώλειας της Ζάκι και το πως δουλεύουμε συλλογικά το πένθος μας και τις διεκδικήσεις μας για να διοχετευτούν ενδεχομένως αυτά που θέλουμε να πετύχουμε για τη δολοφονία της Ζάκι [...].Μας δόθηκε χώρος να εκφράσουμε κάποια πράγματα, να υπάρξουμε βασικά. Ήτανε και το ότι μαζεύτηκαν τόσα χρήματα που πήγανε στο Justice4ZakZackie, το οποίο, ντάξει, ήταν πάρα πολύ σημαντικό και σίγουρα να πηγαίνουμε κόντρα στη λήθη, στο να ξεχνάμε, στο να αδιαφορούμε, έκανε κόσμο να αισθανθεί πράγματα, και ήτανε σαν ένα κερι, σαν πάρα πολλά κεριά στη μνήμη του Ζακ αναμμένα. (Κέλυ)

Έδωσε στα άτομα έναν διαφορετικό δρόμο για να το διαχειριστούν και ίσως άγγιξε μέρη που δεν μπορούσαν να αγγιχτούν πριν. (ΤΤ)

Ήταν η πρώτη φορά όπου ένιωσα πραγματικά να συνδομούμε όλα με το ίδιο capacity με το ίδιο ποσοστό ένα safer χώρο. [...] για πρώτη φορά ένιωσα μέσα μου κάτι τόσο αγνά φροντιστικό και θετικό. [...] Αυτό που ελπίζω είναι να μαθευτεί στο εξωτερικό η ιστορία του Ζακ και να μαζευτούν κι άλλα χρήματα για το Justice. (Βασιλική)

Ο στόχος είναι να μην ξεχαστεί η υπόθεση. (Νίκη)

Το FtL, όσο ξαφνική ήταν και η δολοφονία του Ζακ, τόσο ξαφνικά οργανώθηκε σε ένα «εμείς», το οποίο πρότασε την πολιτική ενός «πιο ασφαλούς» (safer) χώρου, του αναστοχασμού και της διαθεματικότητας, μέσω πρακτικών που φεύγουν (και) από τα πλαίσια του γλωσσικού κώδικα και εστιάζουν στο σώμα και σε ό,τι δεν λέγεται. Η ταινία που συνόδευε την παράσταση αφορούσε σε μεγάλο βαθμό την Ζάκι και τη δολοφονία της, όπως και ένα μέρος της ίδιας της παράστασης⁵¹. Επιπλέον, η παράσταση ήταν δωρεάν και για κάθε ένα εισιτήριο που «έκλεινε», η Στέγη θα δώριζε 5 ευρώ στην οικογένεια του Ζακ για τα δικαστικά έξοδα. Και τις 3 μέρες των παραστάσεων η Μικρή Σκηνή της Στέγης ήταν γεμάτη.

Όσον αφορά τις διαδικτυακές κινητοποιήσεις και την εξωτερικότητα της ιστορίας της δολοφονίας, έκαναν τον γύρω του (ελληνικού έστω) διαδικτύου διάφορες φωτογραφίες της Ζακι και του Ζακ, άλλοτε απόψεις, άλλοτε επεξεργασμένες και άλλοτε ως σκίτσα. Μία από τις επεξεργασμένες φωτογραφίες δημιουργήθηκε από το «psychostomaxika», μία σελίδα του facebook/Instagram. Σε αυτήν⁵², παρουσιάζεται η Ζάκι στο κέντρο της εικόνας, με μία

⁵¹ Το 1 από τα 4 μέρη της παράστασης ονομαζόταν «protest». Κάθε ένα από τα συμμετέχοντα άτομα συμμετείχε στη διαμαρτυρία, εκφραζόταν με το δικό του τρόπο ή/και συντονισμένα φώναζαν/κατελάμβαναν τον χώρο και έγραφαν στο πάτωμα της σκηνής με κιμωλία, διάφορα συνθήματα ή φράσεις που αφορούσαν τη Ζάκι, ενώ από πίσω έπαιζαν σε λούπα τα συνθήματα από τις πορείες.

⁵² Βλ. Παράρτημα IV, εικόνα 7.

πολύχρωμη περούκα, μακιγιάζ και ρούχα που μάλλον ταυτίζονται με εκκλησιαστική φορεσιά. Στο κέντρο του θώρακά της υπάρχει ένα δοχείο κόκκινο που μοιάζει με καρδιά και γύρω του έχει αγκάθια. Το δοχείο είναι φωτισμένο, βγάζει φωτιά και από πάνω του έχει έναν σταυρό. Η Ζάκι έχει τα χέρια της όπως και στις εκκλησιαστικές εικόνες και παρουσιάζεται ως αγία. Δεξιά κι αριστερά σχηματίζεται η έκφραση “rebel heart (επαναστατική καρδιά)”, ένα τατουάζ που η ίδια είχε. Πάνω στην ίδια εικόνα γράφει: « sto dialo h oikogeneia sto dialo ki h patris (στο διάλο η οικογένεια στο διάλο και η πατρίς)». Ένα από τα συνθήματα της πρώτης πορείας ήταν «Η Ελλάδα να πεθάνει να ζήσουμε εμείς, στο διάλο η οικογένεια στο διάλο η πατρίς». Τόσο η συγκεκριμένη εικόνα όσο και το σύνθημα, παρ’όλο που μάλλον δεν θα είχε την ίδια ανταπόκριση από τους πιο «μετριοπαθείς» χώρους της ΛΟΑΤ(Κ)Ι κοινότητας, βοήθησαν στο να γίνει μία κριτική και μία αντίσταση στην κυρίαρχη ετεροκανονικότητα και στους «νοικοκυραίους» που ένα μεγάλο μέρος του κινηματικού «εμείς» θεωρούσε υπαίτιους. Τη θέση της αγίας παίρνει τώρα η Ζάκι και καταλαμβάνει λίγο ακόμα χώρο. Ίσως μία ανάγνωση είναι, ταυτόχρονα, ότι θα ζήσει σαν σύμβολο για πάντα.

Το σίγουρο είναι πως το κινηματικό κουήρ που υποστήριξε αυτή τη φωτογραφία και το σύνθημα ήταν ταυτόχρονα και ανθελληνικό, ενάντια σε ένα έθνος που με βάση την ιεραρχία που έχει στο ποια σώματα αξίζουν να υπάρχουν και να πενθούνται, ο Ζακ/η Ζάκι και κατ’επέκταση όλα όσα δεν πληρούν τα «σωστά» χαρακτηριστικά άτομα, αποκειμενοποιούνται. Παρομοίως, κατά τη γνώμη μου, θα μπορούσαμε να διακρίνουμε την ίδια ανθελληνικότητα και την ημέρα της κηδείας, πράγμα που συμπεραίνω μέσα από τις περιγραφές της Φαίης, της./του Χάρης και της/του Μαξ για την κηδεία, στην οποία παρευρέθησαν, οι οποίες έγιναν εκτός της συνέντευξης. Η κηδεία έγινε την Τρίτη 25/9/18, στην Ιτέα, απ’ όπου καταγόταν και μεγάλωσε ο Ζακ. Εκεί παρευρέθησαν συγγενείς του Ζακ, συγχωριανές/οί, τα ΜΜΕ, τα οποία σύμφωνα με την/τον Χάρης κρατήθηκαν μακριά, και φίλες/οι του Ζακ. Σύμφωνα με τη Φαίη, ο Ζακ ήταν ντυμένος γαμπρός («του φορούσαν και στεφάνι γαμπριάτικο), όπως συνηθίζεται στα χωριά όταν είσαι άγαμος. Ενώ το χριστιανικό, αν και ο ίδιος άθεος, τελετουργικό της ταφής συνεχιζόταν κανονικά και ο παππάς έψελνε, ανάμεσα στους συγγενείς και φίλους, μερικές/οι φίλες/οι, πάλι σύμφωνα με την αφήγηση της Φαίης, ξεκίνησαν να πετάνε «καούκες», σημαίες, γκλίτερ και διάφορα «απαραίτητα» για τη Ζάκι αντικείμενα και τραγούδησαν το “like a prayer”. Και στις περιπτώσεις του συνθήματος και της εικόνας, έτσι κι εδώ, στην κηδεία, υπογραμμίζεται η ανθελληνικότητα ως πολιτική και δημιουργείται μία πολιτική «παραβατικού πένθους» και ένα «καταχρηστικό

πένθος». Όπως και στην περίπτωση των Γυναικών στα Μαύρα, γίνεται κι εδώ ταυτόχρονα μία εθνική και μία έμφυλη προδοσία: εθνική, καθώς η εκκλησία είναι άμεσα συνδεδεμένη με το ελληνικό έθνος και επιλέγουν για το ποια άτομα είναι άξια πένθους και με ποιον τρόπο, και έμφυλη, γιατί το φύλο εδώ και η έκφρασή του δεν επιτελείται σύμφωνα με τα κανονιστικά ιδεώδη. Με την ανθελληνικότητά τους και τα μη ετερο/ομοκανονικά χαρακτηριστικά τους, σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, «πενθούν το θάνατο που δεν θρηνείται, διαταράσσουν το καθεστώς της παγκόσμιας βιοπολιτικής» (Αθανασίου 2007:233).

Ένα ακόμη παράδειγμα για τον «θάνατο που δεν θρηνείται» μπορούμε να βρούμε και στην πορεία μνήμης⁵³ για τα θύματα του Ορλάντο, που διοργανώθηκε στην Αθήνα τον Ιούνιο του 2016. Άτομα από ΛΟΑΤΚΙ οργανώσεις και ατομικότητες συγκεντρώθηκαν με πανό και αναμμένα κεριά, για να στηρίζουν τις οικογένειες και τους φίλους των θυμάτων, αλλά και ως μία κίνηση αλληλεγγύης και στήριξης σε όλα τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα. Παρά τη διαφορά τους όσον αφορά την καταγωγή και τα βιώματα στο αμερικανικό και ελληνικό πλαίσιο, το φαντασιακό της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας στην περίπτωση αυτή λειτούργησε ως μία μαζική εκδήλωση πένθους, διεκδίκησης και αλληλεγγύης. Παρόμοια κίνηση αλληλεγγύης ανάμεσα σε ΛΟΑΤΚΙ κοινότητες, που δεν αφορά άμεσα τις ΛΟΑΤΚΙ απώλειες, αναπτύχθηκε και με την άφιξη του Πούτιν στην Αθήνα⁵⁴, τον Μάιο του 2016, όπου ΛΟΑΤΚΙ οργανώσεις οργάνωσαν διαμαρτυρία μπροστά στο Σύνταγμα. Σε αυτήν, υπήρξαν πλακάτ που έγραφαν «#Η αγάπη δεν είναι προπαγάνδρα/ Αλληλεγγύη στη Ρωσική κοινότητα» και «έξω ο Πούτιν από την Ελλάδα», ενώ δίπλα υπήρχαν οι σημαίες της Ελλάδας, του ουράνιου τόξου, η τρανς σημαία και η ρωσική. Και σε αυτό το γεγονός, η αλληλεγγύη μεταξύ των ΛΟΑΤΚΙ υποκειμένων δεν περιορίστηκε στα αθηναϊκά γεωγραφικά όρια, ούτε στις διαφορετικές εθνικές ταυτότητες.

Συμπερασματικά του υποκεφαλαίου, μετά τη δολοφονία του Ζακ φαίνεται να αναπτύσσεται ένα «εμείς» που αντιστέκεται στα ελληνικά πρότυπα που ορίζουν ποιο άτομο αξίζει να πενθηθεί και ποιά να πενθήσουν για αυτό. Το «εμείς» αυτό οικοδομήθηκε μέσα από συνεργασίες διάφορων κινηματικών χώρων, όπως ο αναρχικός με τον κουήρ χώρο, ο κουήρ με πιο θεσμικές συλλογικότητες, αλλά και με διάφορες συνεργασίες, όπως η κουήρ ομάδα του FtL με τον θεσμικό οργανισμό της Στέγης. Ο στόχος του «κοινού» αγωνιστικού σώματος ήταν το

⁵³ Newsroom iefimerida. (2016, Ιουνίου, 14). Πλήθος κόσμου στην πορεία συμπαράστασης στα θύματα του Ορλάντο. Iefimerida. Πρόσβαση στις 27/09/2019. <https://www.iefimerida.gr/news/272396/plithos-kosmoy-stin-poreia-symparastasis-sta-thymata-toy-orlanto-eikones>

⁵⁴ Efsyn.gr. (2016, Απριλίου, 27). Διαμαρτυρία της ΛΟΑΤ κοινότητας στο Σύνταγμα λόγω Πούτιν. Efsyn.gr. https://www.efsyn.gr/ellada/dikaiomata/70504_diamartyria-tis-loat-koinotitas-sto-syntagma-logo-poytin

δημόσιο πένθος, η διεκδίκηση αυτού και η ενωμένη αντίσταση. Το «εμείς» αυτό δεν περιορίστηκε μόνο σε γεωγραφικούς τόπους, όπως οι πορείες και τα γκράφιτι – ως ίχνη αντίστασης και ένωσης, αλλά αναπτύχθηκε σε ένα μεγάλο μέρος του και διαδικτυακά με σχετικά καλέσματα συσπείρωσης, όπως και με τη διάδοση εικόνων και πληροφοριών που αφορούν τον/την Ζακ/Zackie είτε ως σύμβολο είτε ως εξελίξεις για την υπόθεση. Σε κάθε περίπτωση το «εμείς» αυτό αντιστεκόταν στο ελληνικό συγκεκριμένο, που δεν άφηνε περιθώριο προστασίας και έκφρασης των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων και του πένθους τους.

Πόσο «κοινό» είναι το αγωνιστικό «σώμα»; Διαφορές των κινηματικών και μη χώρων

Και σε αυτό το σημείο της εργασίας, αν και ο τίτλος προϋποθέτει την/τον αναγνώστρια/η, ένα βασικό ερώτημα είναι το τι σημαίνει «για τον Ζακ/για τη Ζάκι». Στα προηγούμενα μέρη, είδαμε πως σημαίνει μία συσπείρωση ενός «εμείς» των ΛΟΑΤΚΙ χώρων, αλλά και άλλων συναντήσεων. Σε σημεία, είδαμε, όμως, πως αυτό το «εμείς» απαρτίζεται από μικρότερες ομάδες, καθώς συγκρούεται εσωτερικά. Πόσο «κοινό» είναι τελικά αυτό το αγωνιστικό σώμα που αναπτύχθηκε μέσω του δημόσιου πένθους μετά τη δολοφονία και με ποιές πρακτικές διαχωρίζεται, αν το κάνει;

Στην πρώτη «κουήρ» πορεία, στις 26/9/18, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, υπήρχαν συνθήματα και του κουήρ και του αναρχικού και ανάμεσα στους δύο αυτούς χώρους. Συχνά, το ένα σύνθημα ακολουθούσε το άλλο, ενώ υπήρξαν κάποιες φορές που φαινόταν το ένα να καλύπτει το άλλο. Τα μη ομαλά ουρλιαχτά, η απουσία συγχρονισμού, σε συνδυασμό με την αντίθεση πολλές φορές στα συνθήματα, το ένα να μιλάει για αφεντικά και το άλλο για κλωτσιές με δωδεκάποντα, φαινόταν να υπογραμμίζει μία σύγκρουση των διαφορετικών χώρων που βρίσκονταν μαζί σε κάτι κοινό, την πορεία. Ο κοινός αγώνας σε έναν χώρο, εκείνον της πορείας, είχε ξεκάθαρα και διαφορετικές προτεραιότητες.

Το «εμείς» ήταν εκεί, φώναζε και συσπειρωνόταν, ενώ ταυτόχρονα υπήρχαν οι εσωτερικές συγκρούσεις των χώρων. Όταν η πορεία είχε φτάσει κάπου στη μέση, και βρισκόμασταν κοντά στο Σύνταγμα, ξεκίνησαν στα πλαϊνά της πορείας, εκτός του αγωνιστικού σώματος, άτομα με καλυμμένα τα πρόσωπά τους, να σπάνε συντονισμένα, δεξιά κι αριστερά, τα ΑΤΜ. Πολλά από εμάς που βρισκόμασταν στην πρώτη γραμμή της πορείας μαζευτήκαμε στο κέντρο της σειράς, σαν να θέλαμε να απομακρυνθούμε και από τον φυσικό χώρο, αλλά και να αποσυνδεθούμε από αυτή την κίνηση. Στη γωνία που «έστριβε» για το Σύνταγμα, συνέβαινε άλλο ένα σπάσιμο. Τη στιγμή εκείνη ακούσαμε φωνές, «EEEEEE», και άτομα της πορείας

διαφώνησαν εντόνως με αυτή την κίνηση. Μετά από αυτό, ξεκίνησε από ένα μεγάλο μέρος της πορείας το σύνθημα «Έξω οι μάτσο απ' την πορεία». Ξαφνικά δεν ακούγονταν πλέον συνθήματα από κανέναν χώρο για τη δολοφονία. Ένα μεγάλο μέρος του αγωνιστικού σώματος διαφωνούσε με τους «έξω». Η κατάσταση εντάθηκε και η σύγκρουση μεγάλωσε με αποτέλεσμα, όταν είχαμε φτάσει Θεμιστοκλέους πια, οι «μάτσο» να φωνάζουν ομοφοβικές φράσεις προς το σώμα της πορείας και άτομα της πορείας να φεύγουν προς το μέρος τους. Η σύγκρουση αυτή είχε ως αποτέλεσμα να σχηματίσουμε ανθρώπινες αλυσίδες και να μείνουμε στάσιμες/οι για κάποια ώρα, μέχρι οι «μάτσο» να φύγουν.

Το παράδειγμα της πορείας δείχνει από τη μία πως υπήρξε η δημιουργία ενός «εμείς» πολύ γρήγορα και άμεσα, λίγες μέρες μετά τη δολοφονία, για κάποιες ώρες οι φωνές των χώρων αυτών ήταν ενωμένες. Με μία διαγώνια ματιά, πόσο διαθεματική προσέγγιση είχε η συγκεκριμένη πορεία και κατά πόσο το αγωνιστικό αυτό σώμα είχε έναν χώρο «κοινό»; Αναμφίβολα, βρισκόμασταν όλα εκεί για να φωνάξουμε για τη δολοφονία, να είμαστε αλληλέγγυα το ένα στο άλλο, να διεκδικήσουμε την «οργή και τη θλίψη», δημόσια. Η σύγκρουση των «μάτσο» με ένα μεγάλο μέρος της πορείας, φάνηκε να δημιουργεί ένα άλλο «εμείς», και τη στιγμή εκείνη ο «άλλος» δεν ήταν «οι μπάτσοι και τα αφεντικά», ούτε οι «νοικοκυραίοι». Ήταν οι «μάτσο» που διεκδικούσαν ένα χώρο, που δεν ήταν επιθυμητό από την πορεία, ούτε σαν πράξη ούτε σαν επιλογή χρονική. Σύμφωνα με τον Φιλ, η πορεία ίσως δεν είχε την ίδια αντίδραση στο σπάσιμο, «αν έσπαγαν τα τσάμια, ας πούμε, του Βενέτη δίπλα στη δολοφονία από το να σπάνε ATM [...] νομίζω ήταν αυτό το δίνω μια ευκαιρία για να πούνε οι γνωστοί – άγνωστοι που έσπασαν τα ATM και χωρίς όμως συγχρόνως να κάνω κάτι με άμεσο μήνυμα/αποτέλεσμα». Το συγκεκριμένο «σπάσιμο» δεν αφορούσε το μεγαλύτερο μέρος της πορείας και, αντιθέτως, ήταν σαν να «σκιάζεται» ο στόχος της συγκεκριμένης πορείας.

Μία ακόμη διάσπαση του «κοινού αγωνιστικού σώματος» του εμείς, έγινε με το γκράφιτι του Ζακ/της Ζάκι στα Εξάρχεια, που αναφέρθηκε παραπάνω. Λίγες ώρες αφότου είχε ξεκινήσει, και ενώ είχα φύγει και είχα επιστρέψει στο σημείο, το γκράφιτι του Ζακ/ της Zackie, δεν υπήρχε. Δεν υπήρχε ούτε κόσμος και το parking ήταν κλειστό. Αναρωτήθηκα τι συνέβη και μία φίλη μάς είπε πως υπήρξε σύγκρουση και αναγκάστηκαν να αναβάλουν το γκράφιτι για άλλον χώρο. Το άτομο που είχε κάνει το γκράφιτι του Πολίτη πήγε στο σημείο μαζί με άλλα άτομα και, όπως μου μετέφεραν, έλεγαν: «Αυτός ο χώρος είναι του Πολίτη/ δεν είναι σωστό/ θα πρέπει να το σβήσετε/ θα σας βοηθήσουμε να το κάνετε αλλού, αλλά όχι εδώ». Θυμάμαι να κρατάω

σημειώσεις αργότερα εκείνη τη νύχτα: «Ήταν πολύ άγριο το κενό αυτό». «Σύμμαχοι» δεν επέτρεψαν να υπάρχει ο Ζακ σε έναν χώρο, τον οποίο τον διεκδικούσαν για δικό τους. Τη στιγμή εκείνη, υπογραμμίστηκε, με βίαιο τρόπο, πως η συσπείρωση γίνεται υπό προϋποθέσεις και ο χώρος δεν είναι δεδομένα κοινός. Την επόμενη μέρα, η ομάδα του πολιτικού stencil έβγαλε ανακοίνωση στην ηλεκτρονική εκδήλωση στο facebook πως «δυστυχώς το γκράφιτι δεν κατέστη δυνατόν να ολοκληρωθεί. Θα ενημερώσουμε για τη συνέχεια». Πολλά άτομα ρωτήσαμε τους λόγους που ο Ζακ δεν είναι στον τοίχο, που τόσο ταίριαζε να είναι στον συγκεκριμένο αν μιλάμε για κοινούς αγώνες που διασταυρώνονται, αλλά δεν υπήρξε σαφής απάντηση, και το γκράφιτι ολοκληρώθηκε σε άλλο σημείο στα Εξάρχεια⁵⁵. Αυτή τη φορά υπογραμμίστηκε πως οι συγκρούσεις σε έναν μη ανοικτό χώρο δείχνουν μόνο τα απολέσματά τους, και όχι τις εσωτερικές διαμάχες και διεργασίες. Παρ'όλα αυτά, φαινόταν η διεκδίκηση του χώρου ως «αναρχικού», του Πολίτη, κάτι που άφηνε απ'έξω μία σύνδεση κοινών αγώνων, όπως έγινε και στην πρώτη πορεία της Τετάρτης, μετά τη δολοφονία του Ζακ. Αυτή τη φορά η σύγκρουση ήταν σιωπηρή, όσον αφορά ΛΟΑΤ και κουήρ, και αφορούσε άμεσα ένα μέρος του αναρχικού χώρου και τις εσωτερικές τους διαμάχες για το ποιος χώρος ταιριάζει στον Ζακ/ στην Zackie. Αν ήταν ένα γκράφιτι ενός άλλου αναρχικού και δεν ήταν η οροθετική drag queen θα ήταν ταιριαστό να βρίσκεται μαζί με τον Πολίτη; Οι έμμεσες επιπτώσεις αφορούσαν για άλλη μια φορά την διερώτηση του πόσο κοινούς αγώνες έχουν οι αναρχικοί χώροι με τους κουήρ και τους ΛΟΑΤ, γεγονός που θυμίζει την απάντηση «αρχίδια εξέγερση σύντροφοι» στο «μπάτσοι, μουνιά, σκοτώνετε παιδιά» και στην ανάλυση της Χαλκιά για τους φεμινιστικούς και αναρχικούς αγώνες μετά τη δολοφονία του Γρηγορόπουλου.

Ένα ακόμη παράδειγμα για το πώς αποδομείται το κοινό φαντασιακό της (ΛΟΑΤΚΙ) κοινότητας, θα μπορούσε να είναι το Athens Pride 2019. Αυτή τη χρονιά, ήταν αφιερωμένο στον Ζακ. «Το 15ο Athens Pride τιμά τη μνήμη του πολυαγαπημένου μας Ζακ, θυμάται τον γενναίο ακτιβισμό του και μαζί με την κοινότητα απαιτεί να αποδοθεί δικαιοσύνη για το θάνατό του⁵⁶». Τι σημαίνει όμως η παραπάνω δήλωση; Ενώ για το Athens Pride η πολιτική της αφιέρωσης στη

⁵⁵ Βλ. Παράρτημα IV, εικόνα 9.

⁵⁶ Με πληροφορίες από την επίσημη ιστοσελίδα του Athens Pride. Πρόσβαση στις 27/09/2019: <http://athenspride.eu/o-dromos-echei-ti-diki-mas-istoria/>

μνήμη του Ζακ⁵⁷ φαινόταν επαρκής, για τα άτομα που μαζεύτηκαν στα πανό για τον/την Ζακ/Ζάκι δεν ήταν.

Ήταν το χειρότερο pride. Είχε από το taxi beat και τα H&M, είχε κι εμάς στη μέση που νομίζω ήμασταν όλα σε φάση τι ακριβώς κάνουμε εδώ, ας μην αυτοκετοποιούμαστε, αλλά ήμασταν σαν party promoters και δεν μας παίζαν και πολύ για να μη χαλάσουμε το κλίμα το συναίσθημα της γιορτής. (Βασιλική)

Ήταν θέατρο του παραλόγου, γιατί από τη μία ήταν αφιερωμένο στο Ζακ και το σύνθημα ήταν επίκληση στο συναίσθημα 'οι δρόμοι έχουν τη δική μας ιστορία', αλλά ξεκινάει, βγαίνει το άρμα του pride και είναι όλοι πανηγύρια, χοροί, τραγούδια κτλ, μαζί σας ναι, αλλά ρε παιδιά, είναι αφιερωμένο στο Ζακ, πριν από κάποιους μήνες δολοφονήθηκε κι εμείς ήμασταν εκεί και φωνάζαμε συνθήματα με αυτά τα δύο πανό και φωνάζαμε για τη δολοφονία για το Ζακ και την αστυνομική βία [...] και νομίζω ότι είχαμε καταλήξει μόνοι μας στο τέλος. Αρκετά άτομα, αλλά, ξέρεις, είχαν διαχωρίσει τη θέση τους οι άλλοι. (Φαίη)

Στο Pride της Αθήνας φέτος θα έπρεπε να υπάρχουν πολλά περισσότερα άτομα, αν όχι κι όλα, να κάνουν στάση στο σημείο στη Γλάδστωνος που έγινε η δολοφονία του Ζακ. Το πιο μεγάλο κομμάτι του Pride ήταν θεωρώ «ντάξει περνάμε καλά», πολύ θεσμικό, έπαιζαν και χορηγοί, η φάση έγινε από H&M μέχρι και taxi beat και δεν ξέρω γω τι άλλο. (Νίκη)

Για όσα ήταν στα πανό, ο καπιταλιστικός χαρακτήρας του pride ήταν τρομερά αντιθετικός με την αφιέρωση στο Ζακ, με την όποια κινηματική δράση τη συγκεκριμένη ημέρα. Όταν η παρέλαση έφθασε στην Ομόνοια, τα άτομα που περπατούσαν με τα 2 πανό⁵⁸ έστριψαν προς το σημείο της δολοφονίας, κάτι που το υπόλοιπο σώμα της παρέλασης δεν έκανε και συνέχισε τον δρόμο του προς το Σύνταγμα. Για τη Νίκη, φίλη του Ζακ, μέλος του FtL και πρόσφατα κινηματικό υποκειμένο, όπως και για τη Βασιλική και τη Φαίη, ο τυπικός θεσμός του Pride με τον εμφανή καπιταλιστικό και «γιορτινό» χαρακτήρα, δεν μπόρεσε να ταιριάξει στις διεκδικήσεις και ορατότητα περί της δολοφονίας του Ζακ, παρά τα όσα ο θεσμός υποστήριζε ότι έκανε τη συγκεκριμένη μέρα. Το Pride, με την φετινή αφιέρωση του για τον/την Ζακ/τη Zackie, φαίνεται να περιορίστηκε σε αυτή την ανακοίνωση, καθώς η πορεία ήταν σε «γιορτινή διάθεση» και συνθήματα για τη δολοφονία ακούγονταν μόνο από τα δύο σχετικά πανό. Ακόμη, με εξαίρεση αυτά τα δύο πανό που αφορούσαν τη δολοφονία και ήταν κατά κύριο λόγο άτομα που

⁵⁷ Στο Δελτίο Τύπου περιγράφεται το γεγονός με έναν πολύ μετριοπαθή τρόπο, καθώς δεν δίνονται ούτε λεπτομέρειες για τους υπαίτιους, αλλά ακόμα και όταν αναφέρουν 1 φορά ότι ήταν δολοφονία, χρησιμοποιούν τη λέξη σε παθητική, «δολοφονημένος», λες και δεν υπήρχαν οι δράσεις και οι δομές που το έκαναν αυτό.

⁵⁸ «Οργή και θλίψη η Ζάκι θα μας λείψει/ οι ζωές μας έχουν αξία» και «εμπρός πουστιά να καταστρέψεις την κάθε ελληνική μαγκιά»

συμμετείχαν και στις προηγούμενες πορείες και όχι από την ομάδα του Pride, δεν υπήρχε κάποιο «κοινό» αγωνιστικό σώμα για το Pride που ήταν αφιερωμένο στη μνήμη του Ζακ.

Πέρα από τη διαφορά ενός θεσμικού και ενός «κουήρ» μέρους της παρέλασης και τις διαφορετικές πολιτικές στρατηγικές και επιδιώξεις, τη στιγμή αυτή υπήρξε άλλη μία σύγκρουση: τα 2 κουήρ πανό δεν επέτρεψαν να εισέλθουν στο σημείο της δολοφονίας άτομα που κρατούσαν κυβερνητικό πανό. Ακόμη, στο τέλος της βραδιάς, όταν τελείωσε η τραγουδίστρια Ελένη Φουρέιρα το πρόγραμμα της και βγήκε ο πρώην σύντροφος του Ζακ να μιλήσει γι' εκείνον και μετά ο αδερφός του Ζακ, πολύ μεγάλο μέρος της πλατείας άρχισε να αποχωρεί. Το «γιορτινό κλίμα» της παρέλασης και η απουσία κινηματικότητας σχετικά με τη δολοφονία, η αντίσταση στο κυβερνητικό πανό να εισχωρήσει στη Γλάδστωνος, και η μαζική αποχώρηση του «σώματος» του Pride, μόλις τελείωσε η ψυχαγωγία, φαίνεται να υπογραμμίζουν ξανά αυτό που ο/η Μαξ ανέφερε για τη «λειτουργικότητα των χώρων»⁵⁹.

Στο σημείο αυτό φαίνεται ταιριαστή και η αναφορά στη συνεργασία της Στέγης με το FtL, όσον αφορά τη λειτουργικότητα του κάθε χώρου και την ανάμειξη ενός μέρους της κουήρ «κοινότητας», την καλλιχνική ομάδα. Παρά το ότι η παράσταση κύλησε ομαλά και εκπληρώθηκαν οι στόχοι του FtL (να αναπτυχθούν οι συγκεκριμένες πρακτικές της διαχείρισης του πένθους και του τραύματος, της φροντίδας και της αλληλεγγύης, η ορατότητα για τη δολοφονία και τη ζωή της Ζάκι, να συλλεχθούν χρήματα για τα δικαστικά έξοδα), στο εσωτερικό της ομάδας κυριαρχούσε η ερώτηση του κατά πόσο είναι εφικτή η συνεργασία με έναν θεσμό για ένα κουήρ ζήτημα από κουήρ άτομα («Στην αρχή δεν μου άρεσε καθόλου ότι θα γινόταν στα πλαίσια της Στέγης, ένιωσα να ντρέπομαι να συμμετάσχω με το κόντεξτ της ταυτότητας της κουήρ σε κάτι στη Στέγη» Βασιλική).

Μία διαφωνία μεταξύ του θεσμού και της κουήρ ομάδας ήταν και η, ξαφνική και απροειδοποίητη, συμπερίληψη του FtL στην «εβδομάδα Pride της Στέγης». Μέσα σε αυτήν, συμμετείχε και η καμπάνια «βγες και πες» του Outview Queer Film Festival, και η συμμετοχή

⁵⁹ Παρομοίως, θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ενδεικτικά το βίντεο κλιπ του Παυλίδη, που ήθελε να γράψει ένα τραγούδι για το Ζακ/τη Ζάκι, και εν τέλει, ενώ συμμετείχαν εθελοντικά κουήρ άτομα στο βίντεο κλιπ, στο τέλος δεν ήθελε να φιλοξενήσει σε μία συναυλία του, που θα παρουσίαζε τον δίσκο και το τραγούδι, τα μπλουζάκια από το Justice4ZakZackie «για να μην υπάρξει ταύτιση». Ακόμη, μία παράσταση που ήταν αφιερωμένη στον Ζακ, ενώ έγινε στο θέατρο σταθμός, φιλοξενήθηκε και στο θέατρο Εμπρός, παρ'όλο που οι συντελεστές της είχαν ενημερωθεί για έναν βιασμό που είχε διεξαχθεί στον χώρο και οι συντελεστές του Εμπρός δεν πήραν τα κατάλληλα μέτρα έπειτα. Οπότε, είναι το «εμείς» σε αυτές τις περιπτώσεις μία στιγμή ενότητας και μετά όλα «γυρίζουν στο κανονικό τους»; Πόσο στιγμιαίο είναι και πόσο διαθεματικό; Πόσο διαθεμιμένο είναι να αναστοχαστεί διαθεματικά και να συμμετέχει και σε άλλους αγώνες που δεν αφορούν αποκλειστικά και μόνο το δικό του χώρο κάθε φορά;

της Στέγης στο Athens Pride 2019. Η δυσανασχέτηση της ομάδας αφορούσε πολιτικές διαφορές και πρακτικές και με το κινηματογραφικό φεστιβάλ και με το Athens Pride⁶⁰. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια της συνεργασίας τους, ενώ οι σκηνοθέτριες είχαν συμφωνήσει πως θα δοθούν τα έσοδα της παράστασης στα δικαστικά έξοδα της οικογένειας, η Στέγη δεν είχε δώσει σαφή απάντηση για το αν θα γίνει και πως, μέχρι 2 μέρες πριν την παράσταση. Τελικά, έβγαλε μία ανακοίνωση πως «η παράσταση είναι δωρεά(ν)» και ανέλυε τον τρόπο της διαδικασίας. Μέχρι να γίνει αυτό, η ομάδα αναρωτιόταν το αν θα έκανε εν τέλει η Στέγη το βήμα να βρεθούν στη μέση, καθώς τα ίδια τα άτομα με την ύπαρξή τους εκεί και το ότι συνεργάζονταν με ένα θεσμό, παρά τις αμφιβολίες τους, έκαναν το δικό τους μέρος της συνεργασίας⁶¹. Το αποτέλεσμα αναστοχασμού και (αυτο)κριτικής της ομάδας ήταν να αφιερώσουν ένα μέρος της παράστασης στην σύγκρουση του θεσμού (Στέγη) και του κουήρ (FtL). Η σκηνή αυτή αφορούσε έναν γάμο, με δύο drag queens, οι οποίες στο σημείο της «ένωσης», φόρεσαν από μία πλαστική τσάντα – δώρο της Στέγης με την επωνυμία της πάνω τους. Τη στιγμή που ξεκίνησαν να φιλιούνται, με τις τσάντες φορεμένες, έπαιξε στα ηχεία σε λούπα η φράση “do you ever feel like a plastic bag”, από το τραγούδι “Fireworks” της Katy Perry. Η σκηνή ήταν άμεση κριτική της παράστασης στην ίδια τη Στέγη, ως ένα θεσμικό μέσο το οποίο «εκμεταλλεύεται» την κουήρ κοινότητα και το πένθος τους στα καπιταλιστικά δεδομένα, κάτι το οποίο αναδύθηκε και μέσα από τις δυαδικές συζητήσεις μας με τα άτομα. Στις/στους συμμετέχουσες/ντες ήταν ξεκάθαρο πως η Στέγη τα εκμεταλλεύτηκε προς όφελος της δικής της προώθησης, «χωρίς να ολοκληρώνει το δικό της μέρος της συμφωνίας». Αυτό το σημείο φαίνεται να είναι συμβατό και με τη συζήτηση που είχαμε με τον Φιλ, ο οποίος έφερε ως παράδειγμα συνάντησης του θεσμικού με το κουήρ, τη Στέγη και το FtL και το κατά πόσο μπορεί να υπάρξει συνεργασία ανάμεσα σε θεσμούς και κουήρ εγχειρήματα, χωρίς να υπάρχει η οποιαδήποτε «εκμετάλλευση» ή «προδοσία»⁶².

⁶⁰ Στο σημείο αυτό, ο Φιλ επισημαίνει πως δεν «μπορούμε να κρίνουμε τη Στέγη με δεδομένα κουήρ κατάληψης, πρέπει να την κρίνουμε με τα αντίστοιχα». Η δυσανασχέτηση της συμπερίληψης στην εβδομάδα του Pride υπήρχε, όμως τονίζονταν και η λειτουργικότητα των χώρων.

⁶¹ Σε μία προσπάθεια διευκρίνησης της ασάφειας γύρω από το οικονομικό ζήτημα που αφορούσε τα εισιτήρια, διενεργήθηκε μία συνάντηση με όλη την ομάδα του FtL (όπου ήμουν παρούσα) και με 2 άτομα της Στέγης που είχαν αναλάβει την επικοινωνία μεταξύ της Στέγης και της ομάδας. Κατά τη στιγμή όπου τα μέλη της ομάδας μιλούσαν για τη δυσαρέσκειά τους, ο Χρ., το ένα από τα δύο άτομα, είπε: «είμαι κι εγώ μέλος της κοινότητας». Τη στιγμή εκείνη, η ταυτότητά του ως προσωπικό της Στέγης φαινόταν να είναι περισσότερο σημαντική από την γκέι του ταυτότητα. Επίσης, σύμφωνα με την ΤΤ «ο διαχωρισμός του κουήρ και του γκέι άντρα ήταν εμφανής. Ο γκέι άντρας είναι ο πιο προνομιούχος μέσα στο ΛΟΑΤΚΙ φάσμα».

⁶² Μία ακόμη κίνηση ώστε να «χτιστεί μία γέφυρα» ανάμεσα στα πιο θεσμικά πλαίσια και στα κουήρ αφορά την κριτική που έγινε στο Outview Film Festival το 2018, για τρανσφοβικές και σεξιστικές συμπεριφορές. Παρ’όλο που όλες οι ΛΟΑΤΚΙ οργανώσεις ενημερώθηκαν για το ζήτημα, δεν έγινε καμία επίσημη αναφορά σε αυτό,

«Η Ζάκι ζει». Συμπεράσματα της έρευνας και επίλογος

Αν ήταν απαραίτητος ένας ορισμός της ελληνικής ΛΟΑΤ(Κ)Ι κοινότητας, θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για την ρευστότητα και ποικιλία του, πολύ πιο εύκολα από το να προσπαθήσουμε να τον «τακτοποιήσουμε». Σύμφωνα με την παρούσα έρευνα, η «κοινότητα», αν και σε πρώτη ανάγνωση θεωρείται δεδομένη η κατανόηση των συστατικών της, μπορεί να σκιαγραφηθεί ανά χώρο και λειτουργία και σύμφωνα με το χωροχρονικό συγκείμενο. Σύμφωνα με τις/τους συνομιλήτριες/ές μου, θα μπορούσαμε να περιγράψουμε τον αυτοπροσδιορισμό των ΛΟΑΤΚΙ, σε όσα άτομα ταυτίζονται και συνδιαλλέγονται σύμφωνα με μία από τις ταυτότητες του ακρωνυμίου και σε όσα άτομα βρίσκονται και κοινωνικοποιούνται μέσα σε αυτές τις ταυτότητες, με έντονο το κινηματικό πρόσημο. Έπειτα, ανάμεσα στη δεύτερη κατηγορία, οι ΛΟΑΤ πρακτικές διαφέρουν από τις κουήρ, οι πρώτες εμφανίζονται ως πιο «μετριοπαθείς» και θεσμικές και οι δεύτερες ως αντιεξουσιαστικές, αυτοοργανωμένες κ.τ.λ, με μία μεγαλύτερη οξύτητα λόγου και πράξης. Για τις ΛΟΑΤ και κουήρ ομάδες και τα κινηματικά υποκείμενα οι διαφορές είναι εμφανείς⁶³. Παρ'όλα αυτά, η ΛΟΑΤ(Κ)Ι «κοινότητα» παρουσιάζει «κοινές διεκδικήσεις» και οι χώροι της είναι «λειτουργικοί» και «σημεία αντίστασης» όσον αφορά το ελληνικό συγκείμενο.

Έπειτα, όσον αφορά τη διαχείριση του πένθους για τον Ζακ/ τη Ζάκι, φάνηκε να αναδύθηκε ένα «εμείς», που συνδιαλλέχθηκε, συμάχησε, άλλοτε αυθόρμητα και άμεσα και άλλοτε προσεκτικά σχεδιασμένα, διεκδίκησε και ένωσε το προσωπικό με το πολιτικό. Υπήρξε μία διαθεματική οπτική πένθους και η δημόσια έκφρασή του ήταν μια καθαρά πολιτική πράξη διεκδίκησης του ποια σώματα αξίζουν το πένθος της ελλ. κοινωνίας, δημιουργώντας μία αντίσταση στις κυρίαρχες ταξινομήσεις και ανοίγοντας το φάσμα του διανοητού για το δημόσιο πένθος.

Η πολιτική του «εμείς» μετά τη δολοφονία αναπτύχθηκε με την προσωρινή συμμαχία πολλών χώρων, του ΛΟΑΤΚΙ θεσμικού, του κουήρ, του αναρχικού και κάποιων στα ενδιάμεσα

καταλήγοντας να μην υπάρχει κάποια συνεργασία, ώστε να επιλυθεί το ζήτημα. Ενώ διαδικτυακά έκανε το γύρο του ελληνικού διαδικτύου όσον αφορά ΛΟΑΤΚΙ ατομικότητες, μία ΛΟΑΤΚΙ οργάνωση, έναν χρόνο αργότερα έκανε ένα σεμινάριο επιμόρφωσης στις/στους εθελόντριες/ές του φεστιβάλ, χωρίς να βγάλει κάποια ανακοίνωση για τον λόγο και τα αποτελέσματα αυτού.

⁶³ Ενώ ο Herbert αναφέρει τη μονοθεματικότητα των ΛΟΑΤ πρακτικών, αντιθετικά με των κουήρ, στο ελληνικό πλαίσιο αυτό είναι ακόμα σχετικό. Από τη μία έχουμε τη διαθεματική προσέγγιση της πορείας στη ΓΑΔΑ, από την άλλη το Athens Pride φαίνεται ακόμα να μην έχει αναπτύξει την πολιτική της διαθεματικότητας και συμπεριληπτικότητας, παρά μόνο σε στιγμές «τηλεοπτικού χρόνου», όπως η προσθήκη της νοηματικής γλώσσας στη σκηνή.

αυτών και έδρασε μέσω ποικίλων πρακτικών, όπως πορείες, εκδηλώσεις, stencils και γκράφιτι, γεωγραφικά και διαδικτυακά. Στο σύνθημα «η Ζάκι ζει», η Ζάκι φαίνεται να καθίσταται ένα σύμβολο διασταυρώσεων ταυτοτήτων, που είναι ευάλωτο στην ελληνική κοινωνία, και ένασύμβολο «κοινών» αγώνων διεκδίκησης στο ελληνικό φαντασιακό. Παρ'όλα αυτά, φάνηκε σε πολλά από αυτά τα γεγονότα η ανάγκη για μία αναθεώρηση των πολιτικών και για μία ανάπτυξη διαθεματικής οπτικής, που δεν θα βασίζεται σε εσφαλμένες ή βεβιασμένες αφηγήσεις περί ενωμένης και ίσης «κοινότητας». Στο εσωτερικό του «εμείς» υπήρξαν συγκρούσεις ανάμεσα σε όλους τους παραπάνω χώρους, πράγματι, υπογραμμίζοντας αυτή την ανάγκη ξεδιπλώματος του φαντασιακού των κοινοτήτων και ίσως μιας ειλικρινούς διαθεματικής προσέγγισης των αγώνων.

Η δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου/ της Zackie Oh τον περασμένο Σεπτέμβρη συντάραξε ένα μέρος της ελληνικής κοινωνίας, σε αντίθεση με άλλους αγώνες και σύμβολα. Για τις ΛΟΑΤΚΙ κοινότητες, φάνηκε να υπάρχει η ανάγκη συσπείρωσης και διαμαρτυρίας, αλλά και ένας αναστοχασμός για το τι σημαίνει «ασφάλεια» και «κοινότητα», μέσω της διαχείρισης του προσωπικού και του δημόσιου πένθους. Στην παρούσα έρευνα, το ζήτημα της ασφάλειας ήταν κάτι που προέκυπτε σε τακτά χρονικά διαστήματα και είτε αφορούσε την ευαλωτότητα των υποκειμένων είτε την αίσθηση του ανήκειν και του συνδιαλλέγεσθαι. Ένα ακόμη ζήτημα που υπογραμμιζόταν, είτε ως γεγονός είτε ως επιθυμία, είναι η διαθεματική προσέγγιση των γεγονότων και των αγώνων. Προσβλέπω σε μελλοντικές έρευνες που θα επεξεργαστούν περαιτέρω τα παραπάνω ζητήματα και το κατά πόσο η διαθεματική αυτή οπτική των αγώνων έχει υιοθετηθεί με επιτυχία στο ελληνικό συγκείμενο, όπως και του πένθους και του τραύματος, κρατώντας ανοικτή τη συζήτηση μεταξύ του ακαδημαϊκού και του κινηματικού χώρου, φωτίζοντας τα βιώματα και τις πρακτικές των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων και συλλογικοτήτων.

Φωτογραφία: Μαρία Μάζη, 2019

Φωτογραφία: Μαρία Μάζη, 2019

Βιβλιογραφία

I. Ελληνόγλωσση

- Αθανασίου, Α. (2007). Σκέψεις για την πολιτική του πένθους: Προς μια αντιεθνικιστική φεμινιστική πολιτική την εποχή της αυτοκρατορίας. Στο *Ζωή στο Όριο: Δοκίμια για το σώμα, το φύλο και τη βιοπολιτική*, Αθήνα: Εκδόσεις Εκκρεμές.
- Αποστολλέλη, Ά. (2012). Αναπαραστήσιμες ορατότητες και η πολιτική της ντουλάπας. Στο Α. Αποστολλέλη, Α. Χαλκιά (επιμ.), *Σώμα, Φύλο, Σεξουαλικότητα. ΛΟΑΤΚ πολιτικές στην Ελλάδα*, Αθήνα: Εκδόσεις Πλέθρον.
- Αποστολίδου, Ά. (2012). Σωματικές συνάψεις: αγωνιστικά σώματα και αναδυόμενες συλλογικότητες στην ελληνική γκέι/ ομοφυλοφιλική κοινότητα. Στο Α., Αποστολλέλη και Α. Χαλκιά (επιμ.) *Σώμα, φύλο, σεξουαλικότητα. ΛΟΑΤΚ πολιτικές στην Ελλάδα*. Αλεξάνδρα, Αθήνα: Πλέθρον.
- Βαίου, Ντ. και Καλαντίδης, Ά. (2009). Πόλεις των «άλλων». Καθημερινές πρακτικές και συγκρότηση του δημόσιου χώρου. Στο Σπυριδάκης, Μ. (επιμ.), *Μετασχηματισμοί του χώρου: κοινωνικές και πολιτισμικές διαστάσεις*, Αθήνα: Νήσος.
- Γιαννακόπουλος, Κ.. (2012). Πολιτισμικές εννοιολογήσεις της μοναξιάς: συγγένεια, κοινότητα και πολιτικές του ΛΟΑΤ κινήματος. Στο Ά. Αποστολλέλη και Α. Χαλκιά (επιμ.) *Σώμα, φύλο, σεξουαλικότητα. ΛΟΑΤΚ πολιτικές στην Ελλάδα*. Αλεξάνδρα, Αθήνα: Πλέθρον.
- Ζαββού, Α. (2018). Σκέψεις για το προσφυγικό από μια φεμινιστική οπτική, *φεμινιστικά*, 1:74-78.
- Ζαιμάκης, Γ. (2009). Κοινωνικός χώρος και ετεροτοπία: δικτυακές κοινότητες και αντιθετικές τεχνολογικές στον κυβερνοχώρο. Στο Σπυριδάκης Μ. (επιμ.), *Μετασχηματισμοί του χώρου: κοινωνικές και πολιτισμικές διαστάσεις*, Αθήνα: Νήσος.

- Κανάκης, Κ. (2012). Η επιθυμία για την ταυτότητα και η ταυτότητα της επιθυμίας,. Στο Α. Αποστολέλλη, Α. Χαλκιά (επιμ.), *Σώμα, Φύλο, Σεξουαλικότητα. ΛΟΑΤΚ πολιτικές στην Ελλάδα*, Αθήνα: Εκδόσεις Πλέθρον.
- Λαχανιώτη, Λ. (2012). Από τη λεσβιακή θεματική στο κουίρ: η διαδρομή μιας εμπειρικής έρευνας. Στο Α. Αποστολέλλη, Α. Χαλκιά (επιμ.), *Σώμα, Φύλο, Σεξουαλικότητα. ΛΟΑΤΚ πολιτικές στην Ελλάδα*, Αθήνα: Εκδόσεις Πλέθρον.
- Λυδάκη, Α. (2012). *Ποιοτικές Μέθοδοι της Κοινωνικής Έρευνας*. Εκδόσεις Καστανιώτη: Αθήνα.
- Λυδάκη, Α. (2016). *Αναζητώντας το Χαμένο Παράδειγμα. Επιτόπια Έρευνα, Κατανόηση, Ερμηνεία*. Εκδόσεις Παπαζήση: Αθήνα.
- Μαρνελάκης, Γ. (2014), *Στενές επαφές φύλου, σεξουαλικότητας και χώρου: 7 κείμενα του Γιώργου Μαρνελάκη*. Αθήνα: Futura
- Μπάτλερ, Τζ. (2008^α). *Ευάλωτη ζωή. Οι δυνάμεις του ένθους και της βίας*, Αθήνα: εκδόσεις Νήσος.
- Μπάτλερ Τζ. (2008^β). *Σώματα με Σημασία. Οριοθετήσεις του 'φύλου' στο λόγο*, Αθήνα: Εκδόσεις Εκκρεμές.
- Butler, J., (2009^α) *Αναταραχή Φύλου. Ο φεμινισμός και η ανατροπή της ταυτότητας*. Αθήνα: εκδόσεις Αλεξάνδρεια.
- Butler, J. (2009^β). *Η Ψυχική ζωή της εξουσίας. Θεωρίες καθυπόταξης*. Αθήνα: εκδόσεις Πλέθρον.
- Butler, J. (2014). *Η διεκδίκηση της Αντιγόνης. Η συγγένεια μεταξύ ζωής και θανάτου*. Αθήνα: εκδόσεις Αλεξάνδρεια.
- Μπάτλερ Τζ. (2017). *Σημειώσεις για μια επιτελεστική θεωρία της συνάθροισης*, Αθήνα: εκδόσεις Angelus Novus.

- Πολίτης, Φ. (2006). *Οι 'ανδρικές ταυτότητες' στο σχολείο. Ετεροσεξουαλικότητα, ομοφυλοφοβία και μισογυνισμός*, Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Σπυριδάκης, Μ. (2009.). *Μετασχηματισμοί του χώρου: κοινωνικές και πολιτισμικές διαστάσεις*. Αθήνα: Νήσος.
- Χαλκιά, Α. (2011). *Έμφυλες Βιαιότητες. Εξουσία, λόγος, υποκειμενικότητες*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Χαλκιά, Α. (2012). Η κοινωνιολογία της σεξουαλικότητας, οι αρρενωπότητες και ο έμφυλος Δεκέμβρης. Στο Α. Αποστολέλλη, Α. Χαλκιά (επιμ.), *Σώμα, Φύλο, Σεξουαλικότητα. ΛΟΑΤΚ πολιτικές στην Ελλάδα*. Αθήνα: Εκδόσεις Πλέθρον.

II. Ξενόγλωσση

- Alcoff, L. (1988). Cultural Feminism versus Post-Structuralism: The Identity Crisis in Feminist Theory, *Signs*, 13 (3):405-436.
- Blair, Z. S. K. (2016). The Pulse Nightclub Shooting: Connecting Militarism, Neoliberalism, and Multiculturalism to Understand Violence, *North American Dialogue*, 19 (2):102–116.
- Canning, D. (2015). Queering Asexuality: Asexual – Inclusion in Queer Spaces, *McNair Scholars Research Journal*, 8 (1):55-74.
- Carastathis, A. (2014). The Concept of Intersectionality in Feminist Theory, *Philosophy Compass*, pp. 304-314.
- Chavez, Ch. (2008). Conceptualizing from the Inside: Advantages, Complications, and Demands on Insider Positionality, *The Qualitative Report*, 13(3), 474-494.

- Clarke, M. P. (2017). Parade of Champions: The failure of Black Queer Grief, *Transition: Writing Black Canadas*, 124:91-98.
- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics, *University of Chicago Legal Forum*, Vol. 1989: Iss. 1, Article 8.
- Eves, A. (2004). Queer Theory, Butch/Femme Identities and Lesbian Space, *Sexualities*, vol. 7:480-496.
- Fox, C. and Ore Tr. (2010). (Un) Covering Normalized Gender and Race Subjectivities in LGBT 'Safe Spaces', *Feminist Studies*, 36 (3):629-649.
- Halberstam, J. (2005). *In a Queer Time & Place*. New York University Press.
- Harvey, J. (2013). Footprints in the field: researcher identity in social research, *Methodological Innovations Online*, vol. 8(1): 13-26.
- Hazen, K. (2000). The Role of Researcher Identity in Conducting Sociolinguistic Research: A reflective Case Study, *Southern Journal of Linguistics*, SouthEastern Conference on Linguistics.
- Herbert, B. (2014). "Not Gay as in Happy but Queer as in Fuck You": Examining Queer Activist Spaces of Montreal and Toronto, *Counterpoints:THE GAY AGENDA:CLAIMING SPACE, IDENTITY, AND JUSTICE*, 437:155-170.
- Koons, J. E. (2016). Pulse: Finding the Meaning in a Massacre Through Gay Latino Intersectional Justice, *Scholar*, 19(1).
- Kulpa, R. (2014). On attachment and belonging: Or why queers mourn homophobic president? , *Sexualities*, 17 (7):781-801.

Munoz, J. E. (2009). *Cruising utopia: the then and there of queer futurity*. New York University Press.

Oswin, N. (2008). Critical geographies and the uses of sexuality: deconstructing queer space, *Progress in Human Geography*, 32 (1):89-103.

Quinn, J. (2003). The Dynamics of the Protected Space: Spatial Concepts and Women Students, *British Journal of Sociology of Education*, 24(4):449-461.

Vaidya, Sh. (2010). Researcher as Insider: Opportunities and Challenges, *Indian Anthropologist*, 40(2), 25-36.

Παραρτήματα

I. Αντίγραφο εντύπου συναίνεσης συνέντευξης

Έντυπο Πληροφορημένης Συγκατάθεσης για Συνεντευξιαζόμενους/νες

Θέμα έρευνας: Η πολιτική του «εμείς» σε ΛΟΑΤ(Κ)Ι χώρους της Αθήνας. Η δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου και άλλες απώλειες.

Εγώ, ο/η, συμφωνώ να λάβω μέρος στην παρούσα διπλωματική έρευνα που διεξάγεται από τη Μαρία Μάζη, με την επίβλεψη της Καθηγήτριας κα. Α. Χαλκιά, στα πλαίσια του μεταπτυχιακού «Κοινωνιολογία» του τμήματος Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών και περιλαμβάνει συζήτηση-ημι δομημένη συνέντευξη διάρκειας περίπου μίας ώρας.

Παρακαλώ διαβάστε προσεκτικά τα παρακάτω σημεία.

1. Έχω ενημερωθεί για τους σκοπούς και τη διαδικασία της παρούσας έρευνας.
2. Έixa την ευκαιρία να κάνω ερωτήσεις πριν πάρω την απόφαση να συμμετέχω.
3. Καταλαβαίνω ότι η συμμετοχή μου είναι εντελώς εθελοντική και έχω το δικαίωμα να την διακόψω ανά πάσα στιγμή, εάν το επιθυμήσω.
4. Καταλαβαίνω ότι τα δεδομένα που θα συλλεχθούν κατά τη συνέντευξη θα είναι εντελώς εμπιστευτικά. Στην περίπτωση ομαδικής συζήτησης καταλαβαίνω ότι η ερευνήτρια θα ζητήσει να τηρηθούν κανόνες εχεμύθειας από όλες-όλους χωρίς αυτό να μπορεί να διασφαλιστεί.
5. Καταλαβαίνω ότι η συνέντευξη ή/και συζήτηση θα ηχογραφηθεί, ούτως ώστε τα δεδομένα να τύχουν προσεκτικής ανάλυσης μετά το τέλος της συνέντευξης.
6. Καταλαβαίνω ότι η ανωνυμία μου στην έρευνα θα διασφαλιστεί.
7. Καταλαβαίνω ότι το υλικό που θα συλλεχτεί θα χρησιμοποιηθεί μόνο για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας και σε δημοσιεύσεις της επιβλέπουσας ή/και της ερευνήτριας οι οποίες θα στηρίζονται στην έρευνα.
8. Καταλαβαίνω ότι η ηχογραφημένη συνέντευξη και η απομαγνητοφώνηση θα βρίσκονται σε ασφαλές μέρος, στο οποίο κανένας δεν έχει πρόσβαση πέραν της παρούσας ερευνήτριας και της επιβλέπουσας της έρευνας.

Υπογραφή συμμετέχοντα:

Ημερομηνία:

Υπογραφή Ερευνήτριας:

Ονοματεπώνυμο Ερευνήτριας και email:

Ονοματεπώνυμο Επιβλέπουσας, τίτλος, τμήμα κτλ και email:

II. Πίνακας με τα κοινωνιολογικά στοιχεία των συνομιλητριών/τών

Όνομα:	Τόπος καταγωγής/ Γέννησης	Τόπος κατοικίας τα τελευταία 5 χρόνια	Επίπεδο μόρφωσης	Εργασία τελευταίο εξάμηνο	Προηγούμενη εργασία	Εργασία γονέων/γονέα	Θρήσκευμα (αν υπάρχει)	Ηλικία	Φύλο	Σεξουαλικός προσανατολισμός
Κέλυ	Χανιά, Κρήτη	Αθήνα	ΑΕΙ	Περφόρμερ/ Ηθοποιός	-	Δημ. Υπάλληλοι/ εκπαιδευτικοί	-	25	Non binary <u>Amab</u>	Queer/Homoflexible/ gay
Κρις	Μαρούσι, Αττικής	Γαλάτσι	Μεταπτυχιακό	Ελ. Επαγγελματίας/ άνεργος	Ελ. Επαγγελματίας	Ιδ. Υπάλληλος/ συνταξιούχος	-	30	Trans/ Non-binary/ <u>agender/ genderqueer</u>	Gay / polysexual και polyromantic
Φύλ	Βέροια/ Αθήνα	Βερολίνο/ Αθήνα	PhD	Ακαδημαϊκή	-	Δικηγόροι	-	41	Male	Γκέι
Χάρης	Αθήνα	Αθήνα	Master	Όχι	Όχι	Όχι	Όχι	46	<u>Amab</u> Non Binary	Pansexual
Νίκη	Αμαρούσιο, Αττικής	Αθήνα	Απόφοιτη TEI	Faster than Light	-	Καθηγήτρια/ γιατρός	-	25	Cis Γυναίκα	Pansexual
Βασίλική	Αθήνα, Ελλάδα	Θρακο-Μακεδόνες	Απόφοιτη ιδιωτικής σχολής	Faster than Light	I. Y.	Ιατρός (μητέρα)	-	32	Cis Female	<u>Femisexual</u>
Φαίη	Εκτός Αθηνών	Εξάρχεια	Δημόσιο ΙΕΚ	Καθηγήτρια Αγγλικών	Καθηγήτρια Αγγλικών	Αγροτικές εργασίες	-	35	Cis γυναίκα	Straight
Μαξ	Αθήνα	Αθήνα	Απόφοιτη τριτοβάθμιας	Άνεργη	I. Y.	Καθηγητές	Άθεη	34	<u>Afab</u> queer	<u>Greysexual</u> pan
ΤΤ	Kirkschemboldon, Germany	Athens, Greece (prior Berlin, Germany)	High School Diploma	Self Employed	Freelance/ self employed	Employed (mother)	Pagan witch	30	Non Binary/trans	Pansexual
ΚΚ	St. Louis, Missouri, USA	Athens, Berlin, Chicago	Master of Fine Arts in Art Theory and practice	freelancer/ self employed	freelancer/ self employed	retired	other		<u>Amab</u>	

III. Σημειώσεις από το FtL 2019 και την ομάδα συζήτησης. Αποσπάσματα, Μάζη προς Χαλκιά.

Με την ΤΤ και τον Κ. Γνωριστήκαμε λίγες βδομάδες πριν ξεκινήσει το Faster than light στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών, ένα κουήρ πρότζεκτ, που αποτελούνταν από παράσταση και προβολή ταινίας, η οποία ήταν αφιερωμένη στον Ζακ, ο οποίος ήταν μέρος του FtL την περσινή χρονιά. Γνωριστήκαμε στο σπίτι μου, καθώς η σύντροφός μου ήταν μέρος της ομάδας, όπως και φίλοι/γνωστοί μου. Το Faster than Light, σύμφωνα με την ΤΤ, είναι «ένα μέρος μεταμόρφωσης και ένα τελετουργικό για τα άτομα να αισθάνονται την αγκαλιά σε περίοδο του πένθους τους. Το FtL αφορά την εμπιστοσύνη, τη φροντίδα, την ειλικρίνεια, την αλληλεγγύη, το πέσιμο, την επιτυχία και την ευαλωτότητα». Αφού ανταλλάξαμε λίγες πληροφορίες για την παράσταση, αλλά και για το θέμα της διπλωματικής μου εργασίας, η ΤΤ μου πρότεινε να συμμετέχω σε δύο από τις πρόβες για την παράσταση ως «έξτρα μάτι», αλλά και ως ερευνήτρια. Την ίδια ημέρα μου έστειλε τις σημειώσεις της, όπως και στην υπόλοιπη ομάδα, και λίγες βδομάδες αργότερα πήγα στο πρώτο δείπνο της ομάδας, ως καλεσμένη στην κατηγορία «φίλες και οικογένεια». Εκεί γνώρισα κι άλλα από τα συμμετέχοντα άτομα. Ήμουν προετοιμασμένη για ένα επίσημο και διαδικαστικό γεύμα, όμως αποδείχθηκε ως μία γενική συζήτηση για τις ζωές μας και κυρίως σε δυαδικές συζητήσεις.

22/5 Πρόβα στη Στέγη

Είχα αρκετό άγχος για την πρώτη επίσημη γνωριμία με την ομάδα. Ταυτόχρονα αισθανόμουν ήδη μία οικειότητα, λόγω του ότι ήξερα αρκετά από τα άτομα. Φτάνοντας στο χώρο, χαιρέτησα όσα άτομα βρίσκονταν ήδη εκεί. Η Α. την οποία είχα γνωρίσει στο δείπνο, με ρώτησε με ένα «πειρακτικό» χαμόγελο «who are you?», αλλά πηγαία ξαφνιασμένη για το τι δουλειά είχα εκεί. Προσπάθησα να γελάσω φιλικά και κοίταξα την ΤΤ, η οποία ερχόταν ήδη προς το μέρος μας. Εκείνη εξήγησε σε όλη την ομάδα πως είμαι εκεί γιατί η διπλωματική μου έχει να κάνει με το ΛΟΑΤΚΙ πένθος στην Αθήνα και για τη δολοφονία του Ζακ, και πως θα παρακολουθούσα κάποιες πρόβες. Χαμογέλασα σε όλα τα παρευρισκόντα άτομα και η Ττ. απάντησε «welcome to the family!».

Κοίταξα το χώρο γύρω μου και κάθησα σε μια γωνία, σκεπτόμενη να είμαι όσο περισσότερο αόρατη γινόταν. Η πρώτη μου κίνηση όμως, άλλαξε γρήγορα: με κάλεσαν οι ίδιες/οι να

συμμετέχω στο πρώτο μέρος της πρόβας και όταν ήρθε η ώρα να κάνουν κύκλο συζήτησης, εγώ παρέμεινα στη θέση μου, μέχρι που με κάλεσαν τα ίδια τα άτομα να συμμετέχω. Καθ' όλη τη διάρκεια της πρόβας φορούσα το καρτελάκι της επισκέπτριας, έχοντας κατά νου πως, ίσως να διατηρείται υπογραμμισμένη η ιδιότητά μου και ως ερευνήτρια εκεί.

Ο αυτοσχεδιασμός ήταν πολύ συγκινητικός. Έπιασα την εαυτή μου να βουρκώνει σχεδόν στο μεγαλύτερο μέρος του, ενώ η χαρά, η λύπη, η φροντίδα, ο ερωτισμός, η εκτόνωση, όλα ήταν στην ατμόσφαιρα. Μετέφερα, κάπως συνεσταλμένα, τις πρώτες εντυπώσεις μου στην ομάδα και στο τέλος τις/τους ευχαρίστησα και τους είπα πως ανυπομονώ για την επόμενη φορά. Η ΤΤ μου πρότεινε να πάω και την επόμενη μέρα (23/5), η οποία κύλησε σε παρόμοιους ρυθμούς με την πρώτη, ενώ αποκτούσαμε λίγη παραπάνω οικειότητα με όλα τα μέλη της ομάδας.

28/5

Στη σημερινή πρόβα, μαζί με το performance των καλλιτεχνών, έπαιζε και η ταινία που αφορούσε σε μεγάλο μέρος και τη Ζάκι. Πριν ξεκινήσουμε, κάναμε τον καθιερωμένο κύκλο συζήτησης. Επειδή ήρθαν και τα άτομα που ανέλαβαν το ακαδημαϊκό μέρος, της πρώτης σκηνής, είπαμε με τη σειρά λίγα λόγια για εμάς. Υπήρχαν άτομα που είπαν πως «αισθάνονται την αγάπη της ομάδας και το healing». Η Κ., με τρεμάμενη φωνή και δάκρυα, είπε πως δεν μπορεί να διαχειριστεί ακόμα το θρήνο της και ζήτησε συγγνώμη που έκλαιγε. Ακόμη, ανέφερε πως αισθάνεται άβολα που δεν υπάρχει δωρεά για το Ζακ και πως εκείνη θα πληρωθεί. Το κλίμα ήταν αρκετά βαρύ. Κατά τη διάρκεια της ταινίας, πολλές/οι από εμάς κλαίγαμε. Δεν μπορούσα να συγκρατήσω τα δάκρυά μου όσο έβλεπα τη Ζάκι στην οθόνη. Ενώ ήμουν εκεί και για την έρευνα, συνειδητοποίησα ξανά πως την ίδια στιγμή διαχειρίζομαι και τον δικό μου, προσωπικό, θρήνο για την απώλειά της.

Το τρίτο μέρος της παράστασης αφορούσε το protest. Η ομάδα καθόταν όλη στη σειρά ακίνητη, ενώ στα ηχεία ακούγονταν οι φωνές τους να φωνάζουν δυνατά και συγχρονισμένα «η Ζάκι ζει τσακίστε τους Ναζί», «στην ομόνοια δεν έγινε ληστεία, μπάτσοι και αφεντικά κάνουν δολοφονία». Έπειτα από την πρώτη ακίνητη σκηνή, τα άτομα ξεκίνησαν άλλα να χορεύουν, άλλα να προχωρούν σταθερά επαναλαμβάνοντας φράσεις, άλλα έπεφταν στο έδαφος και έγραφαν με μαρκαδόρους (εκείνη την ημέρα έκαναν απλά σχέδια, όμως στις παραστάσεις έγραφαν για τη Ζάκι). Πολλά άτομα έπεφταν στο έδαφος, μην μπορώντας να αντέξουν την πίεση

και έκλαιγαν με αναφιλητά. Με αναφιλητά κλαίγαμε και εμείς που παρατηρούσαμε, εγώ και τα άτομα που ανέλαβαν το ακαδημαϊκό στοιχείο.

Μόλις τελείωσαν όλες οι σκηνές και είχε ολοκληρωθεί η πρόβα, σηκώθηκα και αγκάλιασα ένα ένα όλα τα άτομα, λέγοντας ευχαριστώ. Και τα δύο μέρη δεν μπορούσαμε να πούμε τίποτα, παρά μόνο αγκαλιαζόμασταν και γνέφαμε καταφατικά, σαν να καταλαβαίναμε ακριβώς αυτό που μοιραζόμασταν. Ο Χ. Αγκάλιασε εμένα και την Β λέγοντας με δάκρυα πόσο μας σκέφτεται και μας θαυμάζει για «όλο αυτό που κάνουμε». Αγκαλιαστήκαμε για λίγα λεπτά και πήγαμε στο σημείο που μοιραζόμασταν τις εντυπώσεις μας. Εκεί ήταν η Μ, η οποία σχολίασε πως δεν της φάνηκε ωραίο χορογραφικά πως κάποια άτομα έπεφταν στο έδαφος, όμως, αμέσως, έγινε ένσταση πως «είναι οκ να πέφτεις, αυτό δεν σημαίνει αποτυχία και παραίτηση και είναι το πιο συγκινητικό στοιχείο», κι έτσι κρατήθηκε σε αυτή τη σκηνή, για όσα άτομα το επιθυμούσαν.

Πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τη συνέντευξη του FtL.

Για να συσταθεί η ομάδα της ομαδικής συνέντευξης που αφορά το FtL, προηγήθηκε ένα αναλυτικό μήνυμα σε επικοινωνιακό ιντερνετικό μέσο, με το θέμα της διπλωματικής μου και με το κάλεσμα όσων μπορούσαν να έρθουν. Πολλά άτομα είχαν ξεκινήσει τις διακοπές τους, οπότε δεν μπορούσαν τη συγκεκριμένη στιγμή. Η τελική ομάδα ήταν 6 άτομα (Νίκη, Φιλ, Βασιλική, Κέλυ, Κρις, Χάρης).

Η συνάντησή μας έγινε την Κυριακή 14/7/2019 το απόγευμα στο Μπίβερ, μία γνωστή γυναικεία κολεκτίβα στο Γκάζι, στέκι όλων μας κατά καιρούς. Αποφασίσαμε να κάτσουμε έξω, ώστε να αποφύγουμε δυνατή μουσική αργότερα. Περιμέναμε όλα τα άτομα να φτάσουν, συζητώντας τα νέα μας. Όταν έφτασε η συζήτηση στο μαγνητοφονάκι και αν θα ακούγεται λόγω εξωτερικών θορύβων, ο Φιλ πρότεινε να το έχει μπροστά της/του κάθε φορά που μιλάει ένα άτομο και να το αφήνουμε στο τραπέζι όταν γίνεται ομαδική συνομιλία. Το θεωρήσαμε καλή ιδέα. Τη στιγμή αυτή, δημιουργήθηκε ένα εργαλείο συνέντευξης, αναπάντεχο: το μαγνητοφονάκι που είχε στα χέρια της/του το κάθε άτομο, το γεγονός ότι το μεταφέραμε ή το ζητούσαμε, είχε ως αποτέλεσμα τη συνεχή υπογράμμιση της ερευνητικής μου ιδιότητας και ότι γινόταν συνέντευξη. Έτσι, για τις επόμενες 3 ώρες σχεδόν, μαζί με το επίσημο κάλεσμα των προηγούμενων ημερών, υπήρξε μία αναπάντεχη ισορροπία ανάμεσα στο στέκι μας και τις φίλιες μας με την έρευνα και τη συνέντευξη.

Η συζήτηση κυλούσε ομαλά και προέκυπταν κι ερωτήσεις μέσω του λόγου που αναπτύχθηκε από την ομάδα. Για παράδειγμα, ενώ δεν ήταν αρχικά σκόπιμο, μετά από συγκεκριμένες απαντήσεις των συμμετεχουσών/συμμετεχόντων, αναδύθηκε η ερώτηση «τι θα μπορούσε να είναι πιο κουήρ. Στην αρχή, υπήρχε από τη μεριά μου ένας αρχικός ενδοιασμός για το αν θα γίνει εν τέλει μία τέτοιου είδους ερώτηση, λαμβάνοντας υπόψιν το «πιο» ως πιθανή διαπραγμάτευση ταυτοτήτων, κάτι το οποίο στο παρελθόν είχε φέρει σε αμηχανία πολλές συζητήσεις, κινηματικές ή φιλικές. Τη στιγμή εκείνη ανέσυρα στη μνήμη μου τις πολύωρες συζητήσεις με την επιβλέπουσά μου, για το ότι δεν είναι τίποτα δεδομένο για κάτι που προκύπτει ξανά και ξανά και έκανα την ερώτηση, ως συνέχεια των απαντήσεων των συνεντευξιαζόμενων. Η συζήτηση συνέχισε να κυλάει, με πολύ ενδιαφέροντα σχόλια.

Περίπου στη μέση της συνέντευξης, μας ζητήθηκε να πληρώσουμε, οπότε κάναμε μία παύση 5 λεπτών, και συνεχίσαμε κανονικά. Έχοντας στο νου μου πως η συνέντευξη είναι ένα «δώρο» για την ερευνήτρια, ζήτησα από τα άτομα να καλύψω τα έξοδα από τα ροφήματα και τους καφέδες. Υπήρξε από την Κρις ένας ευγενικός δισταγμός, «δεν χρειάζεται», παρ'όλα αυτά, επέμεινα ευγενικά.

Μετά τα 2/3 της συνέντευξης και ενώ κυλούσε με πολύ γέλιο και ενθουσιασμό ως συνομιλία, φτάσαμε στο σημείο που ήθελα να μάθω περισσότερα για τη δολοφονία του Ζακ. Με μία μικρή εισαγωγή «η έρευνα εστιάζει επίσης και στη δολοφονία του Ζακ [...]», ρώτησα το πώς βιώνουν την απώλειά του. Αμέσως, το ευχάριστο κλίμα αντικαταστάθηκε από βαριά ατμόσφαιρα. Σχεδόν το μετάνιωσα που το ρώτησα, τουλάχιστον με αυτόν τον τρόπο, και παρατηρούσα τα πρόσωπα των γύρω μου. Πολλά κοιτούσαν κάτω ή πάνω, σκεπτικά ή λυπημένα, ενώ στην Νίκη, που φαινόταν να έχει βουρκώσει, υπενθύμισα ψυθιρίζοντας σχεδόν, πως δεν είναι απαραίτητο να απαντήσει σε όσα σημεία δεν θέλει. Ο/η Κέλυ που καθόταν δεξιά μου ζήτησε το μαγνητοφονάκι και ξεκίνησε να μιλάει. Ο πρώτος γύρος της ερώτησης ήταν κυρίως προσωπικός και βιωματικός. Η συζήτηση, όμως, είχε και δεύτερο γύρο, όπου αναδύθηκαν γενικότερα ζητήματα για την απώλεια του Ζακ/της Ζάκι. Έπειτα, το κλίμα φάνηκε να φτιάχνει περισσότερο και η συζήτηση μετά από λίγο έκλεισε. Προς το τέλος της, έφυγαν τα 3 άτομα, λόγω άλλων υποχρεώσεων, τα ευχαρίστησα και με ευχαρίστησαν πίσω, ενώ συνεχίζαμε την κουβέντα.

Το θέμα της «δύσκολης» ερώτησης επανήλθε αργότερα στον αναστοχασμό μου για τη συνέντευξη. Η προσωπική μου σκέψη έμεινε στο ότι, φυσικά υπάρχουν εκατοντάδες βιβλία για

το πως κάνεις μία έρευνα και μία συνέντευξη, αλλά επίσης υπάρχει και το αυθόρμητο, ανθρώπινο στοιχείο, της αλληλεπίδρασης και του αναστοχασμού, με ζητήματα που δεν μπορείς να προβλέψεις εκ των προτέρων ή έγκαιρα και πως εκείνη τη στιγμή δημιουργούσαμε όλα μαζί έναν λόγο για την απώλεια, το τραύμα, τον πόνο, αλλά και για τις ΛΟΑΤΚΙ κοινότητες και χώρους, τις συναντήσεις και τις διαφορές, κάπου εύκολα και κάπου λιγότερο εύκολα εκ πρώτης.

IV.Εικόνες

Εικόνα 1.

Αναδημοσίευση φωτογραφίας από την εκδήλωση της πορείας στο facebook

Εικόνα 2.

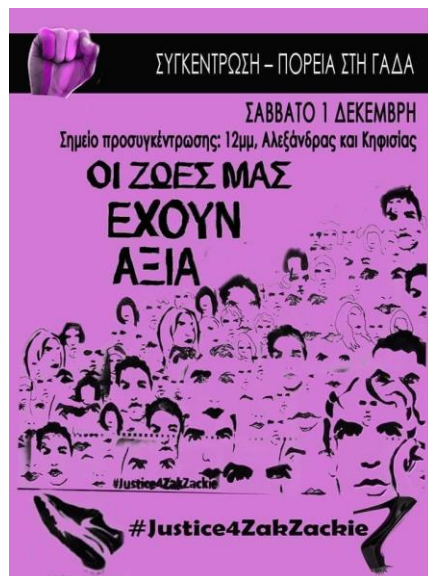
Η αναδημοσίευση της φωτογραφίας γίνεται με την άδεια της σελίδας "justice for Zack/Zackie"

Εικόνα 3.

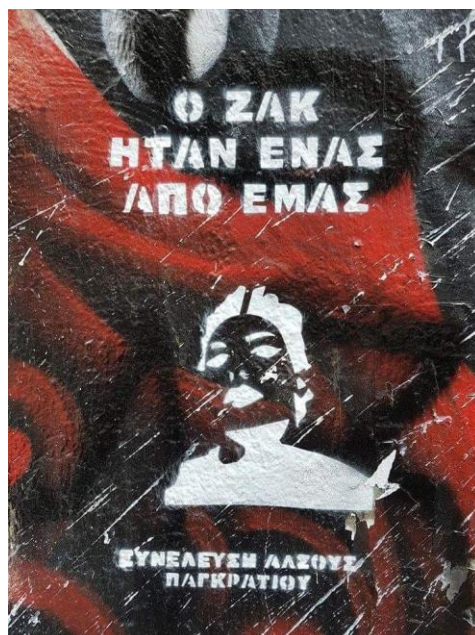
Η αναδημοσίευση της φωτογραφίας γίνεται με την άδεια της σελίδας "justice for Zack/Zackie"

Εικόνα 4.

Η αναδημοσίευση της φωτογραφίας γίνεται με την άδεια της σελίδας “justice for Zack/Zackie”

Εικόνα 5.

Η αναδημοσίευση της φωτογραφίας γίνεται με την άδεια της σελίδας “justice for Zack/Zackie”

Εικόνα 6.

Η αναδημοσίευση της φωτογραφίας γίνεται με την άδεια της σελίδας "justice for Zack/Zackie"

Εικόνα 7.

Η αναδημοσίευση της εικόνας γίνεται με την άδεια της σελίδας "psyxostomaxika"

Εικόνα 8.

Φωτογραφία: Μαρία Μάζη

Εικόνα 9.

Η αναδημοσίευση της φωτογραφίας γίνεται με την άδεια της σελίδας "justice for Zack/Zackie"

V. Αποσπάσματα συνεντεύξεων, ανά κατηγορίες: «κοινότητα και χώροι», «Ασφάλεια», «ΛΟΑΤ, κουήρ και μη ΛΟΑΤ(Κ)Ι χώροι και αλληλεπιδράσεις», «Στέγη και FtL» και «Πένθος»

«Κοινότητα»

Φαίη

Λοιπόν, είναι πάααααα πολύ μεγάλη κουβέντα αυτή (σ.σ. ο ορισμός του ΛΟΑΤΚΙ χώρου). Στους περισσότερους ανθρώπους δεν είναι ξεκάθαρο, νομίζω, πώς είναι ένας ΛΟΑΤΚΙ χώρος, σίγουρα θα πρέπει να έχει άτομα που είναι σίγουρα ΛΟΑΤΚΙΑ, και σίγουρα να αποφεύγονται συμπεριφορές που είναι κατά των διακρίσεων στα ΛΟΑΤΚΙΑ, δηλαδή ομοφοβικές, τρανσφοβικές κτλ και σίγουρα θα πρέπει ένας χώρος τέτοιος να είναι πολιτικοποιημένος, γιατί για μένα δεν ΛΟΑΤΚΙ άτομο χωρίς να είναι πολιτικοποιημένο, δηλαδή να είναι αντίφα ή να είναι φεμινιστάκι, γιατί δεν γίνεται να είσαι ΛΟΑΤΚΙ άτομο χωρίς να είσαι στη σωστή πλευρά της ιστορίας. Μην ξεχάσουμε και το έγινε και στο Stonewall και από που ξεκίνησαν όλα.

[...] Πολλές φορές τα πιο πολλά άτομα από την ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα ενώνονται, ας πούμε μετά τη δολοφονία του Ζακ, οι πορείες που έγιναν για τον Ζακ, ήταν ανατριχιαστικές. Ειδικά η πρώτη πορεία και οι 2,3 που ακολούθησαν μετά ήταν τρομερές. Γιατί έβλεπες στο δρόμο drag queens, drag queers, άτομα που ασχολιόντουσαν με το drag, κουήρ άτομα, έβλεπες άτομα που είναι φιλικά προσκείμενα στην αναρχία, έβλεπες άτομα από όλους τους χώρους να έχουν βγεί στο δρόμο και να φωνάζουνε συνθήματα και μου είπανε ΛΟΑΤΚΙ άτομα, φιλαράκια μου, που ασχολούνται με το drag, ότι δεν το είχαν κάνει ποτέ αυτό, δεν είχαν πάει ποτέ σε πορεία, δεν ήξεραν πως είναι, όλο αυτό το αίσθημα ότι φωνάζω για το δίκαιο, και αργότερα που έγιναν κάποιες συνεντεύξεις και μαζώξεις. αν πειράξουνε κάποιο δικό τους άτομο, όλοι σε αυτό ενώνονται. Βέβαια να μου πεις, και με το άλλο το άτομο που έγινε επίθεση στην τουαλέτα, η τρανσφοβική, το βγάλανε το κάνανε γαργάρα. Δηλαδή, πρέπει να πεθάνει κάποιο για να ενωθούν, ας πούμε. Και τώρα, σαν μονάδες, το κάθε άτομο ξεχωριστά, μ'αρέσει όταν τα ίδια τα άτομα έχουν ξεφύγει από τα δίπολα και από ατάκες του τύπου αυτή είναι μούτζα και κάτι τέτοια ή... όταν έχουν ξεφύγει από την ίδια την ομοφοβία τους που έχουν μέσα τους, όταν έχουν ποτιστεί από στερεότυπα και ομοφοβία και συντηρητισμό και «μην έρχεσαι στο Πράιντ ξεβράκωτη, γιατί προκαλείτε». Ε , όταν τα ακούω αυτά, δεν μπορώ τρελαίνομαι. Όταν ακούω από ΛΟΑΤΚΙΑ άτομα ότι δεν έχουν τέτοια πράγματα στο κεφάλι τους, αυτό με χαροποιεί.

[...] Θα μαλλιάσει η γλώσσα μου να το λέω, χρειάζεται πολιτική συνείδηση. Βασικά, να κάνω ένα ντισκλέιμερ. Δεν κουνάω το δάχτυλο στα ΛΟΑΤΚΙΑ γιατί μπορεί κάποιος να γυρίσει και να πει «μας μιλάε εσύ μια cis, straight γυναίκα για το-», ΟΧΙ. Δεν θα σας πω εγώ τι θα κάνετε. Αλλά σαν συμμαχος, και πολιτικοποιημένο άτομο και σαν φεμινίστρια, είναι απαράδεκτο να θέλετε τους μπατσους στο Pride και κάθε χρόνο να πάτε απλά γιατί και μόνο είναι το Pride και δεν με νοιάζει αν έχει μπάτσους ή αν έχει το ΚΙΝΑΛ ή αν έχει την ΑΝΤΑΡΣΥΑ ή μάτσο ελληνιστάδες ας πούμε. Πολιτική συνείδηση! Και ξέρω ότι είναι δύσκολο αυτό, αλλά πως περιμένουμε οι άλλοι να αποδεχθούν τα ΛΟΑΤΚΙΑ και να βάλουνε στην άκρη την ομοφοβία, όταν τα ίδια τα ΛΟΑΤΚΙΑ τα έχουν εσωτερικευμένα μέσα τους και το βγάζουνε παντού; Δυστυχώς, σε ένα μεγάλο βαθμό δε συμβαίνει, δηλαδή είναι πολύ λίγα τα άτομα τα οποία γνωρίζω που όντως είναι feminists, antifa και τους νοιάζει πάρα πολύ το πολιτικό πρόσημο. Δυστυχώς, τα περισσότερα άτομα από τη ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα που έχω γνωρίσει,

γενικότερα από ΛΟΑΤΚΙ χώρους, είναι απολιτίκ και είναι «μόνο αγάπη» και «δεν μας νοιάζει ο άλλος τι είναι και τι κάνει κι εγώ θα πάω κι εκεί».. Μπορεί να στηρίζουν και άτομα τα οποία έχουν ξεπλύνει τρασφοβικές συμπεριφορές ή τρασφοβικά γεγονότα και να μην τους νοιάζει, μόνο και μόνο για τη δική τους προβολή. Και υπάρχει και πολλή εκμετάλλευση. [...] Ξεπλένουμε δηλαδή τρανσφοβικά επεισόδια κι επιθέσεις σε μία κοινότητα που έχει υποφέρει από διακρίσεις και ρατσισμό, λέγοντας ότι το έκανε για πλάκα, ήταν χιούμορ κι έτσι κάνει. Δεν είναι έτσι, όμως, γιατί όταν τα ίδια τα άτομα, τα ΛΟΑΤΚΙΑ, παλεύουν για δικαιώματα, για αναγνώριση και ισότητα, ε, δεν μπορούν να δέχονται μέσα στην ίδια τους την κοινότητα ότι υπάρχουν τέτοια άτομα που το κάνουν αυτό και να τα ξεπλένουν. Δηλαδή είναι λίγο στρουθοκαμηλισμός, κλείνουμε τα μάτια και .. αυτό. Οπότε, είναι λίγο δύσκολο αυτό με τους χώρους, γιατί ενώ θεωρητικά υπάρχουν χώροι στην Αθήνα τουλάχιστον που κινούμαι εγώ, που είναι ΛΟΑΤΚΙ, βλέπεις ότι πολλές φορές μπορεί να μπουν άτομα μέσα τα οποία είναι τοξικά, είναι κακοποιητικά, μπορούν να παραβιάσουν κάποια άτομα χωρίς τη συναίνεσή τους, οπότε νομίζω ότι δύσκολα θα βρούμε έναν χώρο, ο οποίος θα είναι καθαρός καθαρός, γιατί δεν υπάρχει φίλτρο και δεν είναι πάντα εύκολο να ξέρουμε αν κάποιο άτομο θα παραβιάσει κάποιο, εκτός από τα άτομα που ήδη ξέρουμε ότι είναι παραβιαστικά.

Μαξ

Για όλα, ρε παιδί μου, εντάξει έχουν διαφορές, αλλά όχι και τόσο. Ανάλογα το είδος, ειδικά αν αφορά ταυτότητες, το LGBT πλαίσιο αφορά ταυτότητες έτσι. Υπάρχει το σύνολο των ανθρώπων που φέρει την τάδε ταυτότητα. Γενικά κάνουμε πολλές φορές αυτή την υπεραπλούστευση, που λέμε η κοινότητα και υποτίθεται ότι εννοούμε αυτό και δεν εννοούμε αυτό, γιατί στα πράγματα που δεν έχεις επιλέξει να τα φέρεις είναι ακριβώς αυτό, το ότι το φέρεις δε λέει απολύτως τίποτα για σένα. Μπορεί να έχεις οποιοδήποτε άλλο stance και μπορεί να έχεις οποιοδήποτε επίπεδο ιδιωτικότητας για να έχεις αυτό που φέρεις. Οπότε, ενώ γενικά το χρησιμοποιούμε σαν ένα πασπαρτού, στην ουσία για μένα έχει νόημα να αναφερθεί στα άτομα τα οποία έχουν επιλέξει να κοινωνικοποιηθούν ή να δραστηριοποιηθούν πολιτικά ή με κάποιον άλλον τρόπο με βάση το τάδε χαρακτηριστικό. [...] Η LGBT κοινότητα δεν είναι ακριβώς, παρότι το λέμε, δεν είναι κοινότητα των ανθρώπων που τυχαίνει να είναι lgbt είναι η κοινότητα των ανθρώπων που τυχαίνει να είναι LGBT και σε κάποιον βαθμό, δλδ έστω και διαδικτυακά έστω με οποιονδήποτε τρόπο, επιλέγουν είτε να δραστηριοποιούνται είτε να κοινωνικοποιούνται χρησιμοποιώντας αυτό το χαρακτηριστικό.

Κοίτα, [...] λείπει κάτι το οποίο να αναδικνύει όλο αυτό το πράγμα που είναι το να εισαι lgbt και κουρη με αυτή την έννοια που σου είπα, των ιντερσέξιους που σε βγάζουν εκτός νόρμας και μειώνουν την αξία της ζωής σου, ε.. και ο λογος που λειπει είναι οχι οτι δεν λεγονται αλλα οτι εγονται απο ανθρωπους ελιτιστικα συγκρουσιακα με υπερβολικη θεση αυθεντιας και γ αυτο το λογο καταληγουν να απευθυνονται σε παρα πολυ λιγους γιατί αυτο το πραγμα είναι τοξικο. [...] θα ηθελα λιγοτερη ματσίλα. [...] Λειπει το νερτουριγκ, να μπορεις πραγματικά να τραφει ο αλλος απο αυτα που θα πεις, θα γίνει με ευγένεια.

[...] Ναι. Εμένα μου λείπει αυτή η εποπτική οπτική. Του να μπορείς να δεις διαφορετικά πράγματα, επιτελούν διαφορετικό ρόλο και ενδεχόμενος υπάρχει χώρος για όλα, όχι γιατί είναι το ίδιο καλά, αλλά το πρόβλημα είναι τόσο μεγάλο, όσο μιλάς για λιντσάρισμα ανθρώπου, πραγματικά δεν είναι τώρα το επείγον πράγμα να μιλήσουμε για το ποια πολιτική είναι καλύτερη μακροπρόθεσμα, πρέπει να φροντίσουμε να μην σκοτωθούν άλλοι, πρέπει να κάνεις κάτι για τους ρυθμούς με τους οποίους αποφασίζονται οι άνθρωποι, και μπορείς να διαλέξεις να το

κάνεις κι έτσι κι αλλιώς κι αλλιώς και είναι καλύτερο από το να διαλέξεις να το κάνεις με έναν τρόπο. Όσο αυτό δεν είναι κτήμα, θα είναι πρόβλημα.

Εγώ ρε παιδί μου βλέπω πάρα πολύ τη χρησιμότητα του πράνιτ, του αθηναϊκού. Που γενικά έχει κατηγορηθεί πολύ για πολλά πράγματα, και πολλά από αυτή την κριτική είναι δίκαια και τίμια. Ενδεχομένως, πολύ σκληρή και ισοπεδωτική, δηλαδή είναι προβληματικό ας το κάνουμε κόνσελντ. Δεν συμφωνώ με αυτό. Ωστόσο αρκετή από την κριτική που έχει δεχθεί ανά καιρούς είναι πολύ δίκαια. Και είναι και δική μου προσωπική κριτική. Νιώθω, έχω μια αίσθηση ανήκειν εκεί, με την έννοια, του ότι κοίτα να δεις εγώ βλέπω την χρησιμότητα για ένα πράγμα που είναι μαζικό, αναγνωρίζω γιατί το έχω δει με πάρα πολλούς τρόπους, ότι πάντοτε σε όποια σκηνή και να είσαι, αν αυτό που επιδιώκεις είναι η μαζικότητα, κάτι θα πρέπει να δώσεις. Συνήθως θα δώσεις τα πολιτικς, θα πας στον ελάχιστο κοινό παρανομαστή για να πιάσεις ητ μαζικότητα. Θα έπρεπε αυτό να είναι αυτοσκοπός; Όχι, αλλά ευτυχώς δεν έχουμε μόνο το το πράνιτ είναι η απάντησή μου εμένα. Οπότε αν δεν έχεις μόνο ένα έχεις την πολυτέλεια να έχεις διαφορετικά πράγματα να έχουν διαφορετικούς στόχους. Οπότε εγώ ας πούμε όταν πάω στο πράνιτ, σε ένα βαθμό νιώθω ότι ανήκω εκεί, δηλαδή ναι, είναι μια μερα η οποία αφορά εμένα, ΚΑΙ εμένα, είναι μια πλατεία η οποία έχει στηθεί για να μιλήσει, υποτίθεται, και για μένα, στην οποία εγώ έχω τον χώρο, έστω και για κεινές τις ώρες να είμαι ακριβώς όπως θέλω να είμαι, που δεν ξέρω αν όλοι νιώθουν αυτό το σέιφτι, εγώ νιώθω αυτό το σέιφτι πλέον. Και εκτιμώ το γεγονός ότι θα κατεβάσει 80.000 άτομα στο δρόμο, θεωρητικά έστω, έστω και στο πιο βασικό επίπεδο, για να μιλήσουν για τα δικά μου τα δικαιώματα και να ασχοληθούν με τα δικά μου τα δικαιώματα. Είναι ένας χώρος στον οποίο ανήκω. Δηλαδή νιώθω εκείνη την ώρα και είμαστε πήχτρα στον κόσμο, ότι αυτοί οι άνθρωποι σε κάποιο επίπεδο και με κάποιον τρόπο, είναι εκεί ΚΑΙ για μένα και είναι εκεί ΚΑΙ σαν κι εμένα. Τώρα νιώθω άνετα και είμαι εκεί στην ολότητά μου; Φυσικά και όχι. Προφανώς.

[...] Ξεκίνησε έτσι για μένα (σ.σ. η συμμετοχή στη ΜΚΟ), λειτούργησε πάρα μα πάρα πολύ, δηλαδή ενδυναμωτικά για μένα, νομίζω δεν θα είχα κάνει ΠΟΤΕ κάμιν αουτ στην οικογένειά μου αν δεν είχε υπάρξει αυτή η ενδυνάμωση

ΚΚ

Yeah, state of shock! It was still so fresh and so raw that, like...yeah. It's really hard and I think, it is still now, like it hasn't...What has it been? Seven months? Maybe...or six months, when we arrived. But, I think it felt like the community was in a place where, they had seen and experienced all of these fractures come up, but they were over it. The people...People were over it, I think...is what they said. Like, people didn't want to...People didn't want to give in to that kind of thing, 'cause that's not what they wanted. Like, I just felt like, the community was in a place, where we were willing to put aside our individual egos for something bigger that we all need, which is, like, a community that we can feel safe in. I think part of it just had to do with, like, the time, also, in order to integrate everything that happened.

Κέλυ

Οκ. Εγώ θα εδινα 2 ορισμους στην κοινοτητα. Η μια ειναι ας πουμε η δημογραφικη κατηγορια να το πω ετσι, το συνολο των κοινωνικων κατηγοριων, λεσβιων, ιντερσεξ κτλ, που δομουν μια κοινοτητα, χωρις να υπαρχουν δεσμοι ή οτιδηποτε μεταξύ τους. Και μετά υπαρχει και μια κοινοτητα η οποια ειναι, θα ελεγα εχει διαφορετικα ποικιλα αλλα γενικα πολιτικα χαρακτηριστικα ή καλλιτεχνικα ή και ενα μειγμα και των 2. Και ακομα και εντος αυτης της κοινοτητας υπαρχουν επιμερους πυρηνες κυκλοι, πιο δομημενο θεσμικο κομματι το οποίο το

βλεπεις και από τις επαφες και συνεργασίες μεταξύ των μκο [...] και μετά υπάρχουν και πιο αντιθεσμικά και αντισεξουαστικά και αναρχικά αυτής της κοινότητας. Προφανώς αυτά τα 2 βρικώνται σε μια κατά καιρους συγκρούσης, έχουν συγκρουστεί και στο πρόσφατο παρελθόν. Μου είναι παρόλα αυτά πολύ σημαντικό ίσως αν γει κάτι καλό από τη φρικτή ιστορία με τον ζακ, είδα άτομα και από τα 2 αυτά μέρη της κοινότητας να είναι μαζί για κάτι. Μαζί ενάντια σε κάτι, μαζί πενθούν για κάτι, αντιστέκονται σε κάτι, καταλαβαίνουν τελοσπάντων ότι οι κίνδυνοι είναι λίγο πολύ κοινοί για όλα. Και νομίζω είναι πολύ σημαντικό να ειπωθεί αυτό. Μου εκανε και μενα πολύ καλό, έχοντας υπαρξει και στα 2 κομμάτια της κοινότητας. Μετά αν μιλήσουμε για χώρους υπάρχουν κάποιοι συγκεκριμένοι. Υπάρχουν καταληψεις, χώροι νοικιαζονται και είναι κουρη φεμινιστικοι, φυσικοι χώροι, έχω συμμετάσχει σε έναν τέτοιο, είναι θεωρω τεραστίας σημασίας. [...] μέσα σε αυτή την πολη σε αυτή τη χώρα και τον κόσμο που όλα είναι τόσο εχθρικά για εμάς και να έχεις έναν χώρο που να μπορείς να πας και να μην είναι μαγαζί να μην χρειάζεται να πηρωσεις κάτι και να φλερταρεις σε ένα πιο χαλαρό πλαίσιο, να γνωρίσεις κόσμο, να παρακολουθήσεις συζητήσεις, ταινίες τελοσπάντων πολλά πράγματα, υπάρχει μια πολλαπλοτητα χρήσης σε αυτούς τους χώρους και για αυτό τους θεωρώ παρα πολύ σημαντικούς.

Χάρης

Εντάξει εγώ πιστευω ότι υπάρχει κοινότητα. Μπορεί να έχει διάφορους πόλους, να υπάρχουνε ομάδες, κατηγορίες, συγκρούσεις τσακωμοι οτιδήποτε, αλλά νομίζω ότι υπα΄ρχει, με τον έναν ή με τον άλλον τρόπο επικοινωνούμε κάπως, η μία με την άλλη, η μία ομάδα με την άλλη, κάτι γίνεται και θεωρώ ότι υπάρχει αυτή η κοινότητα και νομίζω οτι είναι σημαντικό να υπάρχει με οποιονδήποτε τρόπο, είτε είμαστε τσακωμένα είτε έχουμε τα προβλήματα μας τα προσωπικά και εντάξει ως κουρη υποκείμενα δνε είμαστε ο,τι πιο ψυχολογικά ελαφρύ. Οποτε είναι πολύ λογικό ότι θα υπάρχουν και συγκρούσεις και αρνητικότητες, αλλά το θέμα είναι ότι υπάρχουμε, ότι είμαστε εδώ, ότι είμαστε κάπου και καπως συνυπαρχουμε. Οι χώροι οκ μπαινεις βγαινεις άλλοι είναι μη θεσμικοι άλλοι είναι πιο θεσμικοι, μπαινοβγαινουμε, πηγαινοερχομαστε, σορρυ που ειμαι πολύ αισιοδοξος, αλλά δεν μαρεσει να είμαι πολύ απαισιόδοξος γιατί δεν νομίζω ότι βοηθάει πουθενά. Αυτό.

Φιλ

Εγώ ήμουν παρα πολλά χρόνια εκτός Ελλάδας και είναι 2 χρόνια που έχω έρθει και οι βασικές μου αναφορές στο κουήρ είχαν να κάνουν με το λονδινό και το βερολίνο οποτε εκ των πραγμάτων κάποιες φορές μπροεί να είμαι λίγο εκνευριστικός γιατί αυτόματα συγκρίνω ή το εκανα αυτό στο παρελθόν. Εχω να πω ότι μου φαίνεται πολύ κομπλε για το μέγεθος και την ιστορία της αθηνας το που βρίσκεται με το κουήρ, ότι έχει παρα πολλά πράγματα ακαι σε χώρους και σε θεματικούς και σε πράγματα που συνομιλούν. Σίγουρα θα μπορούσε να είναι πολλά παραπάνω σίγουρα θα πρέπει στο μέλλον αν είναι δεδομένο να έχουμε χώρους προσβασιμους να κανουμε πολύ περισσότερη δουλειά για το ιντερσεξιονάλιτι, έχουν έρθει ένας τονος πρόσφυγες στην πολη και η σχέση με το κουρη είναι πολυ μικρη.

«Ασφάλεια»

Μαξ

Βασικά, νομίζω ότι σε κανένα μέρος δεν ανήκω. Δηλαδή, μετά από πάροδο αρκετών χρόνων, προσωπικά βλέπω χρησιμότητα σε πολλούς, διαφορετικούς χώρους, που έχουν πολλές διαφορετικές προσεγγίσεις, και που παίρνω διαφορετικά πράγματα όντας σε αυτούς. Δεν νιώθω

πάντα το ίδιο σειφ, σε αυτούς τους χώρους, με διαφορετικούς τρόπους. Δηλαδή, νομίζω ότι έχω μία αίσθηση unsafety περίπου σε όλους τους χώρους, για διαφορετικούς λόγους. [...]εκτιμώ πολλές διαφορετικές προσεγγίσεις, οπότε, είναι λίγο μία κατάσταση όπου ανήκω και δεν ανήκω περίπου παντού. Και ειδικά επειδή σε προσωπικό επίπεδο, ό,τι ταμπέλες και να βάλεις από πάνω, τα άτομα είναι αρκετά λίγα. Τουλάχιστον τα πιο ορατά. Ντάξει, είναι και λίγο, από ένα σημείο και μετά καταλήγει να είναι και προσωπικό, δεν είναι ξέρω γω εσύ είσαι κόλορ γιουθ. Καταλήγει στο τάδε άτομο, το οποίο είναι κι αυτό πιο πολύ σε αυτόν τον χώρο, εκτιμώ τις απόψεις του, τον τρόπο που τοποθετείται, εγώ με αυτό και άλλους 5 είμαστε ένας χώρος, αν μπορούμε να μιλήσουμε και να συνεννοηθούμε. Ένας πριβέ χώρος, αλλά υπαρκτός. Ωραία, να σου πω για το unsafety; Συνοπτικά είναι στο κοφούνι δεν χωράει στο καλάθι περισσεύει (σ.σ.γέλια).

Βασιλική

Αυτό που ήθελα να πω μονο προσθετικά ως προς το πως μετουσιώθηκε ολη αυτη η καλη προθεση ειναι οτι, τουλαχιστον σε προσωπικό επιπεδο, επειδή θεωρώ το κόνσεπτ της κοινότητας μια ουτοπία, ε.. και επειδη όπως όλα τα κουήρια που εχουν ασχοληθεί με τον ακτιβισμό θεωρώ έχει αυτή την πληγή της ματαίωσης απο υποθετικές κοινότητες, ήταν η πρώτη φορά όπου ένιωσα πραγματικά να συνδομούμε όλα μ το ίδιο capacity με το ίδιο ποσοστό ένα safer space (σ.σ. στο FtL).

«ΛΟΑΤ, κουήρ και μη ΛΟΑΤ(Κ)Ι χώροι και αλληλεπιδράσεις»

Μαξ

Φέτος ας πούμε ήμουν στο πρίντ και μετά πήγα σε ένα τριήμερο που ήταν σε μία κατάληψη και ήταν κατά του πρίντ. Κι εκεί πέρα ένιωσα ότι ακούω τη συζήτηση η οποία με αφορά και μ αρέσει, ναι θέλω να ακούσω για τα lgbt politics στο πρώην ανατολικό μπλοκ και ναι θέλω να έχω αυτό το πιο αντιεξουσιαστικό πράγμα που εμένα με εκφράζει πιο πολύ και θέλω να πω ότι εντάξει το πρίντ έγινε, την επόμενη μέρα πάλι μπορεί να μου επιτεθούν στο δρόμο και οι πιο πολλοί θα έχουν πάει σπίτι τους και δεν θα ασχολιόνται με αυτό. Αυτή είναι μια συζήτηση που δεν μπορώ να την κάνω στο πρίντ κι εκεί πέρα μπορώ να την κάνω και να νιώσω μία ταύτιση με αυτούς τους ανθρώπους. Νιώθω σέιφ με αυτόν τον τρόπο. Ναι αλλά εκεί είμαι θεσμικά, εκεί πέρα δεν μπορώ να πω ότι βλέπω ΚΑΙ τη χρησιμότητα του πρίντ γιατί θα είμαι προδότερα.

[...] Το κουήρ είναι μια συζήτηση από μονο του. Επειδή χρησιμοποιείται με πολλούς διαφορετικούς τρόπους, για αυτό το βάζω χωριστά, γιατί κάποιους από αυτούς τους τρόπους είναι στο LGBT φάσμα, για το φύλο ή για τις σεξουαλικότητες συνήθως είναι μέσα στο LGBT φάσμα, αλλά χρησιμοποιείται και σαν πολιτική ταυτότητα. Συνήθως χρησιμοποιείται και με τα δύο μαζί, δηλαδή ότι φέρεις αυτήν την ταυτότητα και πολιτικά είσαι κι εκεί. Αλλά δεν είναι και αναγκαστικό. Σαν πολιτική ταυτότητα που είναι ας πούμε συνήθως αυτό το non assimilationist, αντιεξουσιαστικό πράγμα, συνήθως, ε, θα μπορούσε να είναι θεβρητικά και ένα πράγμα από μόνο του. Πρακτικά σπάνια είναι ένα πράγμα από μόνο του. Νομίζω κάπως δύσκολα θα βρείς καποιον που θα σου πει είμαστε ένα κουήρ κομμουνιτι αλλά συμβαίνει να είμαστε όλοι στρέιτ και όλοι σις. Αλλά ωστόσο, αν μιλάμε για την πολιτική, για τα κουήρ πόλιτικς, είναι ένα χωριστό πράγμα από τις ταυτότητες, για αυτό το βάζω και το λεώ χωριστά. Γιατί, με την ίδια λογική, παρόμοια, θα μπορούσες να λες LGBT δεξιοί, LGBT αριστεροί, LGBT κεντρώοι, αυτό είναι επιλογή, το LGBT δεν είναι επιλογή.

Νίκη

Πρέπει όλα μας να προσπαθήσουμε πολύ παραπάνω κατά την άποψη μου, υπάρχει πολλή τρανσφοβία από σις άτομα της κοινότητας , 2ον θεωρώ ότι στο πραιντ της αθήνας φετος θα επρεπε να υπάρχουν πολλά περισσότερα άτομα, αν όχι κι όλα, να κάνουν στάση στο σημείο στη γλαδστωνος που εγινε η δολοφονια του ζακ και το πιο μεγαλο κομμάτι του πραιντ ήταν θεωρώ ντάξει περνάμε καλά, πολύ θεσμικό επαιζαν και χορηγοι, η φαση εγινε απο h & m μεχρι και τάξι μπιτ και δεν ξέρω γω τι άλλο και τέλος θα πω εν συντομία ντάξει το να είσαι μέλος της κοινοτητας και α στηριζεις με οποιοδηποτε τροπο τον κουλη δεν νοείται. Και υπηρχαν δυστυχως οργανωσεις οι οποιες στηριζαν και φωτογραφηθηκαν κτλ.

[...] Μου φάνηκε πως αυτό ακριβώς έπρεπε να υπάρχει. Ήταν θεάτρο του παραλόγου, γιατί από τη μία ήταν αφιερωμένο στο ζακ και το σύνθημα ήταν επίκληση στο συναίσθημα «οι δρόμοι έχουν τη δική μας ιστορία», αλλά ξεκινάει, βγαίνει το άρμα του πραιντ και είναι όλοι πανηγύρια, χοροί , τραγούδια κτλ, μαζί σας ναι, αλλά ρε παιδιά είναι αφιερωμένο στο Ζακ, πριν από κάποιους μήνες δολοφονήθηκε ο Ζακ και εμείς ήμασταν εκεί και φωνάζαμε συνθήματα με αυτά τα δυο πανό και φωνάζαμε για τη δολοφονία για το ζακ για την αστυνομική βία. Και υπήρξαν άτομα που είπαν «εγώ δεν θέλω να πάω πίσω με αυτούς, δεν αντέχω άλλο δράμα, πάω μπροστά να γιορτάσω, είναι μέρα περηφάνιας». Είναι μέρα περηφάνιας, αλλά είναι και μέρα μνήμης και μου φάνηκε τρομερά αισχρό όλο αυτό. Ναι μεν να γιορτάσουμε, αλλά εκείνη την ώρα ήταν πορεία, φωνάζαμε για τον Ζακ. Και νομίζω ότι είχαμε καταλήξει μόνοι μας στο τέλος. Αρκετά άτομα αλλά ξέρεις, είχαν διαχωρίσει τη θέση τους οι άλλοι.

Φαίη

Δεν θα έπρεπε να έχουν γίνει κάποια πράγματα που στην ουσία ξέπλυναν λίγο με το Ζακ και να έρθουν ξανά στο προσκήνιο, πχ το βίντεο κλιπ του Παυλίδη. Που εμφανίστηκε ένας τύπος που δεν έχει μιλήσει ποτέ για τη ΛΟΑΤΚΙ κοινότητα και τα ΛΟΑΤΚΙΑ, έχει μιλήσει για την Ηριάννα και για τις Μουριές, οκ μπράβο, αλλά σαν cis, straight άντρας λευκός δεν έχει πει τίποτα για τα ΛΟΑΤΚΙΑ και ξαφνικά, μετά τη δολοφονία του Ζακ έρχεται και λέει «θέλω να γράψω ένα τραγούδι». Πιστέψαμε ότι έχει καλές προθέσεις, εγώ πρώτη το πίστεψα. Ότι ναι ήταν φρικτό αυτό που έγινε, και ο ίδιος το νιώθει αυτό και σαν τραγουδοποιός θέλει να κάνει ένα τραγούδι, αλλά μετά έγινε το βίντεο κλιπ, το οποίο βίντεο κλιπ είχε πάρα πολλά προβληματικά στοιχεία, παρόλα αυτά έγινε. Μετά όμως δεν ήταν ίδια η αντιμετώπιση από τον ίδιο τον Παυλίδη. Έκανε παρουσίαση του καινούργιου του δίσκου και του τραγουδιού για το Ζακ, στο Πειραιώς Academy και του ζητήθηκε από το Justice for Zackie να πάμε εκεί και να έχουμε πάγκο με μπλούζες για να πουλάμε για το Ζακ, και ο μάνατζέρ του είπε ότι δεν θέλουμε να υπάρξει ταύτιση. Μα έκανες τραγούδι και βίντεο κλιπ για το Ζακ, τι εννοείς; Οκ, να δεχτώ ότι ήταν βλακεία του μάνατζερ και όχι του Παυλίδη. Ο Παυλίδης έμαθε τι έγινε, δεν μας προσέγγισε ποτέ, είπε απλά «έχω στεναχωρηθεί πάρα πολύ με αυτό που έγινε, να κανονίσουμε να κάνουμε μια μεγάααααλη συναυλία στο Gagarin και να φέρετε μπλούζες για το Ζακ». Δεν έγινε ποτέ. Αυτό που σου λέω έγινε Γενάρη και τώρα έχουμε τέλη Ιουνίου. Οπότε απλά νομίζω ότι ήθελε να γίνει relevant πατώντας πάνω στη δολοφονία του Ζακ. Αυτό. Και κάποια άλλα εμετικά πράγματα που είδα, όπως είναι το «βγες και πες», μπροστά στη δολοφονία του Ζακ, τραβάμε στόρι στο Instagram και βγαίνουμε και λέμε για την τρανσφοβία και την ομοφοβία που έχουμε φάει, άτομα τα οποία στηρίζουμε ένα φεστιβάλ το οποίο είναι το ίδιο τρανσφοβικό και

ομοφοβικό και παραβιαστικό από το άτομο που το διοργανώνει. Μου φαίνεται πολύ ειρωνικό αυτό. ΠΑΛΙ χρησιμοποιήθηκε ο Ζακ, για να πάρουμε χορηγούς για το φεστιβάλ και για να έχουμε προβολή. Και να μην πω και για μια παράσταση, τις ραγισμένες, η οποία υποτίθεται ότι ήταν αφιερωμένη στη Ζακι, μία παράσταση που ανέβηκε στο Εμπρός, σε έναν χώρο που έχει υποστεί βιασμό ένα άτομο. Το εμπρός ξέπλυνε τον βιασμό και όλοι οι συντελεστές του Εμπρός είπαν ότι δεν έγινε ποτέ, μιλήσανε πάρα πολύ σεξιστικά σε κάποιες φεμινίστριες, θηλυκότητες που ήταν εκεί. Οι συντελεστές [...] έκαναν σαν να μην τρέχει τίποτα, έκαναν μόνο μία παράσταση τα οποία τα έσοδα πήγαν για τη Ζάκι, που ήταν η εβδομάδα του Pride, που μετά πήγανε σε άλλο θέατρο, αλλά και πάλι. [...] τα άτομα που έκαναν αυτή την παράσταση ήταν άκρως κακοποιητικά, είχαν πλησιάσει τον Ζακ απλά και μόνο για να πάρουν προβολή και μετά πάτησαν πάνω στη δολοφονία για δική τους προβολή, για να κάνουν καριέρα, για οτιδήποτε.

[...] Ναι, και ξεκίνησαν να σπάνε πράγματα (σ.σ. «manarchists»). Βασικά, εμένα δεν με νοιάζει για το σπάσιμο, χέστηκα, δεν είμαι από αυτούς που θα πουν «βάνδαλοι, την περιουσία του κόσμου», χέστηκα κι αν θα τα σπάσουν όλα, δεν με νοιάζει, απλά θεωρώ ότι σε εκείνη τη συγκεκριμένη πορεία δεν ήταν αυτό το διά ταύτα. Δηλαδή, το ζήτημα εκείνη την ώρα ήταν ότι σκοτώσαν έναν άνθρωπο μέρα μεσημέρι που τυχαίνει να τον ξέρουμε οι περισσότεροι εδώ πέρα και κάνουμε μία πορεία που έχει σίγουρα ΛΟΑΤΚΙ, φεμινιστικό χαρακτήρα, σίγουρα κουήρ χαρακτήρα, γιατί ήταν όλα τα κουήρ άτομα και οι drag queens, ήταν η πρώτη φορά που έγινε αυτό, που βγήκαν οι queens στο δρόμο και ήτανε και άτομα που δεν είχαν ξαναπάει ποτέ σε πορεία και δεν το χαν με τη βία καθόλου. Οπότε όταν έχουμε αυτά τα άτομα που πρέπει σίγουρα να είναι και να νιώθουν safe και σκάνε τώρα οι χουλιγκάνοι, σπάνε πράγματα, πετάνε πέτρες, σκάνε με κουκούλες, δε βλέπεις τα πρόσωπά τους και τους βλέπεις να είναι μέσα στο πλήθος, είναι λογικό ότι θα φρικάρεις. Και πήγαν κάποια άτομα από την πορεία και τους είπαν «πρέπει να απομακρυνθείτε, δεν είναι αυτός ο σκοπός σήμερα». Και μου είπαν ότι κατηγορήθηκαν τα άτομα της πορείας, «α το σύνθημα είναι κλωτσιές με δωδεκάποντο, λέτε να ανταπεξέλθετε με βία για τη δολοφονία του Ζακ, αλλά τη βία δεν τη δέχετε». Ό,τι ναναι. Στη συνέλευση πήγα προς το τέλος, κι όταν πήγα θυμάμαι ότι τσακωνόντουσαν τα κουήρια με κάποια άτομα που αυτοπροσδιορίζονται ως αναρχικοί, δεν είναι αναρχικοί, ως επί το πλείστον ήταν cis, straight άντρες... οι λεγόμενοι manarchists, οι οποίοι κούναγαν το δάχτυλο και έλεγαν στα κουήρια που τα περισσότερα υπέφεραν από τον πόνο της απώλειας το πως να διαχειριστούν το πένθος και πως να κάνουν την πορεία. [...] Ακουστήκαν και κάποιες λέξεις «μη μιλάς εσύ καργιόλα» και τέτοια, από τους manarchists, έγιναν και κάποιες τρανσφοβικές, ψιλοτρανσφοβικές ειρωνείες στην πλευρά των κουηριών. Δηλαδή, με λίγα λόγια, ήταν ότι σκάσανε μύτη οι manarchists να μας πουν πως θα διαχειριστούμε το πένθος.

Φιλ

Νομίζω ότι η πορεία η συγκεκριμένη (σ.σ. η «κουήρ» πορεία) δεν θα αντιδρούσε το ίδιο με το να σπαγαν τα τσάμια ας πουμε του βενετη διπλα στη δολοφονια απο το να σπανε ατμ. Οχι ότι δεν χρειάζεται να μπουμε καν στη διαδικασία καλής κακής βίας αλλά είναι διαφορετικό να ήταν αυτό, μια πολυ στοχευμένη τυπου είμαστε δω και να πατε να αυτό εσείς που ήσασταν απέναντι και ενδεχομένως βλέπατε απο τις καμερες σας και τετοια, ναι να τους ρίζουμε και 5 πετρες. Νομίζω ηταν αυτό το δίνω μια ευκαιρία για να πουνε οι γνωστοι αγνωστοι που σπασαν τα ατμ και χωρις ομως συγχρονως να κανω κατι με αμεσο μηνυμα/αποτελεσμα..

[...]Μου φαίνεται λίγο δύσκολο το πιο κουήρ. Δηλαδή απο ποια αποψη; Εκτος απο το θεσμικό, και απο ποια αποψη στο υπολοιπο; Θα μπορούσε να έχει πιο πολλά πιπολ οβ κολορ, πιο πολλά χοντρά σώματα, θα μπορούσε να χειρι πιο πολλά τρανς άτομα δηλαδή θα μπορούσε θα

μπορούσε θα μπορούσε. Μήπως αυτό το πιο κουήρ είναι ωραίο που το θέτεις, μήπως είναι, έχουμε πια αυτό το άγχος να είναι αυτό το πιο κουήρ και πρέπει να κάνει τικ όλα τα ethics από όλα και τελικά παίρνουμε χάλια μέσα σε αυτό και δεν έχει καμία σχέση με την ελευθερία που υποτίθεται ότι μας δίνει το κουήρ, είναι σαν να έχει πλάκες του κουήρ Μουσή που πρέπει να ακολουθείται ακριβώς (γέλια). Αλλιώς δεν παίρνει το τικ ας πούμε των σκληροπυρηνικών κουήρς, όποια κι αν είναι αυτά.

Βασιλική

Ήταν το χειρότερο πραιντ. Είχε από το ταξί μπιτ και τα h&M στην πορεία, είχε κι εμάς στη μέση που νομίζω ήμασταν όλα σε φάση τι ακριβώς κάνουμε εδώ, ας μην αυτοκετοποιουμάστε, αλλά ήμασταν σαν παρτυ πουπερς και δεν μας παιζαν και πολύ για να μη χαλασούμε το κλίμα το συναισθημα της γιορτής. Δηλαδή το φετινό πραιντ είχε τον περισσότερο κόσμο και γ' αυτό ακριβώς ήταν ό,τι πιο παράτερο.

Χάρης

Η σεξουαλικότητα μόνο γκει λεσβία είναι ριντάκταντ, είναι σίγα. Έχει να κάνει γενικά με το πως εκφράζεσαι πολιτικά κοινωνικά κτλ, έχει να κάνει πολύ περισσότερο με αυτό, οπότε το κουήρ πρέπει να είναι πολύ περισσότερο αγκαλιαστικό και συμπεριληπτικό σε άλλα πράγματα ΕΚΤΟΣ της σεξ ταυτότητας, δηλαδή γουατεβερ.

ΤΤ

But, queer for us is something different than queer in Athens. But, it's actually the same thing, but appropriated from American context onto the Athenian context. Queer for me is existing on the margins of the margins...it's not. LGBT is an identity that has to do with sexuality or gender, alone. LGBTQ informs queer, but queer is something that is different. It's like existing in a more marginal space than just LGBT and for me I think, I would say that it also has a certain level of aesthetics or lifestyle attached to it. Like queer is also an aesthetic, while LGBT I don't know if it's an aesthetic. I don't believe it to be an aesthetic. Or we can get more into the clicks, like we talked earlier, like gay male. Ok, I have an image on my mind, when I say gay male or when I say lipstick lesbian or when I say bull dyke. There is an aesthetic there, but LGBT, the roots of the invitation for the participants was always LGBT oriented, it wasn't queer oriented.

ΚΚ

For me, when I first heard the word "queer" and identified with queer was...to me it meant something that was...these LGBTQ people but that don't, to me, fit in with, like, normative gay maleness. I think, that was the exciting thing for me, at that point, with the idea of being queer, like "Oh, I can celebrate my gayness, let's call it that, in a way that doesn't have to look like mainstream gay masculinity, as it existed in my mind". And living in the United States in terms of...seeing...and I also feel like it's...that the power of it for me was a chance define my...like to include my sexuality as a core aspect of my identity. But, I have it defined in a way that I want to define it, not in a way that culture had defined gay masculinity, in terms of the media, let's say. So, for me...yeah...I celebrate anyone taking on queer as a label, even so called straight people or you know...I think I celebrate it as a category for people that want to resist labels.

Κέλυ

Εντάξει για να μιλήσουμε για το κούηρ, θα πρέπει να πούμε για τι συγκεκριμένα μιλάμε, θα πρέπει να το ορίσουμε με κάποιον τρόπο. Θέλω να πω ότι ας πουμε η εικονα του κουηρ που ειχα εγω λιγα χρονια πριν και σαν κοινοτητα σαν συνθηκη στην οποια ανηκω κιολας, ηταν κάτι οριζόντιο, αυτοοργανωμένο, αντιεξουσιαστικό, αντιθεσμικό, underground. Αυτό είναι το κούηρ το οποίο γνώρισα μεσω του βιώματός μου εγώ. Κουηρ για μενα δεν ειναι μονο αυτο. Σε μια πιο ευρεια αποδοση του ορου, θα ελεγα ναι ανηκει ολο το προτζεκτ (σ.σ. το FtL) σε αυτο λόγω και της ποικιλίας των ταυτοτήτων και στο ότι απεφυγε να δώσει και πιο συγκεκριμενους ορισμους, να μιλησει ως γκει ως λεσβια ως τρανς υποκειμενα.

«Στεγη και FtL»

Κέλυ

Ένωσα οτι μας δοθηκε ο χωρος να εκφράσουμε καποια πραγματα, να υπαρξουμε βασικα, σε εναν πολυ μεγαλο βαθμό με τους δικούς μας όρους και ήτανε και καπως ακτιβιστικό δλδ, και για μένα το πως εξελιχθηκε τελοσπαντων ολο αυτο. [...] νταξει ητανε και το οτι μαζευτηκαν τοσα χρηματα που πηγανε στο τζαστις, το οποιο νταξει ειναι παρα πολυ σημαντικό και σιγουρα να πηγαίνουμε κόντρα στη λήθη, στο να ξεχνάμε, στο να αδιαφορούμε, έκανε κόσμο να αισθανθεί πράγματα, και ήτανε σαν ενα κερι, σαν παρα πολλα κερια στη μνημη του ζακ αναμμενα, καπως ετσι. [...] εγώ το είδα σαν μια ευκαιρία να κανω κατι καλλιτεχνικό σχετικά με το ζακ, για το ζακ εμ.. αυτό.

Βασιλική

Αυτό που ελπίζω είναι να μαθευτεί στο εξωτερικό η ιστορία του ζακ και να μαζευτούν κι άλλα χρήματα για το Justice. [...]αλλά το θεώρησα χρέος απέναντι στη ζάκι, όπως ένιωθα την ίδια τάση με οτιδήποτε ειχε σχεση , κουηρ, πιο δηλωτικό, να συμμετέχω και κατά τη γνωριμία εκείνη ένιωσα μια φοβερη σύνδεση με την ττ και πάρα πολύ ασφαλής και όλη αυτή η διαδικασία ήταν όσο επιπονη ηταν τσοσο και θεραπευτική ήταν παράλληλα και αργότερα που έγινε η πρόταση, στην αρχή δεν μου άρεσε καθόλου ότι θα γινόταν στα πλαίσια της Στέγης, ένιωσα να ντρέπομαι να συμμετάσχω με το κόντεζτ της ταυτότητας της κούηρ σε κάτι στη Στέγη, αλλά τα άτομα τα ίδια και το οτι θα συμμετείχαμε στην οικ ενίσχυση του τζάστις το έκανε πολύ πιο εύκολο και μετά όταν ξεκινήσαμε πρόβες ήξερα ουτως ή άλλως, ένιωθα πάρα πολύ όμορφα σε αυτό το πλαίσιο και δεν το μετανιώνω παρά το ότι σκέφτομαι ακόμα το θέμα της Στέγης.

Νίκη

Και σε ό,τι αφορά το awareness δεν ξερω αυτό θα φανει γενικότερα, νομίζω ότι ό,τι κανει καθε ατομο με καλές προθέσεις είναι ένα κομμάτι, ο στόχος είναι να μην ξεχαστεί η υπόθεση. Εμένα μου είπαν ατομα ότι συγκινηθηκαν οτι ειναι μια δουλεια που τους αφορά γιατι τα ατομα που ήρθαν τα περισσότερα είναι κούηρ, και τους άγγιξε αυτό. Ένα τελευταίο που θελω να πω είναι ότι σαν ομαδα δεν υπηρχαν ατομα που θελανε την αυτοπροβολη μεσα απο αυτο και ενιωσα οτι νοιαζονται πραγματικά γι αυτό που κανουμε και όχι για δικά τους συμφέροντα ή κάτι τέτοιο. [...]Αποφασισα να παρω μερος γιατί ουσιαστικά δεν ήξερα τι να κάνω εκείνες τις μερες σε σχεση με το ζακ και ηθελα με καποιοι τροπο να εχω επαφη με αυτό. Και ειπα ας παω, τελείως έτσι και δεν ήξερα μετά που θα πάει το πρότζεκτ από εδώ και πέρα και κάποια στιγμή

πάλι επικοινωνήσαν μαζί μου οι σκηνοθέτες και μας είπαν ότι θα συνεχιστεί ως ένα κομμάτι του Justice for Jackie στη στέγη. Εμένα, οι λόγοι που συμμετείχα σε αυτό, ήταν το awareness, να ακουστεί το θέμα να συνεχίσει να ακούγεται και η ενίσχυση οικονομική του justice, το οποίο έτσι είχε οριστεί αρχικά να γίνει, μετά είχαμε κάποια προβλήματα, εν τέλει έγινε. Εεε αυτά.

Κρις

Ήμασταν μαζί και με την ζακι και όπως αυτό μετεξελέγχθηκε μετά τη δολοφονία της ζακι ήταν το μόνο αρμοζον για το προτζεκτ, το να το αφιερώσουμε στη μνήμη της και να αγωνιστούμε συλλογικά, κι όπως ήμασταν πέρσι μαζί κι άλλα άτομα που δεν ήταν μαζί περσι, joined forces, ενωθήκαμε για να αφηγηθούμε την ιστορία της και εκείνη την ιστορία της μέσω των ιστοριών μας, που είναι κάπως αλληλένδετο στο μυαλό μου και γι αυτό συμμετείχα.

Χάρης

Μετα φυσικά όταν έμαθα ότι είχε επικεντρωθεί πολύ περισσότερο στον ζακ και στο τι είχε συμβεί και στο πως το έχουμε βιώσει, μου άρεσε φυσικά περισσότερο και ένιωσα ότι υπήρχε ένα νόημα πολύ πιο συγκεκριμένο. Αυτό, οι λόγοι ήταν και καλλιτεχνικοί και ακτιβιστικοί και πολιτικοί. [...]Επίσης νομίζω ψαχναμε γενικά να βρούμε ευκαιρίες να ειρωνευτούμε τη στεγνή, τους θεσμούς, να βάλουμε κι αυτό το στοιχείο μέσα στο έργο, οπότε κι αυτό ήτανε μια τέτοια απόπειρα που ξαφνικά είχαμε αυτές τις πλαστικές σακούλες και γραφανε Ωνάσσης επάνω, σίγουρα το κοινό δεν καταλαβε μάλλον, μονες μας χαρηκανε τουλαχιστον για μας ήτανε πολυ σημαντικό να κανουμε πραγματα που ήτανε και αντιθεσμικα και μετα απο αυτα που ειπανε τα παιδια στο άνοιγμα και ήτανε ετσι πολυ, τουλαχιστον νιωσαμε εμεις καλα. Τους στησαμε χωρις να το καταλαβουν.

ΤΤ

And then Zackie was murdered and then they wanted to support it. The conversation to support it was happening before Zackie was murdered, but the contracts never appear until after.

[...]Stegi (σ.σ. διαφήμιζε την παράσταση ως «κουήρ»)! So it quickly became...Just me throwing the term “queer” in a pool of other sentences really defined the piece as queer.

«Πένθος»

Φαίη

Εκείνη τη στιγμή σκεφτόμουν ότι δεν γίνεται να είναι ο ζακ αυτός, τη στιγμή που μιλάμε να είναι νεκρός. Δεν το είχα συνειδητοποιήσει, και είχα φρικάρει με τον τρόπο που έγινε. Συνέχεια έλεγα ότι δεν περίμενα να έχει τέτοιο τέλος. Εγώ φοβόμουν ότι μπορεί να έχει κάποια επιπλοκή με την υγεία του, λόγω του ότι ήταν οροθετικός. Ε... και μετά ένιωσα μία τεράστια οργή, η οποία δεν μπόρεσε να διοχετευτεί πλήρως, διότι υπήρχε μία σύγκρουση της οργής με τη θλίψη, της κατάρρευσης ας πούμε, οπότε δεν μπορούσα να αντιδράσω, γιατί ένιωθα πολύ οργή και ένιωθα μέσα μου ότι βράζω.

Το πένθος θα σε βρει όπου και νασαι. [...]Και νομίζω ότι όταν μιλάω και το εξιστορώ είναι σαν να το ξορκίζω και λίγο, είναι σαν να λίγο κάπως να ηρεμεί ο πόνος. Δεν μπορείς να προσποιηθείς ότι δεν πονάς ή ότι δεν έγινε και να πεις πάμε παρακάτω. Θα στεναχωριόμουν και με κάποιον άλλον, πόσο μάλλον με αυτόν που τον ήξερα. Οπότε το πένθος θα σε βρει όπου και νασαι και πρέπει να το ζούμε και να ξεσπάμε όσο μπορούμε να και εκδηλώνουμε τα

συναισθήματά μας, όποια και να είναι αυτά, είτε θέλοντας να ουρλιάξουμε, είτε να κλάψουμε είτε να χορέψουμε δυνατά για τη Ζάκι είτε στιδήπτοε, αλλά πρέπει να το εκδηλώσουμε, γιατί αλλιώς κάνουμε κακό στους εαυτούς μας, να πάρε εδώ τα ψυχοσωματικά όλα (γέλιο).

Μαξ

Κοίτα. Το είπα το τι δείχνει η δολοφονία του ζακ. Δηλαδή ήταν τρομακτικό ντιστριγκάρντ για την ανθρώπινη ζωή. Και σε μένα ρε παιδί μου επιβεβαιώνει μία αντίληψη την οποία την έχω στο κεφάλι μου, η οποία είναι ότι πραγματικά από κάποιο σημείο και μετά δεν είναι το γκεινες το θέμα, δεν είναι η διαθεματικότητα έτσι όπως θα την έλεγες σε μία ομιλία ακαδημαϊκού τύπου. Είναι ότι η διαθεματικότητα όταν τη ζεις σου προσθέτει επίπεδα απαξίωσης στη ζωή σου και αυτό από ένα σημείο και μετά μπορεί να καταλήξει σε τέτοια επίπεδα απαξίωσης. Ότι έπαθες μία κρίση πανικού σε λάθος σημείο λάθος ώρα και κανεννας δεν νομίζει ότι η ζωή σου αξίζει αρκετά λόγω των πραγμάτων που διάβασε πάνω σου. Σε ό,τι αφορά τις κινητοποιήσεις... νομίζω ότι σε ένα βαθμό ήταν πολύ δηλωτικές του πένθους. Δηλαδή και το ότι συνεχισε να γίνονται πράγματα τόσο καιρό μετά, ότι συνεχίζουν και τώρα, δείχνει ότι υπάρχει αυτό το πράγμα, ότι είναι δηλωτική του πένθους.

[...] Ήμουνά όπου μπορούσα να είμαι με το σκεπτικό ότι ντάξει για μένα αυτό το πράγμα είναι ένα πολύ μεγάλο τραύμα, τόσο πολύ η ίδια η απώλεια όσο και ο τρόπος όσο και η στέρηση του δικαιώματος των ανθρώπων να πενήθουν. Γιατι ενδιάμεσα σε όλο αυτό υπήρχε το ότι ξέρω αν εμπαινες σε σοσιαλ μιντια ήταν order of the day, γιατί έβλεπες κόσμο να βρίζει ότι ντάξει καλά να πάθει και σιγα μην ασχοληθουμε. Οποτε αυτό δεν νομίζω ότι υπάρχει τρόπος να το βγάλω απο πανω μου. Δεν ήξερα καθολου τι να το κάνω γιατι σε ένα βαθμό πρέπει να κοιτάξεις την αυτοσυντήρηση σου, αλλά δεν είναι καθολου εύκολο να το κάνεις. Κι ένιωθα ότι εκει θα βρω ανθρώπους που αρκετους τους ξερω είναι φίλοι μου τους ξερω προσωπικα ασχετως απο που ερχονται απο πιο χωριο της κοινοτητας, που μας ενωνει αυτο το τραυμα και μπορεί να επικοινωνηθεί αυτό το πράγμα. Κι επίσης εχει γίνει τόση προσπάθεια να επιβάλλεις ένα συγκεκριμένο νάρατιβ σκεφτομουν ότι εγώ θελω οσο γινεται να είναι ορατο οτι αυτο το πραγμα δεν είναι το μονο που υπαρχει.

ΚΚ

It felt...yeah...more hostile. And it was at that point, yeah, after...So, we had developed a kind of rough idea of a narrative with new scenes that we wanted to film, before receiving news of Zackie's murder. But then, afterwards, we knew that we wanted to...a lot of the...I mean we worked with Zack and we worked with people that had worked with Zack and we knew we wanted to...yeah offer a container to process this death. [...]So, I knew...I knew the importance of having a container with other people was to grieving. Because I felt very alone a lot of the time grieving my friend.

Κρις

Κλείδωσε πολύ διαφορετικά από τα άτομα που ήμασταν μαζί (σ.σ στο FtL), κλείδωσε και στο πλαίσιο του αφηγήματος της ομπρέλας του γιατί το κάνουμε αυτό, της απώλειας της ζάκι και το πως δουλεύουμε συλλογικά το πένθος μας και τις διεκδικήσεις μας για να διοχετευτούν ενδεχομένως αυτά που θέλουμε να πετύχουμε για τη δολοφονία της ζάκι.